

Harald Nilsen

NORSKSENSUREN SOM KVALITETSVURDERING

Tekstkvalitet basert på sensorkommentarer på de standardiserte vurderingsskjemaene
– avgangsprøven i norsk i grunnskolen 1998 – 01.

Hva sier *han*, Ragnar? Hva gjør *de*, Linn og Marthe?
I det minste én ting vet vi – at å skrive vil si at:

- *du har noe du vil si*
- *du viser deg fram*
- *du vil bety noe*

Nesna skole – en bygning som hundre andre skoler. Lærere som andre lærere.

For elevene en arena for læring, en arena for sosialt liv – sikkert også trivsel. En skueplass der alle vil *bety* noe!

Pris kr. 110,-
ISBN 82-7569-062-5
ISSN 0805-3154

FORORD

Prosjektet "Kvalitetssikring av læringsutbyttet i norsk skriftlig" (KAL-prosjektet) har hatt som formål å vurdere læringsutbyttet i norsk skriftlig i grunnskolen, slik dette kommer til uttrykk gjennom avsluttende eksamen i tiende årstrinn. Prosjektet har som mer konkrete hovedmål hatt å undersøke

- Hva elever "får til" og "ikke får til" i norsk skriftlig
- Hvordan eksamenssensuren fungerer som kvalitetsvurdering

Initiativtaker til prosjektet var det nasjonale Læringscenteret i Oslo.

Hovedaktører har vært:

Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Univ. i Oslo

Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling, Univ. i Oslo

Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier, NTNU, Trondheim (prosjektleder)

Medaktører er:

Høgskolen i Hedmark

Høgskolen i Nesna

KAL-prosjektets sammendragsrapport kan hentes ut på nettside:
www.prosjekt.hihm.no/r97-kal

Prosjektgruppa har samlet inn data fra de to siste årene med eksamen etter Mønsterplanen fra 1987 (dvs fra årene 1998 og 1999), og de to første årene med eksamen etter Læreplanen fra 1997 (dvs fra 2000 og 2001).

Hovedmaterialet består av 3368 elevbesvarelser hentet fra 179 avgangsklasser, og sensorenes vurderinger av elevbesvarelsene. Innenfor dette "ekstensivutvalget" er det foretatt et underutvalg av besvarelser, det såkalte "intensivutvalget". Det utgjør 170 elevbesvarelser som er fordelt på karakterkategoriene:

Gode tekster (kar. S,M / 6,5), i alt 40

Øvre middels tekster (kar. G 1998,99, kar. 4 2000, 01), i alt 30

Nedre middels (kar. 3 2000, 01), i alt 15

Svake tekster (kar. NG,LG / 2,1), i alt 42

"Spriktekster" ; dvs tekster der sensorene har vært påfallende uenige i karakterforslag, i alt 44.

Hver av tekstene i intensivutvalget har vært vurdert av et sensorteam på 5 sensorer, dvs. et ordinært sensorpar pluss tre ekstrasensorer.

Resultater fra KAL-prosjektet vil bli samlet i to sluttrapporter:

BIND I

Innledning med beskrivelse av problemområdet

Studie 1: Materiale og utvalg i KAL-prosjektet

Studie 2: Hva presterer elevene i grunnskolen målt med gammel og ny karakterskala?

Studie 3: Bedømmersamsvar i KAL-materialet

Studie 4: Norsksensuren som kvalitetsvurdering. Tekstkvalitet basert på sensorkommentarer på de standardiserte vurderingsskjemaene – avgangsprøva i grunnskolen 1998 – 2001.

BIND II

Studie 5: Jentene mot røkla. Sammenhengen mellom sensuren i norsk skriftlig og utvalgte bakgrunnsfaktorer, særlig kjønn.

Studie 6: Oppgavesettene og elevenes oppgavevalg i KAL-årene.

Studie 7: Tekstkvalitet og tekstkulturer i fire avgangsprøver i norsk hovedmål, eksemplifisert med elevtekster 1998-2001.

Studie 8: Å ta en risk – ”Utfordrerne” blant eksamensskriverne.

Studie 9: Perspektiv på innhold? Relieff i eksamensskrivning.

Studie 10: Kvantitative kriterier som mål på tekstkvalitet – tekstlengde og gjennomsnittlig ordlengde.

Under arbeid: Fanget følelse og fallende flygel – bruk av språklige bilder i narrative tekster.

Kva skil dei beste tekstane frå dei middels gode?

Presentasjon av forfatteren av *Studie 4:*

Norsksensuren som kvalitetsvurdering.

Harald Nilsen har 15 års erfaring som norsklærer i ungdomsskole, 4 år som pedagogikklærer i Høgskole, og 12 år som norsklærer i Høgskole. Har i årene 2001 – 2003 ledet det regionale nettverket FFT (Forum for tekstkunnskap) som er et kompetansenettverk drevet av 6 norsklærere i grunnskolens mellom- og ungdomstrinn.

- Hovedfag i pedagogikk (m/støttefag psykologi og klientsentrert rådgiving)
- Hovedfag i Nordisk språk og litteratur
- Hovedfag i Allmenn Litteraturvitenskap
- Doktorgrad i Anvendt Språkvitenskap på området skrivning i grunnskolen
Tittel på avhandlingen: *På leiting etter tekstens implisitte leser.*
Det Historisk- filosofiske fakultet. Inst. for Anvendt språkvitenskap, NTNU, Trondheim.

INNHold	side
FORORD	2
INNHoldSFORTEGNELSE	4
OVERSIKT OVER VEDLEGG	5
INTRODUKSJON	6
I DET FORMELLE NORMSYSTEMET	8
II SENSORENES POSISJONERING	10
II.1 Sensor-”sprik” i synet på relevans/intensjon	12
II.2 Sensor-”sprik” i synet på fokus	13
II.3 Sensor-”sprik” i synet på sjanger	13
II.4 Sensor-”sprik” i synet på formelle skriveferdigheter	14
II.5 Enighet eller ”sprik” i synet på korte tekster?	15
II.6 Kunnskap en kan hente fra kapittel II	17
III SPRIK I VERDSETTING – NESTEN ENIGHET I KARAKTER- SETTING AV SVAKE TEKSTER	18
Kunnskap en kan hente fra kapittel III	20
IV ET ”ANSIKT” FOR DE SVAKE TEKSTENE?	21
IV.1 Et ”svaktekst-syndrom” – men det er ikke alt	21
IV.2 Når sensorvurderingen utfordrer	23
IV.3 Tydelig svake tekster – ingen enkel sak?	25
IV.4 Å være under middels – også en kvalitet	28
IV.5 Design som kvalitet?	28
IV.6 Kunnskap en kan hente fra kapittel IV	28
V ”SPRIK”-TEKSTER OG SENSOR-OUTSIDERNE	30
V.1 Outsiderne i 1998-materialet	31
V.2 Outsiderne i 1999-materialet	33
V.3 Outsiderne i 2000-materialet	34
V.4 Outsiderne i 2001-materialet	35
V.5 Kunnskap en kan hente fra kapittel V	37
VI GODE TEKSTER – HAR DE TYDELIG ”ANSIKT”?	39
VI.1 Å være ”bare” gode tekster – men også litt til	39
VI.2 Språk/formell ferdighet	41
VI.3 Harmonisering form – innhold	44
VI.4 Karakterverdige aspekt og forhold til sjanger?	47
VI.5 Å være over middels?	48
VI.6 Kunnskap en kan hente fra kapittel VI	49
VII MIDDELS GOD – EN IDENTITET TIL BESVÆR?	51
VII.1 Middels er ’ålreite’ tekster	52
VII. 2 Middels er mangfoldig, det !	55
VII.3 Kunnskap en kan hente fra kapittel VII	60
VIII SAMMENDRAG	61
IX METODEPRESENTASJON	64
LITTERATUROVERSIKT	67

VEDLEGG: i alt 25 nummerert 1 A-D, 2 A-D, 3 A-D, 4 – 12 og 13 A-D.
Vedleggene 1, 2, 3, 5 og 13 er slik at de ikke kan legges ved elektronisk

OVERSIKT OVER VEDLEGG

- Vedl. 1A: Sensorvurderingsskjema 1998-99. Alle sensorer.
- Vedl. 1B: Sensorvurderingsskjema 2000. Alle sensorer.
- Vedl. 1C: Sensorvurderingsskjema 2001. Ordinære sensorpar.
- Vedl. 1D: Sensorvurderingsskjema 2001. Ekstra sensorer.
- Vedl. 2 A-D: Oppgavevalg ved avgangsprøven i norsk hovedmål 1998 – 2001.
- Vedl. 3 A-D: Eksemplifisering av ulikheter i sensorenes kommentarer.
- Vedl. 4: Tabeller som viser systematisering av sensorkommentarer.
- Vedl. 5: IU-materialet: Fordeling av tekster på år og karakterkategorier.
Kriterier for inndeling i Gode, Middels og Svake tekster.
- Vedl. 6: Elevtekst 39-01-11, oppgave nr. 6: Marerittet.
- Vedl. 7: Elevtekst 22-01-26, oppgave nr. 1: Musikken i mitt liv.
- Vedl. 8: Elevtekst 51-01-03, oppgave nr. 3: Savn.
- Vedl. 9: Elevtekst 32-98-14, oppgave nr. 5: Krigen ingen ventet på.
- Vedl.10:Elevtekst 09-01-20, oppgave nr. 7: Moderne eventyr.
- Vedl.11:Elevtekst 03-99-10, oppgave nr. 5: Flausen.
- Vedl.12:Elevtekst 37-98-01, oppgave nr. 6: Vanskelig kjærlyghet
- Vedl.13A-D: Eksemplifisering av sensorkommentarer, gode tekster.

INTRODUKSJON

Når det gjelder grunnskolens ungdomstrinn, er det vel i dag stort sett enighet om at kvaliteten på elevenes skriveferdigheter kan måles med et sett vurderingskriterier kombinert med en viss skjønnsmessig vurdering. Kvalitetsnivå synliggjøres kvantitativt på en rangordnings-skala fra 6 (høyeste nivå) til 1 (laveste). Likevel garanterer ikke denne vurderingsmåten og rangeringen at vi *vet* presis hva som menes med skrivekvalitet. Men et svar mener vi jo at vi bør ha, mål på kvalitet er nødvendig, og som alternativ til å gi opp å finne presist og riktig svar, holder en problemstillingen varm gjennom spørsmål som nettopp gjelder *skrivekvalitet*?

Trageton (2003) summerer opp internasjonal status på feltet skrivekvalitet ved å vise til den store optimismen spesielt i England og USA på slutten av 80-tallet, og viser mellom annet til den internasjonale skrevetest-undersøkelsen IEA (se note 6 i kap. II her) først på 90-tallet. Trageton konkluderer: ”Men konklusjonen etter publisering av resultatene var at vurderingene fra land til land var svært kulturbetinga, og ein klarte ikkje å bli einige om felles standard for *god* og *dårleg* prestasjon”. Ulike land vektla ulike sider og sjangrar av skriving” (Tragetons kilde er Purvis 1992).

Hvor i landskapet på leiting etter elevers skrivekvalitet kommer denne rapporten ”Norsksensuren som kvalitetsvurdering” inn? Hva er bidraget, eller: hva er det *potensielle* bidraget? Først en presisering av hva sensuren *er*, og hva den forholder seg til. Sensuren er en reaksjon på skrivehandlingene elever gjør under en eksamenssituasjon. Her er altså viktig å holde klart at kvalitet, det å være ”gode” evt. ”ikke gode” skrivere, er ikke egenskaper som artikuleres bare i tekstene, men også i sensorenes dels subjektive *reaksjoner* på tekstene. Det er mellom annet *innholdet i samspillet mellom tekstene og sensorene* denne rapporten vil si noe om. Hva utsier de mellom 5 og 10 tusen sensorkommentarene (se metodekapitlet IX) om *kvalitet* på det elevene har gjort på eksamensbordet? ¹

Både sensorkommentarene og tekstene kommentarene er respons på presenteres under ulike problemstillinger i andre studier i KAL-prosjektet. Denne Studie 4 kan leses som et supplement til andre studier om *tekstkvalitet*. Når det gjelder sensorkommentarer er denne rapporten et hovedbidrag, men inni her vises flere steder til andre KAL-studier som også sier interessante ting om sensur, om sensornormer og om tekster.

Rapporten ikke gir mange entydige og ferdige svar, og jeg er den første til ikke å beklage det. Det ville være i drøyeste laget ambisiøst å presentere svar som utgir seg for å være punktum på noe, for å si som Pennac: ”Kunnskapens veier ender ikke her; det er her de skal starte” (svakt omformulert fra Pennac 1999:73). Det rapporten med dels nærgående undersøkelse av de mange tusen sensorkommentarene kan bidra med, er å være et ”verktøy” som kan videreutvikles inn mot det vanskelige spørsmålet: Hva er tekstkvalitet – hvilke kvaliteter skiller gode og mindre gode tekster, hvilke kvaliteter har de felles? Når rapporten ikke gir mange og entydige svar, så oppfordres leserne av rapporten å ”lytte” til den relativt sett fylldige dokumentasjonen. Det har vært slik for meg at underveis med å snu og vende på kommentarene fra sensorene, har det dukket opp sensor-”stemmer” som har vært interessante å lytte til, stemmer som sier at kvalitet har mer med en vedvarende utvikling/ dynamikk å gjøre enn det har å gjøre med noe statisk. *Det* er i alle høve et ferdig svar en kan lese inn i relasjonen mellom elevtekstene og sensorkommentarene. Sensor-stemmene artikulere sensorenes syn og forhandlingsposisjon i møte med eksamensbesvarelsene – de såkalte ”svake” tekstene, de spenstige og oppfinnsomme tekstene, de originale tekstene, de alt for korte, de alt for lange, de ”middels”, de kjedelige, osv. Jeg har rik erfaring med elevskrivning på hele 80-tallet, og dels også på 90-tallet. Den erfaringen gir perspektiv på *måten* avgangselevne skriver i dag, og hvordan og hva de skrev for 10 år siden. Det er klare spor i

¹ Vurdering av elevtekster, bedømmers reaksjon, o.l. problematiserer Berge i artikkel, Norskklæringen nr. 4/1994.

tekstene at elever både ”våger” og også lykkes i eksamensskrivningen, det gjelder sikkert også i andre skrivesammenhenger i skolen. Og det er klare tendenser i sensorkommentarene at vågsom, original, utprøvende skrivning honoreres. Det er en registrering av sensorenes *forhandlingsvillighet*, og det sier noe positivt om sensorkorpsets psykologiske beredskap i møte med tekstmangfoldet.

LESEGUIDING

Rapporten bygges opp etter et slags spiralprinsipp der et begrep, en tekstkvalitet, et sett sensorkommentarer som berøres fremst i rapporten, kommer tilbake i utvidet forståelse og annet perspektiv lenger bak. Frampek til seinere kapitler gjøres mange ganger eksplisitt i fotnoter. Denne typen framvoksende kunnskap eller forståelse betyr ikke at en *behøver* å lese sammenhengende og i sin helhet fra kapittel I til IX, men det vil være en fordel å ha lest for eksempel kapittel II og III før IV og V for eksempel. Speilvendt er det også slik at for eksempel kapittel VI om ”gode” tekster kan gi ny kunnskap og nye syn på kapittel IV foran om ”svake”. Kapitlene samvirker og tilbyr kunnskap til hverandre. Hvert av kapitlene II til VII ender med ”Kunnskap en kan hente ...”. Denne formuleringen harmonerer bedre med rapportens innhold enn begreper som initierer noe som er ferdig eller nesten ferdig, for eksempel ”sammendrag” eller ”konklusjon”.

Etter kapittel I som på kortest mulig måte omtaler språksyn og tekstkvaliteter, kommer to kapitler, II og III, som egentlig sier mest om kvalitet i sensorers bedømmelse; om samsvar og om ”sprik”, men selvsagt sies det også noe om tekstnormer og tekstkvaliteter som ”teller”. Om sensorers bedømmerkvalitet og tekstnormer handler også kapittel V der begrepet sensor-”outsider” introduseres. Kapitlene IV, VI og VII gjør dels nærgående analyser av sensorkommentarer i forhold til tekstkvalitetene ”svake” – ”gode” og ”middels” tekster. Kapittel VIII, ”Oppsummering”, er svært kort og punktvis etter som leserne henvises til ”Kunnskap en kan hente ...” etter hvert kapittel. Sist står kapitlet om undersøkelsesmetode. Metoderedegjøring, som oftes kommer først i denne typen undersøkelser, står i denne rapporten sist nærmest som et tillegg til det som er rapportens hovedærend.

TEGNFORKLARINGER

Anførselstegn brukes for:

sensorkommentarer som siteres ordrett, eller også der de er svakt korrigert (forenklet).
Eksempel: (...) kommenterer fire av de fem sensorene ”bom på oppgaven”, én kommenterer ”dristig, original løsning”, og (...).

Stor forbokstav:

Stor forbokstav (og ikke anførselstegn) brukes i den løpende teksten når det helt tydelig refereres til de standardiserte vurderingskriteriene på sensorvurderings-skjemaene. Eksempel: (...) kommenterer sensor S-1 for Relevans ”utenfor oppgaven”, men samme sensor skriver under Helhetsvurdering ”OK innhold”.

Sensormarkering:

S-1 og S-2 er betegnelsen på sensorene i den ordinære sensuren, og ES-1, ES-2, ES-3 betegner de tre ekstrasensorene. Rekkefølgen 1, 2 og 1, 2, 3 er slik vurderings-skjemaene er ordnet i katalogene VURDERINGSSKJEMAER, Hefte 1, 2 og 3, april 2002 (om ordinære sensorpar og ekstrasensorer, se Studie 1 om materiale og utvalg i KAL-prosjektet).

KAPITTEL I

DET FORMELLE NORMSYSTEMET

De standardiserte vurderingsskjemaene (vedl. 1 A - D) peker ut en kurs – kompassretning – for sensorene når de skal vurdere og sette kvalitetsstempel på elevenes eksamensbesvarelser. I prinsippet er vurderingsskjemaene et viktig ”verktøy” for sensorene når de skal sette på besvarelsene merkelappen S/M, 6/5 (”gode” tekster), G, 4/3 (”middels” gode) og NG/LG, 2/1 (”svake”). Skjemaenes eksplisitte kriterier må sees i sammenheng med det som har vært vurderingspraksis med målrelaterte kriterier både etter Læreplanen M87 og enda tydeligere i forhold til den nyeste L97 som foreskriver et reint målrelatert vurderingssystem til forskjell fra M87 der sluttvurderingen skulle kunne suppleres med grupperelatering². Om utviklingen av og sammenhengen mellom grupperelatert og målrelatert vurderingspraksis skriver Vagle relativt utførlig i kapittel 3.1.4 i Studie 2 i KAL-prosjektet.

Målrelatert vurdering synliggjøres i vurderingsskjemaene under kategoriene Innhold, Oppbygging (struktur), Språk, Formelle ferdigheter og Helhetsvurdering, og under hver hovedkategori er oppført underkategorier som Fokus, Relevans, Samsvar mellom innhold og intensjon, Engasjement, Sjanger, Komposisjon, Virkemidler, Syntaks, Ordvalg, ofl. Vurderingsskjemaene som følger L 97 (for avgangseksamen 2000-01) skiller seg lite ut fra dem som gjaldt etter M 87 (avgangseksamen 1998-99). De standardiserte vurderingsskjemaene suppleres av ”Sensorveiledning i norsk” i publikasjonene AVGANGSPRØVA 1998, 1999, 2000 og 2001, mellom annet med spesifikk guiding om ”Retningslinjer for vurdering av elevsvar”, ”Vekting av kriteriene” og ”Om bruken av karakterskalaen” (1998:41-46; 1999:46-49; 2000: 50-54; 2001: 53-56). For å vise hvor spesifikk målrelatert guiding som blir gitt til sensorene, tas med her eksempel på kjennetegn som listes opp for elevsvar vurdert til 3 – 4 (i AVGANGSPRØVA 2000 og 2001).

”Karakterene 3 og 4 viser at eleven stort sett mestrer de faglige kravene som blir stilt” (kriteriene gjengis her i svakt forenklet form):

- teksten må kommunisere og ha rimelig bra fokus,
- teksten må ha sammenheng i helstrukturen,
- inneholde kjennetegn og muligheter sjangeren byr på,
- ha forståelig språk og rimelig flyt,
- tilfredstille formelle krav til rettskriving og tegnssetting,
- innholdet være i samsvar med intensjonen for oppgaven.³

Helt tydelig ligger det et *formalistisk* språksyn bak målrelatert vurdering slik denne skisseres ovenfor.⁴ Dette språksynet får støtte i de standardiserte vurderingsskjemaene. Men dette er ikke hele bildet, og finleser en ”Sensorveiledning i norsk”, for eksempel fra år 2000, er en ikke sikker på om det formalistiske språksynet er det som peker seg ut som viktigst.

² Se ”Om bruk av karakterskalaen”, i: AVGANGSPRØVA – 1998:43, 1999:48 som guider sensorene i forhold til M87, og AVGANGSPRØVA – 2000:53, 2001:54, ”Veiledning i vurdering av norsk”, kap. VI, pkt, 6.1: 9 som guider i forhold til L97.

³ Dette siste – forholdet mellom innhold og intensjon – mener jeg svarer til spørsmålet om eleven har svart på oppgaven.

⁴ Om språksyn, f.eks. Berge (1988: 5-11, 147-151), Østlund-Stjarnegårdh (2002:45 – 54), jf. også med Berge ”Norsksensorenes forståelseshorisont og doxa” (1996:33 ff og Del III).

Mellom annet pekes det på her at sensorene under vurderingen må ta hensyn til ”at sjangergrensene ofte er flytende”, og de oppfordres til *ikke* (min uth.) å operere med normative sjangerdefinisjoner. Dernest poengteres det at sensor må vurdere om språket *fungerer* (min uth.) i forhold til innhold, funksjon og sjanger. Dette funksjonelle språksynet (”*funksjonell kvalitetsoppfatning*”, Berge 1988:149) understrekes med henstilling til sensor om å vurdere om teksten fungerer på sine egne premisser, og at det er tekstens evne til å *kommunisere* (min uth.) som er viktigst for vurderingen. ”Sensorveiledning” er også innom det *kreative* språksynet (ibid.:149) når sensorene oppfordres til å være åpne for det ”overraskende” elevsvaret og at teksten må vurderes på sine egne premisser. Det kreative språksynet synliggjøres på vurderingsskjemaene under hovedkategorien Innhold, delpunkt Engasjement, Kreativitet, evne til å formidle Opplevelser og Følelser, og under kategoriene Oppbygging og Språk, delpunkt Virkemidler og Nyansert, Variert og Personlig språkbruk.

Å snakke om ett språksyn i dette forskrifts- og veiledningslandskapet er altså ikke relevant. Kan hende er en på trygg grunn dersom en fanger opp spørsmål om språksyn i noe Berge skrev for 15 år siden (1988:150). Han snakker om et ”sektorisert kvalitetsyn”, et syn som, slik jeg forstår Berge, ikke er lett å få grep på, men at et slikt syn alltid vil bygge på kravet om at teksten skal være forståelig.⁵ ”Dermed vil en helhetlig kvalitetsbedømmelse innebære en kombinasjon av *forståelighetsregler* (min uth.) som gjelder generelt for alle tekster og situasjonsregler, (...)”. Etter dette kan en ikke lett foreskrive eller spore noe enhetlig språksyn, men for eksempel snakke om et ”fleksji”-syn.

Uniformert, entydig språksyn i sensorcorpset tror jeg ikke det finnes overbevisende belegg for. Men i den faktiske bedømmingen, slik denne kommer til syne i sensorers kommentarer på vurderingsskjemaene, viser sensorene tydelig vilje til å *forhandle* med tekstene på tekstenes egne premisser, og kommentarene forholder seg mye til det relativt romslige og uspesifikke kvalitetskravet om at tekster skal *kommunisere*. Men synlig villighet til å spille på lag med tekstene står ikke i motsetning til at sensorene også er ”lydige” mot faktiske, formelle kriterier for tekstkvalitet, det at ”eleven skal dokumentere kunnskaper og ferdigheter både når det gjelder innhold og språk” (AVGANGSPRØVA 2000:51).

Som vi har sett ovenfor er tekstkvalitet ment å skulle baseres ikke bare på formalistiske, målrelaterte kriterier, men også på funksjonelle og kreative, alt i alt et sammensatt filter elevenes tekster skal siles gjennom. Det viktigste i denne rapporten handler nettopp om å finlese dette filteret. Finlesing betyr å sette de ulike evalueringskategoriene (formelle, funksjonelle og kreative) inn i ikke lett tolkbare og beskrivbare kontekster all evalueringspraksis er innvevd i. Denne praksisen representerer et regime der følgende moment møtes: elevenes besvarelser, en ”skolsk” tekstnormkultur⁶, eksplisitte evalueringskriterier og sist eksekutørene (sensorene). Et kronglet landskap å skulle frakte forståelse inn i, men ikke desto mindre utfordrende å prøve. Aller viktigst for denne rapporten er sensorenes kommentarer slik disse synliggjøres på vurderingsskjemaene. En forutsetter at ikke bare den formelle slutt-karakteren som sensorene foreslår på en karakterskala fra 6 (S) til 1(LG), men også de individuelle, mer spesielle kommentarene de gir må kunne fortelle noe om grader av måloppnåelse på eksamensbesvarelsene; det vil si hvordan evalueringspraksis bestemmer eller identifiserer *kvalitet*, her i KAL-materialet uttrykt i kategoriene ”gode”, ”middels” og ”svake” tekster (se grunnlaget for denne inndelingen i vedl. 5).

⁵ Jeg mener ”forståelig” i denne sammenhengen svarer til for eksempel kommuniserbar eller også meningsbærende.

⁶ Jf Berge (1993): ”På søking etter et tolkningsfelleskap” (også Berge i Norsk læreren nr. 5/1994)

KAPITTEL II

SENSORENES POSISJONERING – normvoktere eller velvillige forhandlingspartnere?

Selvsagt må lærerne gå ut og inn av mange roller; som støttespillere, som veiledere, som bedømmere, som ”dommere”, som sensorer, som ”bare” lærere.

Slik også med Eiriks norsklærer, Synnøve Handå. **Hvem ER hun?**

Hva *betyr* hun for Eirik og de andre? Verdsetter hun mest det elevene *burde* ha lært, eller verdsetter hun elevene der de *er*? Spørsmålene er flere enn svarene.

Synnøve, spør jeg, har du noe å si om elevene sine norskerferdigheter?

- De er flinke, særlig i sånt som avissjangerer – artikler, reportasjer, intervju å sånt.

Et stort og ressurs-sterkt sensorkorps må en anta er vevd inn i et evalueringsregime, og der en viktig faktor er en felles forståelse (Berge 1993) sensorene mellom av sentrale begrep som er plantet inn synlig i evalueringsskjemaene, som: Relevans, Intensjon, Fokus, Sjanger, Ortografi, Ordforråd, osv. Vurderingsskjemaene peker altså ut at for eksempel Intensjon (svar på oppgaven) er en høyaktuell kategori for kvalitetsvurdering av elevtekster, at sjangertydelighet og sjangermestring er viktig, at Fokus i handlingen er viktig, at strukturell sammenheng er viktig, at Formell rettskriving og tegnsetting er viktig. Dette er tekstaspekt som språklærere med teksterfaring vil nikke gjenkjennende til.⁷ Men stor enighet om hva som

⁷ Det er stor likhet mellom de norske standardiserte vurderingsskjemaene og for eksempel de som ble brukt for sensorene i en svensk undersøkelse om evaluering av elevtekster. Denne svenske undersøkelsen er den nasjonale

er viktige kriterier for å avgjøre tekstkvalitet, betyr ikke nødvendigvis tilsvarende enighet om for eksempel *hva* som er fokus, *om* eller *hvor godt* teksten er svar på oppgaven, *om* eller *hvor godt* eleven har utnyttet sjangeren, *hvor* ødeleggende eller rosverdig den formelle språkkompetansen er, osv. Heller ikke er det vel fullgod felles forståelse av vekting av kriteriene. Er Rettskriving det mest avgjørende for sluttkarakteren? er det Svar på oppgaven? er det Originalitet? er det Helhetsvurdering?

Om vekting sier "Sensorveiledning" (2000:52)⁸ at en ikke skal legge overdreven stor vekt på "formelle ferdigheter". At formelle ferdigheter slik nedtones eksplisitt må en se i forhold til at *den* ferdigheten lenge har hatt en svært dominerende status når elevers skolestiler skulle gis karakterer. Men nå oppfordres altså sensorene til å legge større vekt på innhold, oppbygging og språklig formuleringsevne, og videre "god orden og leselig håndskrift". Se også ovenfor det som sies om kreativitet og engasjement. Vekting signaliseres vel også på vurderingsskjemaene der for eksempel aspektet Kommunikasjonsnivå har eget felt (se vedl. 1A og 1C), og det samme med aspektet Fokus (vedl. 1B og 1C). Førsteintrykk er kommet inn på skjemaene f.o.m. 2000 (vedl. 1B-D).

Østlund- Stjärnegårdh (1999) har i en ny svensk undersøkelse av 70 læreres (gymnaslærere) vurderingspraksis fått til svar på dette med vekting av kriterier at av vel 700 avgitte markeringer for tekstkvalitetsverdige aspekt, ble 23 % av svarene plassert under hovedkategorien "Teksten som helhet"⁹, 22 % under "Disposisjon" (norsk: struktur/oppbygging), 20 % "Innhold", 19 % "Språk", og 16 % "Stil". Det er ikke sannsynlig at tilsvarende norsk undersøkelse ville ha avveket mye fra denne svenske, for vi kjenner igjen tilsvarende aspekt på de standardiserte vurderingsskjemaene.

La oss gå rett på sensorkommentarer på vurderingsskjemaene og der studere både likhet og variasjon i måter sensorene kommenterer på, og som sikkert avdekker mer eller mindre eksplisitt måter kriterier brukes på. Likhet og variasjon i sensorers kommentarer må kunne forstås som ulike måter sensorene posisjonerer seg på, kan hende litt ulike måter å betrakte *tekstkvalitet* på, ulike språksyn i møte med tekstene, med vurderingskriteriene og med egen førforståelse ("common sense") av tekstkvalitet.¹⁰

Når rapporten aller først presenterer "språk" i sensorenes vurdering, må ikke det forstås som et utpekende trekk i sensorenes arbeid. Tvert imot er det slik at sensorenes samstemthet langt overgår det som skiller. Sensorenighet for ulike teksttyper (ulike "skrivemåter") kan en lese statistisk i Berges Studie 3 om bedømmersamsvar i KAL-materialet, korrelasjonskoeffisient 0,62 for såkalt "personlig" skriving, 0,75 for "fortellende" og 0,85 for "resonnerende", altså relativt høyt bedømmersamsvar. Til sammenlikning refererer den svenske undersøkelsen (nasjonal variant av den internasjonale IEA-undersøkelsen) til korrelasjon 0,75 på

versjonen fra det internasjonale IEA-prosjektet (The International Association for the Evaluation of Educational Achievement). Vurderingsformularet til sensorene i den svenske versjonen inneholder kategoriene: Helhetsintrykk. Innehåll. Disposition. Stil. Läsbarhet (dss. Ortografiska och Grammatiska konventioner). Läslighet (dss. Handstil och prydlighet) (Löfqvist 1989:36-7).

⁸ Avsnittet "Vekting av kriteriene" står så å si uforandret i publikasjonene AVGANGSPRØVA 1998, 1999, 2000 og 2001.

⁹ Jamfør de norske sensorvurderingsskjemaene som har egen rubrikk for Helhetsvurdering (vedl. 1).

¹⁰ Svarende til læreres/sensorers "førforståelse" er det Løfsnes vikler ut i sin doktoravhandling (2002: sp. s. 28 – 40) under "common sense" begrepet, "Lærertenkning forstått som *common sense* eller *folkelig* måte å tenke på". Hun snakker om "common sense" strukturer lærere (sensorer er sikkert ikke unntak) anvender generelt i dagliglivet. Common sense som handlingsmønstre og tilhørende typifiserte begrep knytter ikke Løfsnes spesielt til læreres evalueringspraksis, men til lærerpraksiser generelt, og henter inn mye teoretisk støtte for common sense tenking og handling.

”Sambandet mellan bedömare (...)” (Löfqvist 1989:88). Den internasjonale IEA-undersøkelsen fra 1988 viser korrelasjonskoeffisient 0,87 mellom skolerte bedømmere (Berge 1996:158). Likevel, trass i bevislig stort samsvar mellom sensorpar og sensorteam, er det interessant å studere sensorers ulike kommentarer på *samme* tekstaspekt, for eksempel når én sensor vurderer som ”bom på oppgaven” det som en annen kommenterer med ”dristig forsøk”, og en tredje ”spennende løsning”. Mange ganger sier slike ”sprik” kommentarer mer enn for eksempel en opphoping av og enighet om det mer stereotype ”bra”, ”OK språk”, ”ja, svar på oppgaven”, o.l.

II. 1 Sensor-”sprik” i synet på relevans/intensjon (svar på oppgaven)

For tekst **02-98-12**, svak (oppg. 2) gir sensorene følgende kommentarer: ”I samsvar med intensjonen”, ”på sett og vis i samsvar med intensjonen.”, ”lite i samsvar med oppgavens intensjon”, ”OK”, ”dårlig samsvar”. Fire sensorer gir karakter NG, én (ES-3) som kommenterer ”dårlig samsvar” gir LG.

På tekst **23-98-17**, svak (oppg. 2) kommenterer sensor S-1 for Relevans ”utenfor oppgaven”, men samme sensor skriver under Helhetsvurdering ”OK innhold”; sensor ES-1 skriver kategorisk ”nei” på Relevans og Samsvar med intensjonen); ES-2 kommenterer ”det holder” og ES-3 rammer inn Relevans, Intensjon og alt annet som har med innhold å gjøre med kommentaren ”svært dårlig”. S-1 foreslår karakter LG/NG, ES-3 LG, de andre NG.

På tekst **09-99-09**, sprik (oppg. 2)¹¹ kommenterer de fem sensorene følgende: ”Bom på oppgaven”, ”dristig, original”, ”nei” (på samsvar med Intensjonen), ”bom på intensjonen”, og ”spennende løsning”. Det synes å være systematikk i sammenhengen mellom kommentarene og foreslått karakter. ”Dristig, original historie” (S), ”spennende løsning” (M), og de tre andre gir G (jf. 11-99-08 og 04-99-19 nedenfor).

Denne teksten er av Anderson og Hertzberg (2003) presentert og kommentert som såkalt ”risiko”-tekst, dvs. tekst som utfordrer vurderingssystemet.¹²

På tekst **11-99-08**, sprik (oppg. 6) setter én sensor + på Samsvar med intensjon, og foreslår S i sluttkarakter, én sensor stiller spørsmål om besvarelsen er ”total bom”, og har foreslått sluttkarakter G, og en tredje sensor har skrevet ”bra svar på oppgaven” og karakterforslag G. Her kan det altså synes å være en viss sammenheng mellom sluttkarakter og vurderingen svar/ikke svar på oppgaven. Tilsvarende sammenheng synes å være i tekst **04-99-19**, sprik (oppg. 3) der tre sensorer kommenterer positivt på Samsvar innhold – intensjon og gir karakter S, mens én som kommenterer ”skriver noe utenom oppgaven” gir G.¹³ Liknende sammenheng, men kan hende mindre tydelig, finner en i oppgave **56-00-08**, sprik (oppg. 1) der én sensor kommenterer ”er i samsvar med intensjonen” og gir 4, en annen ”samsvarer dårlig med oppgavens intensjon” gir 3, og sensor med kommentaren ”klart og målrettet innhold” foreslår 5.

¹¹ Noen av spriktekstene som trekkes inn som eksempler her i avsnitt II brukes også i IV under et spesielt perspektiv. Forklaring på begrepet ”sprik” tekster, se vedlegg 5.

¹² Når det i fortsettelsen flere ganger vises til Anderson og Hertzberg, er det hele tiden henvisning til Studie 8 ”Å ta en risk - ’Utfordrerne’ blant eksamensskriverne” i KAL-prosjektet.

¹³ For tekst 04-99-19 er det avvik i karaktersetting mellom vurderingsskjemaene (M,S,S,S,G) og karakterinnkodingen i teksthefte (G+, G, S,S,G) (HFT. 1- M-87 materialet: 165).

I oppgave **35-01-07**, svak (oppg. 7) kommenterer én sensor ”ikke samsvar med intensjonen”, og én svarer ”ja”, men begge gir (omtrent) samme karakterforslag 2+ og 2.

II.2 Sensor-”sprik” i synet på fokus

I tekst **08-98-04**, svak (oppg. 4) gir én sensor kommentaren ”fokus er søndag formiddag” (kar. NG), og én skriver ”fokus mangler” og gir LG. En ser ikke av dette om det er ulikt syn på Fokus som er avgjørende for ett sprang på karakterskalaen.

I tekst **43-98-03**, svak (oppg. 1) kommenterer én sensor ”god fokus i teksten” (kar. NG), og én ”ustrukturert, ingen fokus på temaet” (kar. LG). Kommentar som ovenfor på eventuell sammenheng mellom kommentar og karakterforslag.

På besvarelse **48-99-21**, svak (sensorene stiller spørsmål til hvilken oppgave eleven har svart på) svarer tre sensorer henholdsvis ”ja, fokus”, ”uklart fokus”, ”dårlig fokus”, men denne ulikheten i syn på fokus vises ikke på karakterforslagene som for alle er NG.

Tekst **12-98-07**, sprik (oppg. 4) har av én sensor fått kommentaren ”god fokus på kjedsomhet” (kar. M), og én sensor svarer ”god” på aspektene Komposisjon/Struktur/Fokus (kar. M), mens én sensor skriver om innhold: ”Alminneligheter = kjedelig. Selvfølgelig kan en søndag være slik, men det er det ikke fokusert på” (kar. NG+).

På tekst **04-99-19**, sprik (oppg. 3) kommenterer sensor S-1 ”skriver vel mye utenom fokus i midtdelen av oppgaven” (kar. M); S-2 kommenterer ”godt samsvar med intensjonen”, og ”komposisjonen er meget god” (kar. S); ES-1 markerer at ”fokus” er OK (kar. S); ES-2 noterer ”godt fokus” (kar. S) og ES-3 ”meget uklart fokus” (kar. G). ”Outsideren”¹⁴ – den som gir G – synes altså å legge avgjørende vekt på Fokus som et karaktersignifikant aspekt. Men samme sensor kommenterer også at oppgaven ikke gir godt svar på oppgaven (aspektet Intensjon). Sensorkommentarer generelt viser at både Svar på oppgaven og Fokus er karakter-signifikante aspekt. I nærværende tekst er det ikke mulig å se hvilket av disse to kvalitetene som har vært betydningsfull eller *mest* betydningsfull for karakteren G.

Tekst **13-99-03**, sprik (oppg. 2) kommenteres av ES-1 med ”rotete” komposisjon, struktur, fokus” (kar. NG), mens ES-3 skriver for samme aspektene ”godt, fokuset mest på å argumentere for å filosofere ...” (kar. M) (13-99-03 kommentert også i kap. II.3).

09-01-27, sprik (oppg. 3) kommenteres av to sensorer med henholdsvis ”teksten har tydelig fokus”, og ”en tekst med god fokus og kommunikasjon” (begge kar. 5), mens én sensor kommenterer ”svak komposisjon”/”noe svak fokus på ...” (uklar skrift på vurderings-skjemaet) og gir karakter 3.

II.3 Sensor-”sprik” i synet på sjanger

For tekst **12-98-16**, svak (oppg. 5) kommenterer fire sensorer følgende: ”Uklar sjanger”/ ”rotete”; ”fortelling OK”; ”greit” og ”dårlig” (det siste for ES-3 står for Oppbygging generelt, og herunder også sjanger. Selv om sensorene har litt ulikt syn på Sjanger, har alle foreslått karakter NG.

¹⁴ Om begrepet ”Outsider”, se nærmere i avsnitt V her.

På tekst **13-99-03**, sprik (oppg. 2) kommenterer én sensor ”artikkel – vel begrunnet, (...)”. Krevende sjanger som eleven mestrer godt” (kar. M minus), én skriver ”artikkel” og ”gri artikkelform” (kar. G), mens én sensor skriver ”rotete” (Komposisjon/Sjanger) og ”ikke noe forhold til sjanger” (kar. NG).

Tekst **24-00-10**, sprik (oppg. 2) har fått følgende kommentarer fra de fem sensorene: ”Novelle?” (med spørretegn) (kar. 5 +); ”sjangerval som høver til temaet – OK” (3 - 4); ”novelle med alle de ingredienser man kan ønske”/”behersker sjangeren meget godt” (kar. 6); ”fortelling eller novelle” (kar. 4); ”formen er novellistisk/eksperimentell” (kar. 5). Om ikke uenighet om sjangermestring, så er det i alle høve nyanser i graden av honorering. Men en ser ikke systematisk sammenheng mellom syn på grader av sjangermestring og karakterforslag.

II. 4 Sensor-”sprik” i synet på formelle skriveferdigheter¹⁵

Tekst **14-99-19**, svak (oppg. 1): Én sensor skriver ”få feil”, én kommenterer ”bra”, én ”ikke avsnitt”/”ellers bra her”/”noen få feil”, én anfører ”minus” og gjengir en hel rekke feil. Den siste gir karakter LG, de øvrige NG.

Tekst **04-99-16**, sprik (oppg. 5) kommenteres av fem sensorer, i rekkefølge fra S-1 til ES-3: ”Mangler noe med komma”/”roter med avsnitt, ellers lite å trekke” (kar. M); ”forholdsvis bra ortografi” (G+); ”god” (M); ”gode formelle ferdigheter, men ikke en mester i å sette komma” (kar. S); ”noen ortografiske feil” (kar. M). Det en merker seg her er at selv om sensorer anfører det en kan kalle ”litt”/”noe” feil, så hindrer ikke dette i å gi beste (S) og nest beste karakter (M).

På tekst **09-99-18**, sprik (oppg. 6) kommenterer sensorene: ”Middels språk” (kar. G); ”få feil” (S); ”gode formelle ferdigheter” (M); ”bra” (kar. G). Siste sensor noter opp en del feil, og summerer opp Formell ferdighet med ”god/meget god” (kar. G). Liknende som for 04-99-16 synes det som om også denne teksten har en del formelle mangler, men at dette ikke hindrer i å gi god karakter.

Tekst **09-00-07**, sprik (oppg. 3) får kommentarene: ”Ikke mange feil” (S-1, kar. 5); ”noen rettskrivingsfeil, men dette preger ikke teksten” (ES-1, kar.3); ”noen systemfeil” (ES-2, kar. 5); ”mange formelle feil” (ES-3, kar. 2). Her ser en sprik mellom betegnelsene ”ikke mange feil” og ”mange formelle feil”, og umiddelbart kan det synes som om karakterforslaget 2 skyldes manglende Formell ferdighet. Kommentar på karakter 2 viser imidlertid at sensor klandrer teksten også for uklar Intensjon, og ”fokus som springer fra det ene til det andre”. Ellers merker en seg at karakter 5 tåler ”noen systemfeil”.¹⁶

Tekst **20-01-16**, sprik (oppg. 3) får på Formell ferdighet kommentarene: ”Gode” (S-1, kar. 6 minus); ”... mange formelle feil” (S-2, kar. 3 +); tre sensorer (ES-1, 2 og 3) siterer/viser noen skrivefeil og gir karakterer 4, 4 og 5. Her som i teksten nærmest ovenfor merker en seg kommentarspriket mellom ”gode” (ferdigheter) og ”mange formelle feil”. Andre kommentarer fra 3 + sensor tyder imidlertid på at Formelle språkferdigheter ikke alene står for karakteren, og sensor kommenterer at han er usikker om karakteren bør heves. Det som

¹⁵ Om Språk/Formelle ferdigheter i gode tekster, se kap. VI.

¹⁶ Min vurdering av Språk/Formell ferdighet i denne teksten ville gitt kommentaren ”spenstig/godt”.

imidlertid synes sikkert er at teksten *har* en del formelle mangler, men at sensor S-1 ikke tillegger det synlig negativ betydning for karakteren.¹⁷

II. 5 Enighet eller ”sprik” i synet på korte tekster?

Bare i ett tilfelle er det et helt tydelig forståingsfellesskap i 5-sensorteamet om en nedre grense for hvor kort en tekst kan være for å kalles tekst. Det fellesskapet gjelder for tekst **03-01-12**, svak (oppg. 7, moderne eventyr):

*Det var en gang en gutt som het mikkil.
han hadde et stort problem han hadde ingen venner
Så han Tokk Å Drepte seg SKJØL. hade bra.*

For denne teksten unnlater sensorene nærmest å kommentere kvalitet på grunn av tekstens korthet, slik som for eksempel sensor S-2 ”3 linjer – nært opp til en blank besvarelse”; ES-2 ”tekst; tre linjer uten overskrift”, og ES-3 ”to setninger”. Sensor ES-1 skiller seg imidlertid litt ut i ”syn” og kommenterer faktisk for sjanger: ”eventyr. Har med innledning og et problem”.

At tekster bør ha enn viss lengde både for å vise en struktur og et innhold forstår vi også av kommentarene til sensor S-2 i ”spesialteksten” **02-98-18**, svak der eleven har svart på fire oppgaver og sensoren kommenterer: ”tekstene er så korte at en vanskelig kan snakke om oppbygging”, og ”får ikke vist hva han er god for”.

Mens en for teksten 03-01-12 (ovenfor) kan snakke om sensorers utpeking av *absolutt* korthet, finnes det i materialet et eksempel på *relativ* korthet, det er for tekst **18-00-01**, nedre middels, sjanger Brev til en 8. klasse. Teksten er på ca. 300 ord, og når denne teksten får tydelig kommentarer for å være for kort, forstår jeg det slik at den er for kort til å få en bedre karakter enn 3. Sensorkommentarene er nemlig nokså samstemt positive på en rekke tekstaspekt, men sluttkarakteren ender på middelmådig 3: Sensor S-1 kommenterer ”kort” for Innhold, og gjentar i Helhetsvurderingen ”for kort til å oppfylle intensjonen”. S-2 kommenterer under Helhet ”kort i forhold til at dette er en heldagsprøve”. ES-3 kommenterer under Innhold at ”(...) teksten er vel kort”, og gjentar under Helhet at ”teksten er så kort at det er vanskeleg å setje denne 3-aren”. ES-1 er mindre spesifikk med hva ”kortheten” betyr når det kommenteres om Innhold ”kunne tatt med mer stoff”, og tilsvarende for ES-2 som skriver ”eit kort, men triveleg velkomstbrev”.

Som en kan forvente er det for de svake tekstene kommentaren ”kort tekst” hyppigst forekommer. Kommentarene ”enkel”/ ”tynn” besvarelse synes en del ganger å bety omtrent det samme som ”kort”. Kommentarene ellers viser, slik jeg alt har pekt på ovenfor, at ”kort” er et høyst relativt begrep i tekstsammenheng. ”Kort”-kommentaren faller på tekster som varierer fra mellom 65 ord (01-00-03, svak), via 14-99-10, svak som er på ca. 100 ord, til 24-99-13, svak som er på ca. 200, og helt opp til 300 som vist for 18-00-01 ovenfor.

Tekst **01-00-03**, svak er i sjangeren Brev (oppg. 2, brev til 8. klasse), og er på ca. 65 ord. Én sensor (ES-2) kommenterer positivt at teksten er relevant for sjangeren (brevstruktur), men kommenterer under Innhold at teksten er for kort til å dekke intensjonen. Liknende gjentas i

¹⁷ Min vurdering av språket i denne teksten er slik: Direkte ortografiske feil sammen med noen andre små svakhetstegn er absolutt ikke påtrengende. Men dersom denne teksten innholdsmessig skulle fortjene beste karakter, mener jeg formelle språkmangler er tydelig nok til at teksten ikke burde få 6 (S).

Helhetsvurdering med kommentaren at ”teksten kommuniserer, men er for kort til å dekke det oppgaven ber om (kar. 2). Sensor ES-1 kommenterer ”meget kort tekst til elevene”, ”mangelfulle kunnskaper om brev”, ”store språklige problem”, og under Helhetsvurdering ”kort, svak tekst der informasjon er begrenset” (kar. 2). Sensor ES-3 understreker på ulike måter sammenhengen mellom kort tekst og innhold: ”tynt om skolen”, og repetert i Helhetsvurdering ”for tynt om skolen”, og gjør også markering for korthet under Språk med ”3/4-side” (kar. 1).

Tekst **14-99-19**, svak er også sjangeren Brev (oppg.1, brev til en forfatter), er på ca. 100 ord, og to av de fem sensorene kommenterer eksplisitt ”alt for kort” (S-1), og ”ei lita side” (S-2). S-2’s ”kort”-kommentar utfylles imidlertid to ganger med ”et greit, kort brev”, og ”kort, innholdsløst brev”, altså svakt ambivalente kommentarer. Teksten kommenteres ellers av de øvrige sensorene med så mange svakheter (”uklar og vanskelig å forstå”, ”svakt språk og innhold”, ”overfladisk, språklige mangler”, ”svært lite fornuftig i denne teksten”, ”rot og lause påstandar”) at ”kort” alene peker seg ikke ut som spesielt betydningsfull for svak karakter.

Oppsummerende kan en si at det ut fra sensorkommentarene ikke kan leses ut *entydig* hva som er kort tekst i betydningen ”alt-for-kort”. Sannsynligvis kan svake tekster være på bare 100 – 150 ord uten at de kommenteres eksplisitt med for eksempel *for* kort, og ca. 300 ord er kan hende en nedre grense for å være kvalifisert i ”middels”-skiktet (G, 4-3). Bare unntaksvis avslører kommentarene at ”korthet” har betydning for sluttkarakteren. Anderson og Hertzberg har i undersøkelse av ”risiko”-tekster en egen kategori ”Gambling med kontrakten”, og med underkategori ”De svært korte tekstene” (kap. 4.1). Bortsett fra den ekstremt korte teksten 03-01-12, synes det som at heller ikke de har funnet bevis på at tekstlengde (les: ”korthet”) er høytsignifikant kriterium for laveste/nest laveste karakter.

På et mer overordnet nivå er det i KAL-materialet gjort undersøkelse om sammenhengen mellom tekstlengde og karakterer. Sammenhengen presenteres statistisk for tekstene 1998 og 1999 (M 87 materialet), korrelasjon 0,48, og for 2000 og 2001 (L 97 materialet) 0,39. En ser altså tendens til at tekstlengde de siste årene har fått mindre avgjørende betydning for sluttkarakteren (tekstkvaliteten).¹⁸

II. 6 Kunnskap en kan hente fra kapittel II

Sensorkommentarer som er systematisert, presentert og kommentert i kapittel II, er slike som forholder seg til ”svake” og ”sprik” tekster (unntak er 18-00-01). Det er lagt vekt på å presentere tekster med tilhørende sensorkommentarer som sier noe vesentlig om sensorers forhold til tekstnormer (karakterverdige aspekt), og hvordan både likhet og ulikhet i syn eventuelt påvirker foreslått sluttkarakter. Denne første delen av rapporten er altså, kan en si, mer en *diagnose* av sensorenes bedømmersyn enn det er analyse av tekstkvaliteter. Kanskje er det slik, men det ligger jo en tydelig logisk sammenheng her at en kan vel ikke diagnostisere bedømmersyn uten å gi det referanse nettopp til tekstnormer (tekstkvalitet).

¹⁸ I Vagle: Studie 10 (i KAL-prosjektet) om kvantitative kriterier som mål på tekstkvalitet.

- Analyse viser **at** sensorene kan være delte i synet på karakterverdige aspekt som: Relevans, Svar på oppgaven , Fokus, Sjangerbevissthet/Sjangermestring, Formell skrivekompetanse (rettskriving, tegnsetting) og Tekstlengde.
- For ”svake” tekster kan en bare unntaksvis finne sammenheng mellom sensorers ulike verdsetting av enkelt-aspekt og ulikhet i karakterforslag. Regelen er at svake tekster preges av sammenvevde svakheter slik at det er vanskelig å verifisere hvilke spesifikke svakheter som mest-representerer ”svakhet” eller nyanser i sensorenes karakterforslag (mer om dette i kapittel IV og V).
- I spriktekstene ser en noen ganger tydeligere sammenheng mellom kommentarer og karakterforslag. Her må dog legges til at tekstutvalget som presenteres her i kapittel II ikke er kvantitativt stort nok til å uttale seg med stor overbevisning om denne typen sammenhenger.¹⁹
- For kategorien ”svake” tekster synes det å være minst sprik i synet på Formelle ferdigheter. Det er ikke tydelig om manglende Formelle ferdigheter tillegges større betydning for svake karakterer enn den betydning som legges i andre svakheter.²⁰

¹⁹ I rapportens kap. IV gjøres det grundigere, separat analyse av sammenhenger mellom kommentarer og karaktersetting i ”sprik”-tekstene.

²⁰ Om Formell ferdighet og betydning for sluttkarakteren skriver Anderson og Hertzberg under Konklusjon i sin Studie 9: ”Særlig interessant er det at sensorene tar på alvor at formelle svakheter i rettskrivning og tegnsetting ikke skal blåses opp og gjøres til et hovedkriterium”. Sammenhengen mellom Formelle språkferdigheter og karakterforslag vil bli grundigere belyst i kapittel III, og senere i VI om ”gode” tekster.

KAPITTEL III

SPRIK I VERDSETTING – NESTEN-ENIGHET I KARAKTERSETTING AV SVAKE TEKSTER.²¹

Lærer Ragnar Rølvåg har sikkert vært lenge nok lærer til å vite at lærere kan være uenige i synet på hva som er ”god” skrivning! Spesielt jentene har god fantasi, sier han, og de øver opp mye interessant skrivning ved å gi hverandre ”lapper”, og skrive SMS, internett-språk. Linn (nærmest t.v.) sier det er arti’ å skrive. (Å, tenker jeg, hva er det som er arti’?) Marthe (ved siden av Linn) sier ”sånn passe”. Jeg spør ikke læreren om Linn og Marthe er flinke skrivere, men jeg tror de er det!

I dette avsnittet skal undersøkelsen rette seg mot en svakt synlig tendens til at svake tekster som av et sensorteam får ulik verdsetting på karakterverdige aspekt, ender opp på samme slutt karakter. En kan låne betegnelsen ”honnørpunkt” fra bridge og si det slik at tekster med ulik porsjon honnørpunkt ender på samme slutt karakter (liknende kommenteres grundigere i kapittel IV).

I 1998-materialet verdsettes tekstene **02-98-12**²² (oppg. 2) og **52-98-18** (oppg. 5) en del både på Sjanger, Intensjon og Engasjement, men lander på kategorien ”svake” tekster slik **02-98-18** (oppg. 4) og **08-98-04** (oppg. 4) gjør uten liknende verdsetting. Dog er det den vesle

²¹ Verken i dette kapitlet eller i kapittel V markeres ”svak” bak tekstkodene i den løpende teksten, siden alle eksemplene er svake tekster.

²² Mer om denne teksten senere i kapittel III.

forskjellen at mens de to best-verdsatte belønnes med 4 NG og 1 LG, får de to mindre verdsatte overvekt på LG. Ulik verdsetting kommer altså (svakt) til syne på karakterskalaen som grader av ”dårlighet”.

Tekst **14-99-19** (oppg. 1) og **14-99-10** (oppg. 3): Tekst 14-99-19 verdsettes mer positivt på Språk/ Formell ferdighet enn 14-99-10, og får litt tydeligere pluss-kommentarer på Sjanger, men begge ender på karakterfordelingen 3 NG, 2 LG.

I 2000-materialet verdsettes **04-00-16** (oppg. 1) og **18-00-04** (oppg. 6) høyere på kvalitetene Sjanger, Intensjon, Fokus enn for eksempel **64-00-02** (oppg. 6), men alle tre ender på samme karakterfordeling, én ener og resten toere.

Tekstene **19-01-19** (oppg. 5) og **39-01-11** (oppg. 6) verdsettes høyere (Intensjon/Relevans, Sjanger, Fokus) enn **47-01-18** (oppg. 7) og **47-01-08** (denne siste er en ”spesialbesvarelse”, se nedenfor), men alle fire har fått 5 toere i slutt karakter.

Tekster som spriker i graden av verdsetting, men ender i kategorien ”svake” tekster, har stor sensorenighet i tekstaspektet ”dårlig formell ferdighet”. En må altså anta at i det skolske normsystemet er manglende formell skrivekompetanse et avgjørende kriterium i forståelsen å garantere teksters dårlighet. Kvalitetene ”noenlunde OK fokus”, dels ”svar på oppgaven” og noe ”sjangermestring” er altså ikke nok til å heve en språksvak tekst over terskelen NG/LG, 2/1 dersom den preges av formelle skrivemangler. Men selv om altså analyse av sensor-kommentarene indikerer en viss sammenheng mellom manglende formell skriveferdighet og entydig vurdert ”svake” tekster, er det ikke tydelig at det er den mangelen som mest kvalifiserer for sensorenigheten. For langt de fleste typisk svake tekstene faller kommentarer om dårlig språkferdighet sammen med andre tydelige svakheter (Fokus, Svar på oppgaven, Sammenheng i helstrukturen). Liknende skriver Anderson og Hertzberg i sin Studie 8 at det er mange ganger vanskelig å isolere sensorers vektlegging av et enkelt tekstaspekt.

La oss innsisere litt videre kategorien Formell skriveferdighet sammenholdt med andre tekstaspekt i noen enkelttilfeller. For **tekst 43-98-03** (oppg. 1) bekrefter alle fem sensorene dårlige formelle språkferdigheter, dog kommenterer de med ulike grader av dårlighet: ”svake ortografiske ferdigheter, behersker stort sett setningsgrammatikken”; ”en del ordfeil – mye ordfeil”; ”store mangler ...”; ”svært dårlig ortografi”. To sensorer gir teksten NG og honorerer den litt på Innhold (noe tematisk sammenheng og fokus, S-1, og OK relevans, sammenheng intensjon – innhold og bra struktur, ES-3). To sensorer gir LG. Sammenhengen kan her være at synlige honnørpunkt for Innhold og Struktur gjør ellers svake tekster bedre enn det aller dårligste (LG/1).

02-98-12 (også nevnt ovenfor her): Alle sensorene kommenterer den svake formelle ferdigheten (”store problem”; ”svært mye feil”; ”mange formelle feil”; ”mye feil”; ”svært dårlig”). Én sensor (ES-3) vender også tommelen ned for Innhold (”dårlig innhold/dårlig samsvar mellom innhold og intensjon”) og gir laveste karakter (LG). Sensor S-1 kommenterer ”ja” på Samsvar innhold – intensjon, ”OK” på Sjanger, og ”fokus er for så vidt klart” (kar. NG). S-2 kommenterer ”ingen sjangerbevissthet”, og ”på sett og vis” Samsvar innhold – intensjon (kar. NG). ES-1 kommenterer ”uten fokus” og ”nei”/”lite i samsvar med oppgavens intensjon” og gir NG. Som vi ser for denne teksten verdsetter sensorene S-1, S-2 og ES-1 litt ulikt på faglige aspekt (Fokus, Sjanger, Intensjon – Innhold), men nyanser i verdsetting gir altså ikke synlig utslag på foreslått slutt karakter.

Sist skal nevnes et spesielt interessant tilfelle, tekst **47-01-08** (også nevnt ovenfor her). For denne teksten synes det å være Formell skriveferdighet som redder en ellers feilslått besvarelse i forståelsen ”ikke svar på oppgaven”. Eleven har skrevet 7 korte tekster, altså svart på alle oppgavene (oppgavetekstene, vedl. 2-D). Noen av sensorkommentarene tyder på at besvarelsen egentlig ikke er karakterverdig (ES-1, 2 og 3). Alle fem sensorene gir besvarelsen karakter 2, og der S-1 kommenterer med at ”alle tekstene har noe godt i seg”, og ”han behersker egentlig skrivinga bra”, én sensor kommenterer at en av oppgavene peker seg ut med tydeligst fokus og er ”bedre formulert”, mens en (ES-3) konkluderer med at besvarelsen er ”umulig å bedømme”, men gir likevel karakter 2 og legger til at eleven burde hatt bedre karakter for ”språkferdighetene” han viser.

Det er ingen grunn til å tro at ikke disse fem sensorene er representative for sensorkorpset som helhet. Trass i denne besvarelsens tydelige brudd på karakterverdig oppgaveløsning (etter min mening), bemerker sensorene elevens språkferdighet, og posisjonerer seg altså som velvillige forhandlingspartnere til forskjell fra troende konformister.

Kunnskap en kan hente fra kapittel III.

- Sensorkorpset signaliserer tydelig at også tekster lavest på karakterskalaen har honnørverdige kvaliteter.
- Tydelige mangler i Formell rettskriving er en kvalitativ brist som synes å garantere lav eller laveste karakter.
- Selv om et 5-sensorteam kan ha nyanser i verdsetting av enkeltaspekt på samme teksten, er det enighet i sluttkarakteren. Dette bedømmersamsvaret må forstås som sensorenes forankring i formelle kvalitetskriterier, og supplert av overordnede, intersubjektive ”skjema” for tekstkvaliteter.

KAPITTEL IV

ET ”ANSIKT” FOR DE SVAKE TEKSTENE?

En skole – som mange andre skoler. Også skoler har et ”ansikt”, et utseende, eksteriør, interiør, noen ganger fylt med menesker, andre ganger tomme korridorer, noen stemmer, mange stemmer, alt *betyr* noe. Utvilsomt er det elevene som *betyr* mest, den som berøres bør høres, heter det ...

IV.1 Et ”svaktekst-syndrom” - men det er ikke alt ?

Inspeksjon i sensorkommentarene forteller at (i): det synes å være stor enighet i sensor-korpset om hva som bør klassifiseres som svake tekster ved en avsluttende eksamen,²³ og (ii): det er vanskelig å finne enkeltkriterier som tydelig eller tydeligst representerer ”svakhet”. Rettest er det sikkert å snakke om et ”svaktekst-syndrom”, det vil si tekstlige mangler som samfungerer i én og samme tekst, og der det er vanskelig å skille hvilke mangler som er mer- eller mest betydningsfulle for karakteren.

- mangler i Formell rettskriving
- enkelhet i Språk/Virkemidler

23

I en fersk svensk undersøkelse av ”Variasjonsnivåer i bedømmingen” – det gjelder vurdering av gymnaselevers tekster – (Stjärnegårdh 2002) har forskeren funnet at for svake tekster (”Icke godkänd”- tekster) er bedømmersamsvaret betydelig høyere enn det er for karaktersetningen for ”Godkände” tekster (s. 70).

- enkelt, tynt Innhold (også uttrykt som kort tekst)
- uklar Struktur (men på ingen måte *uten* struktur!, se under om dette)²⁴
- uklarhet om innholdet er Svar på oppgaven
- Kommunikasjonsnivå/Helhetsinntrykk under middels (se under om dette)

Selv om sensorenes kommentarer avdekker stor enighet om hvilke kvalitative mangler svake tekster lider av, er det en del variasjon i kommentarene som helhet (kap. III). Mangfold i kommentarene må etter min mening sees som et tegn på *autentisitet* (pålitelighet) i bedømmingen, det vil si at kommentar-mangfoldet representerer mangfoldet i det tekstkorpuset de representerer. Men trass i mangfoldet er det, slik allerede sagt, enigheten og intersubjektiviteten som er tydeligst, sensorkorpsets "lydighet" i forhold til systemet. Sensorene posisjonerer seg i forhold til kriterier de guides med i "Sensorveiledning" og hoved- og delpunkt på vurderingsskjemaene. Som en erfaren sensor sier, "Sensorenes arbeid styres jo noe av veiledningen og av skjemaene, særlig gjelder det de ferske sensorene".²⁵ Kommentarmangfoldet synkroniseres altså på en måte av et overordnet samsyn på tekstnormer, et "tolkningsfelleskap" (Berge 1993).²⁶

"Svaktekst-syndromet" er imidlertid ikke hele bildet – *mangelbilde* er sikkert retteste betegnelsen. For også svake tekster har pluss-kvaliteter. Overordnet kjennetegn er for eksempel at ingen NG/LG, 2/1 tekster her i KAL-utvalget er uforståelige. Det vil si at de innenfor ulike grader av "dårlighet" *kommuniserer* og har altså mening – handler om noe. Dette impliserer også det Berge gang på gang har understreket (muntlig i KAL-møter) at ingen tekster, heller ikke de aller svakeste, er uten en viss *struktur*. Sensor S-1 i tekst **47-01-18** kommenterer: "Kommuniserer dårlig, (...) masse formelle feil og vekslende fokus. Kan ikke være bedre enn 2, men det er vel så mye *sammenheng* (min uth.) i teksten at det ikke er 1." Mange kommentarer gjelder tekstenes grad av *kommunikasjon*.²⁷ Tre sensorkommentarer kan stå som representative for denne holdningen. Sensor ES-2 for tekst **08-01-16** understreker to ganger vansker med å finne mening i teksten, men kommenterer at "teksten kommuniserer noe". S-1 for tekst **32-00-11** skriver at "med alle sine feil og mangler må en likevel kunne si at teksten kommuniserer", og sist S-1 for tekst **47-01-08** kommenterer på elevens 7 korte besvarelser at "alle kommuniserer". I slike og liknende kommentarer ("svak tekst som likevel har klar mening", "problem med skrivingen, men tydelig adressering", "nærmest 1, men nok budskap og språk til å få 2") utpekes det faktiske tekstkvaliteter, men ikke bare det. For de samme kommentarene uttrykker også noe som har å gjøre med *forhandlingsvilje*, grader av villighet hos sensorene til å lese og vurdere på tekstens premisser. Kanskje kan det kalles villighet til å lytte til tekstenes egen "stemme", for stemmer har også de svake tekstene. Ta for eksempel sensor S-1 som for tekst **33-99-72** (svak) kommenterer "mange gode, originale og artige refleksjoner rundt de 10 bud" og "gode tilløp og friske refleksjoner". Velvillig nærlesning av de svake tekstene vil lett gi til utkomme at de kan være både morsomme og oppfinnsomme, selvsagt mange ganger enkle/naive, noen ganger opprørske, noen ganger provoserende, ingen tekster kan være anonyme, *uten* stemme.²⁸ Dessuten bør en merke seg særskilt dette mulig *provoserende*, et element Anderson og Hertzberg tar opp i sin studie om

²⁴ I sensorkommentarene er uttrykksmåten "rotet"/"rotete" svært mye brukt. Noen ganger retter den betegnelsen seg mot oppbyggingen/strukturen i teksten, andre ganger synes det som om "rotet" står for både oppbygging, innhold og også skriftbildet, altså et helhetsinntrykk. Så hyppig forekommer denne uttrykksmåten at det legges ikke inn spesifikk referanse her til tekster der det forekommer.

²⁵ I muntlig samtale med erfaren sensor april 2003.

²⁶ Jf. "tolkningsfelleskap" med "lærernes samtalekultur" (i KALs *Sammendragsrapport, mars 2003:7*).

²⁷ Sensorvurderingsskjemaene for 1998 og 99 inviterer sensorene eksplisitt til å kommentere kommunikasjonsnivå, og det samme gjør vurderingsskjemaene for "ordinære sensorpar" 2001 (se vedlegg 1).

²⁸ Om teksters "stemmemangfold", se Nilsen, H. (1999) spesielt s. 256-259.

”risiko”-tekster, og der de presenterer som mulige risikotrekk ”svært muntlig språk”, ”tabuord”, ”provoserende holdninger”, ”vold og sex”, ”brudd på sjanger”, ofl. Personlig ser jeg det som et godt tegn at når studien om risikotekster henter fram dokumentasjon på mulige ”risiko”-trekk, er det relativt mange svake tekster i den dokumentasjonen. At svake skrivere ”risikerer” noe i forståelsen av for eksempel å skrive utfordrende (og i enda bedre fall fornyende) er et signal en bør hilse velkommen.

Vi skal stanse litt med sensorers *forhandlingsvillighet*. Én sak er vilje til å se og til å forhandle, en annen sak er å ha et repertoar av ord for å artikulere de mulige tekstkvalitetene en får øye på. I sensorkommentarene finnes få eksempler på individuelle kommentarer som uttrykker mulig potensiale også i svaktekstene, men noen finnes. Sensor ES-2 for tekst **02-98-12** kommenterer ”godt jobba!” (merk med utropstegn); både S-2 og ES-3 honorerer tekst **07-99-19** for Engasjement; S-1 for **33-99-72** (nevnt ovenfor) kommenterer ”mange gode, *originale* og *artige* refleksjoner”, og ”gode tilløp og *friske refleksjoner*” (min uth.).²⁹ Nevnes må også S-2 for tekst **23-98-17** som kommenterer ”ærlig forsøk”, men legger til at dette ikke kan ”premieres med bedre enn en NG”. Det ligger også et interessant bedømmersyn i kommentaren fra sensor ES-3 for tekst **04-00-16** som er et (tenkt) brev til en 8. klassing. Sensor skriver: ”Eleven skriver at hun/han har ingenting å skrive om og begynner på en fortelling det ikke blir noe av. Men eleven tar feil. Når teksten er lest, står du igjen med en god del råd og erfaringer”.

Typen honnørpunkt som her er framhevet (også) for de svake tekstene, mener jeg kan være veivisere for tekstbedømmere, og et mulig frampek til det bestående evalueringssystemet om at nye tekstvirkeligheter kan be om supplerende begrep å snakke om den ”nye” med.

Selv om det er stor enighet i sensorkorpset om de seks strekpunktene ovenfor som representerer svaktekst-syndromet, så ser vi altså i en del individuelle kommentarene at kategorien ”svake” tekster ikke er overbevisende entydige *som* svake. Supplement til et ellers alt for generelt syn at svake tekster helst er en opphoping av ”mangler”, er altså at de framstår *også* med kvaliteter som plasserer dem svakt på plussiden? Små nyanser i kvalitetssyn er det som gjør at overskriften stiller med spørsmåltegn om svake tekster har et ansikt, eller retttere, et noenlunde felles ansikt – et beskrivbart ansikt? Jeg velger å gi noen konkrete teksteksempler for å vise berettigelsen av spørsmålet.

IV.2 Når sensorvurderingen utfordrer

De to første demonstrasjonstekstene som følger er begge svar på eksamensoppgave 4: SØNDAG FORMIDDAG. Overskrift skal være ”Søndag formiddag”, og elevene blir bedt om å skrive videre på følgende igangsetter: *-Jeg kjeder meg, - jeg kommer til å dø av kjedsomhet!*

SØNDAG FORMIDDAG [KARAKTER: NG, NG, LG, NG, NG, SENSUR: NG]

KODE: 53-98-18

Jeg kjeder meg jeg kommer til å dø av kjedsomhet ! Det var mine ord på søndag det var så kjedelig jeg lå på sofaen og såg i taket. For det var ingenting å se på

²⁹ Til sammenlikning kommenterer sensor ES-2 på denne teksten: ”Ubehjelpelig tekst, kommuniserer dårlig. (Elev som burde hatt karakterfritak)”.

så leste jeg litt Donald i stede men det var ikke så veldig artig det heller. Jeg så på noen filmer som jeg hadde men dem hadde jeg sett så mange ganger før.

Været var også dårlig så jeg kunne ikke være ut uten at jeg ble søkk våt. Det var ikke no spennende å finne på når jeg var hjemme og været var veldig dårlig. Senere ringte jeg til en kamerat men han var ikke hjemme så det ble det ikke artig av.

Jeg kjørte meg en tur på #STEDSNAVN# for å se om det var noe liv der men det var heller dårlig. Så jeg kjørte hjem igjen, og prøvde å ringe på en annen kamerat. Han var heldig vis hjemme så da kjørte jeg ditt.

Der spilte vi litt tv spill og det var veldig artig. Etter på spilte vi litt biljard det var artig. Men jeg tapte.

Men plutselig begynte været og lettne. Og solen tittet frem og det ble et veldig fint vær. Sjøen var helt stille og det ble varmt i lufta. Da kom vi på at vi kunne oss en tur på sjøen og se om vi fikk noe fisk.

Så gjorde vi det vi kjørte ut til en av fiske plassene og prøvde men fisken ville ikke bite der så vi kjørte ut til en annen plass. For der hadde vi brukt å fot til små torsk. Det begynte veldig rolig ikke et napp å kjenne. Etter en halv time så beit den første fisken på og da ble det jubel i båten.

Etter et minutt så fikk jeg og så fisk for kameraten min bruker å få fisk først.

Og etter det fikk vi fisk som bare det vi slapp ned snøre på stanga og kunne dra en til to ganger så hadde vi fisk i gjeng. Son holt det på i en halv timestid så ble det lit roligere. Men vi fikk fortsatt fisk.

Når vi hadde fått rundt 60 små torsk så sluttet det og da dro vi hjem. Vi måtte hendte trille bære for å få med oss all fisken hjem og trille båra ble tung å trille. De meste av fisken som vi fikk var så små så den ble katte fisk.

Da hadde det bilt sendt på Kveld så dagen ble da ikke så vært. Men nesten alle søndager er kjedelig og som oftest dårlig på dem.

Søndag Formiddag [NG, LG, LG, LG, NG , sensur: LG]

Kode: 08-98-04

Eg kjem til å kjede livet av meg i dag, og kva skal han gjera på ein sundag ja eg får sykkle meg ein tur i parken og sjå kva som foregår der. Det er nå ein del med folk her i dag.

Kva er det som er i mellom dei to buskene eg ser "faen" me ein arm, ring

<P>poletiet skreik eg utover heile parken. Så kom purken etter ei tid og det viste seg at det var bibelmorderen som hadde drept og voldtatt ei jente på 17 år han hadde lagt bibelen på brystet til jenta.

Foreldra kom og dei braut sammen- men morderen var i nærheiten. eg følte det, men plutselig så steppan fram.

Og han fekk dødstraff han hadde drept 17 stykker.

Min kommentar: Rett nok har disse to tekstene endt på hver sin slutt karakter, NG og LG, en bedømming som virker logisk som sluttresultat. Men samtidig ser en at to sensorer har foreslått NG også for denne siste "Søndag formiddag", og tilsvarende er det én som har foreslått LG på den best-vurderte (53-98-18). Sensorene for de to tekstene kommer nokså likt

ut i karakteristikken av Språk/Formell ferdighet. Det samme gjelder i det som er eksplisitt kommentert om Fokus. På termene Relevans /Samsvar innhold – intensjon får 53-98-18 mindre dårlige kommentarer enn 08-98-18. Ser en derimot på Helhetsvurdering, kommer tekstene nokså likt ut, men faktisk har sensorene for den korteste teksten brukt mer positiv omtale når de har kommentert kvaliteten Kommunikasjon. Sensorenes kommentarer på Helhetsvurdering er (svakt redigert av meg):

53-98-18: ”store skrive tekniske problem”, ”svak på alle plan”, ”svak”, ”under middels”, ”dårlig språk, uten fokus”.

08-98-04: ”kommuniserer til en viss grad. svak!”, ”kort besvarelse, klusset føring”, ”kan vanskelig vurderes, så store problem”, ”kvalifiserer til laveste karakter”, ”teksten kommuniserer til en viss grad”.

Ulik lengde på de to tekstene er påfallende, og paradoksalt nok er det kan hende lengden på 53-98-18 som gjør at den pådrar seg tydeligst mangel-kommentarer nettopp på språk, etter som eleven skriver langt nok til å avsløre noe om språket, mens den korte teksten jo ikke gir plass til så mange påviselige språkmangler.

Personlig mener jeg det er bemerkelsesverdig at sensorer er kommet i nærheten av samme (svake) karakter på disse to besvarelsene. Dersom et overordnet mål for elevenes eksamenspraksis er å vise hvor de står i skriveferdighet, ligger 53-98-18 klart foran 08-98-04, så klart at de ikke begge burde havne i samme sekken ”svake” tekster.

Det var nærmest ved en tilfeldighet at en advokatvenn av meg kom til å lese disse to tekstene sammen, og spontanreaksjonen var at dette lignet på tilfeller av rettskraftige dommeravgjørelser som ikke samsvarer med ”allminnelige” folks forståelse av rettferdighet (jf. ”common sense” begrepet i kap. 2).

IV.3 Tydelig svake tekster - ingen enkel sak?

Som en forlengelse av forestillingen om og verdien av ”de manges oppfatning” i forhold til ekspertgruppe, prøvde jeg ut for evaluering to tekster på to ulike grupper lesere, og sammenholdt gruppevurderingene med sensorers karaktersetting. Tekstene ligger i rapporten som vedlegg, tekst **39-01-11** med overskrift ”Marerittet” (oppgaven vedl. 2 D, elevteksten vedl. 6), og **22-01-26** med overskrift ”MUSIKK er livet!” (oppgaven vedl. 2 D, elevteksten vedl. 7). Den første klassifiseres av sensorteamet som entydig ”svak” tekst, den andre er såkalt ”sprik”-tekst med karakterfordeling 2+, 2/3, 3, 5, 3. Motivet for utprøving av tekstene var at begge står i eksamensprotokollen med samme slutt karakter 2.

I første utprøving ble tekstene forelagt fem erfarne norsklærere i grunnskolen. De vurderte nokså entydig ”Marerittet” til å være en svak besvarelse, og var enige om karakter 2. ”MUSIKK ...” var litt uenighet om, fra 4/3 til 5 til ”ville ikke gitt 5”, men gruppeenigheten endte på 4.

Neste utprøving var møte mellom tekstene og ca. 30 lærerskolestudenter. Jeg kjenner ikke til den individuelle verdsettingen eller kommentarer/drøftinger de gjorde, men hentet inn gruppesammenfatninger (studentgruppen ble inndelt i 8 grupper). Alle gruppene vurderte ”Marerittet” som klart ”svak” tekst (2/1), mens ”MUSIKKEN ...” ble plassert i kolonnen ”middels god” av seks grupper, og en antydning om litt svakere fra to grupper.

Teksten "MUSIKK ..." er etter min mening en overveldende interessant tekst; det interessante er mellom annet (i): selve overskriften og opptakten: *MUSIKK er livet! Du hører den overalt. Musikken*, og det er (ii): bruk av personlig pronomen fra "du"-henvendelsen i det spenstige første avsnittet, til "jeg" i avsnitt to, en ny "du"-henvendelse i avsnitt tre, og endelig det mer upersonlige "oss" og det ubestemte "mange" og "noen" i siste avsnittet som i innhold er mer universelt enn avsnitt to og tre.

For sammenlikningens skyld, for så absolutt å ikke si seg ferdig med det som har med tekstkvalitetene, "god", "middels", "dårlig" å gjøre, legger jeg sammen med 22-01-26 og 39-01-11 (ovenfor) en tredje tekst **51-01-03** (vedl. 8) som står i protokollen med 2, men som av 5-sensorkorpset har fått fra ordinært sensorpar 2+ og 3 minus, og fra de tre ekstrasurene 3, 3, 3. Tre sensorer markerer "middels" for Førsteintrykk. Én sensor (S-1) kommenterer at temaet "savnet får bare en perifer plassering i teksten", og under Helhetsvurdering at dette er "ei kort, enkel fortelling som bare i liten grad greier å engasjere mottaker". Sensor S-2 (karakterforslag 3 minus) kommenterer kort tekst, og stiller spørsmål til om teksten er tydelig Svar på oppgaven ("mener nok å fokusere på savn"), og "dårlig" om Engasjement/Kreativitet.³⁰ Sensor ES-1 (kar. 3) er lite spesifikk i kommentarene, mens ES-2 (også kar. 3) noterer minus på Engasjement. ES-3 (kar. 3) skriver "formidler bra"/"relevant innhold", "enkel" om Oppbygging og Språk, og "noen feil" i Formelle ferdigheter.

Min helhetsvurdering av denne teksten er at den ikke fortjener å komme i sekken sammen med 2 og 1 tekster. Teksten har ryddig struktur (kontrollert tekst), den legger inn virkemiddel som "frampek", den har formidlingsstyrke, jeg-fortellerens stemme er både litt reflektert og litt følsom og skaper nærhet (ærlig tone) mellom forteller og stoff. Slike kvaliteter teller mer på plussiden enn det språkmanglene gjør på minussiden.

De to neste demonstrasjonstekstene er begge i sjangeren brev; det første et velkomstbrev til nye 8. klassinger der avsenderen blir bedt om å formidle sine skoleerfaringer.

VELKOMMEN [karakter 2 -, 1+, 2, 2, 1, **sensur 1**]

Kode: 01-00-03

Kjære klasse elev velkommen til # skolenavn utelatt # Vi driver med masse praktiske ting her på skolen for eksempel vi drar på turer vi kjører trial og vi reparerer på moped for andre skoler.

Vi drar til trysil vært år og der står vi på slalom og snowboard vi spiser frokost, lunch, middag og kveldsmat. I juni 1998 var vi i Nord-Norge kjørte vi cross og rafting.

Dette andre brevet ber elevene skrive et brev til forfatteren av ei bok de har lest og som har gjort sterkt inntrykk. Overskrift: Brev til en forfatter.

Brev til ein forfattar [karakter NG, NG, LG, NG, LG, **sensur: NG**]³¹

Kode: 14-99-19

³⁰ Opplysning til kommentaren "kort" tekst: teksten er på nesten 400 ord.

³¹ Teksten er i Anderson og Hertzbergs studie kommentert som mulig "risiko"-tekst, mest på grunn av lengden.

Kjære forfattar, fyrst å fremst vil eg bare seia at boka di var fantastisk, og den beste boka eg har lest. Innhaldet i boka har så mykje å seie for eg er i ein slik situasjon. Boka har så fin flyt og eg synst slutten er heilt fantastisk. Du skriv på ein framragande måte som gjer boka meir intresang og kvar ting i kvardagen har liksom eit liv. Boka Boka verkar sann for meg og eg har ingen ting å slå ned på. Håpar du har mange andre skrivne boker og kommer til å gje ut fleire.
Helsing ein "Sikker Kunde"

Begge tekstene er det en vil kalle "korte" tekster. På den første, 01-00-03, der jeg har tilgang på kommentarer bare fra tre sensorer, kommenteres det "kort" tekst, delt syn på sjangermestring og språkferdighet, men enighet om svakt, tynt innhold. 14-99-19, "Brev til ein forfattar", får svært lite verdsetting på innholdet (Relevans/Intensjon), de fem sensorene er delte i synet på sjangermestring, og verdsetter ikke direkte lavt Språkferdighet. Kommentarene på Helhetsinntrykk tyder på at det er innholdet som plasserer denne besvarelsen på laveste/nest laveste nivå. Dog merker en seg at forfatterbrevet belønnes med slutt karakter NG til forskjell fra den andre (LG).

Personlig mener jeg det er bemerkelsesverdig at disse to brevt tekstene har fått tilnærmet likeverdige karakterforslag fra sitt fem-sensorteam, henholdsvis 2, 2, 2, 1,1 (01-00-03), og NG, NG, NG, LG, LG (14-99-19). Felles for tekstene er at begge er korte, svært korte vil en si, og begge er sjangeren (fiktivt) Brev. Sensorene kommenter tynt innhold, og bør få stor forståelse for det når det gjelder brevet som skal "liksom-gå" til en 8. klasse. Intensjonen med et slikt brev har eleven, etter min mening, slett ikke oppfylt, og jeg er enig med sensorene i svakeste slutt karakter.

Forfatterbrevet derimot skiller seg i intensjon overtydelig ut fra klassebrevet, slik jeg ser det, og dette burde kommentarene og karaktersetningen tatt høyde for. Jeg mener nemlig at dersom en skal bedømme forfatterbrevet i forhold til å skulle være et "ekte" brev, altså autentisk-liknende, må en anta at den faktiske (her selvsagt "tenkte") forfatteren ville bli svært glad for brevet. Senderen peker med sin ungdommelig-inspirerte stemme på en *fantastisk* bok, og peker på at boka har betydd noe spesielt. At ikke denne antydete betydningen utdypes (implisitt kommunikasjon) synes jeg faktisk styrker teksten etter som en ikke kan forvente (dersom en tenker seg dette var autentisk brev) at en ungdom skulle utlevere seg til en (fremmed) forfatter. Eleven kommenterer "fin flyt" og nevner særskilt slutten på boka. Jeg ville også ha premiert enkelte deler ved uttrykksmåten, for eksempel "Du skriv på ein framragande måte" (begrepet *framragande*), og "Boka verkar sann for meg" er en jeg-nær, personlig reaksjon, og *sann for meg* er egentlig et godt uttrykk. "... kvar ting i kvardagen har liksom eit liv" er også en uttrykksmåte som har spire til noe personlig og godt i seg. Det er i forholdet mellom innhold og intensjon, og i forhold til sjangeren jeg ville ha belønnet denne teksten ett trinn over det som kjennemerker "svake" tekster.

Kommentarene mine til tekstene "Brev til ..." angår denne sjangeren som skole-/eksamensskrivning generelt. Hva er det som *helst* skal vurderes, det formelle eller det funksjonelle? Jeg problematiserer ikke dette videre her, men bare peker på at enkelte sjangrer *ber* spesielt om å bli lest på sine egne premisser, og ber om tilsvarende mindre lydighet mot formelle normer.³²

³² Om fiktivt, privat brev som skoleskriving, se Nilsen, 1999: kap. 5, Del I og II. Om karaktersetning og sensorkommentarer i forhold til bestemte sjangrer, se mer i kap. VII her om såkalte "middels" tekster.

IV.4 Å være under middels – også en karakteristikk

Som allerede nevnt inviterer vurderingsskjemaene for 2000 og 2001 eksplisitt om å markere for Førsteinstrykk av teksten, markeringer: Over middels Middels Under middels. Nesten alle sensorene har markert, og med få unntak markeres de svake tekstene med Under middels. Når systemet legger opp til en sammenlikning, og slik at Middels står fram som en slags målestokk eller grovmasket norm, må sensorenes nesten unisone markering for Under middels oppfattes som en forventet karakteristikk av svake tekster.

Sensorskjemaene for 1998 og 1999 inviterer ikke spesifikt til denne formen for sammenlikning. Derfor er det desto mer interessant når noen sensorer *likevel* gjør slike sammenliknings-kommentarer. IU-materialet **1998** har 12 svake tekster med tilhørende 60 sensorskjema. 10 av tekstene har av én eller to sensorer fått kommentar ”under middels”, mest på Kommunikasjonsnivå, men noen også på Helhetsvurdering. To kommenterer ”langt under middels”. I alt er det 15 ”under middels”-kommentarer, altså $\frac{1}{4}$ av skjemaene.

For **1999** er tilsvarende at 6 av i alt 9 tekster er av én eller to sensorer kommentert med ”under middels” (to skriver ”langt”/”godt” under middels). Både intuitivt og formelt ligger det altså i systemet en ”middels” norm å sammenlikne med (jf. ”common sense”-teorien i kap. I); ”svake” tekster er svake i egenskap av å være Under middels, og seinere, i VI, vil det påvises tilsvarende for ”gode” tekster at de er gode i egenskap av å være Over middels.

Karakteristikken Under middels sier ikke noe eksplisitt om tekstkvalitet, men den sier noe om graden av måloppnåelse. Og karakteristikken er tydelig funksjonell ved at den (i): synliggjør noe samfunnet (inkludert også skolen) både forstår godt og noe som i en del tilfeller er nyttig. For betegnelsen Under middels er en tydelig *rangering*, og fungerer mange ganger som ”adgang” eller ”utestengning” til noe. Dessuten (ii): inneholder Under middels et emosjonelt aspekt og litt også et sosialt aspekt for elevene som bærer den merkelappen (jf. Smith 1991 om å være *i* eller *utenfor* skriveklubben, og Berge 1994 som skriver: ”For den vurderte er vurdereren det speil som han eller hun ser seg selv i forhold til andre i” (s. 41).

IV.5 Design som kvalitet?

Med design menes her teksters utseende (ytre form) representert av håndskriften. Egentlig inneholder vurderingsskjemaene få kommentarer som direkte går på den typen lesbarhet som kan knyttes direkte til skriftbildet. For svake tekster har jeg hentet ut ”klussete” føring (S-2, tekst 08-98-04), og ”problematisk skrift” kommentert av én sensor på tekst 52-98-18, og av én sensor på tekst 14-99-10. For tekst 16-99-17 har alle kommentert dårlig skrift. Tekst 14-99-10 kommenterer én sensor med ”nokså uklar og vanskelig å forstå”, men det går ikke fram om kommentaren gjelder selve håndskriften eller innholdet/oppbyggingen/sammenhengen. Alt i alt tyder disse få ”funnene” på enten (i): at selve skriftbildet ikke er så klanderverdig, eller (ii): at overbevisende svake tekster har så mange mer betydningsfulle mangler at ytre utseende ikke kommenteres nevneverdig.

IV.6 Kunnskap en kan hente fra kapittel IV.

- Entydig svake tekster viser seg fram i et *svakhets-syndrom*, det vil si sammenfallende mangler som kan separeres i enkelt Språk, svak Formell rettskriving, uklart Fokus, uklart Svar på oppgaven, uklar Struktur (”rotet”), tynt Innhold.

- Å være ”svak” tekst er ikke bare svak. Svake tekster kommuniserer i betydningen at de produserer *mening*, de ordnes etter gjenkjennelige strukturer og de bidrar til elevteksters *stemme*-mangfold. Mange sensorer løfter fram på mange av de svake tekstene enkeltstående *honnørpunkt*.
- Enkelt-kommentarer signaliserer at svake tekster har kvaliteter som bør løftes fram som et *potensiale*.
- Sensorkommentarene avdekker tydelig *forhandlingsvillighet* i sensorkorpset.
- Nye tekstvirkeligheter ”ber om” supplerende vurderingssyn og *supplerende begreper* å snakke om det nye med.³³
- Enkeltstående eksempler tyder på at noen ganger er ”svake” tekster feilplasserte *som* svake.

³³ Om liknende i Nilsen, H.(2001): ”Hva gjør eleven i teksten? Hva gjør læreren?”

KAPITTEL V

”SPRIK”-TEKSTER OG SENSOROUTSIDERNE³⁴

Kanskje er også rektor ved Nesna skole, Gerd Irene Sættem, en outsider, og det er bra å være *det*. Hun påpeker ivrig all kreativiteten elevene viser, alle uttryksmåtene de mestrer gjennom for eksempel revytekster. Formell vurdering med karakterer representerer ikke alle sidene ved elevenes språkferdigheter, hevder hun, de kan mer enn de viser i klasserommet og på eksamensbordet.

Ved nærmere inspeksjon av karaktersettingen finner en at for relativt mange spriktekster³⁵ er det én sensor i teamet på 5 som skiller seg ut og på en måte mest-forårsaker spriket. Det er denne ene som i overskriften nevnes som outsider-sensor. Outsideren kan være både den som gir påfallende bedre karakter enn de øvrige 3 – 4 i teamet, og den som gir merkbart lavere. Individuelle vurderingssyn som skiller seg tydelig ut fra et flertallsyn kan gi interessante ”funn” om verdsettings-signifikante aspekt (”honnørpunkt” eller ”klanderpunkt”). Av arbeidsmessige hensyn blir outsiders kommentarer sammenliknet med bare én (noen ganger to) annen sensor fra samme team, og da oftes med den sensor som markerer tydeligst i utakt med outsideren. Denne analysemetoden betyr altså å sette sensorkommentarer inn i et komparativt perspektiv. Lignende perspektiv er gjort også ovenfor her, men da mindre systematisk.

³⁴ Østlund-Stjärnegårdh gir i sin doktoravhandling (2002) om vurdering av gymnaselevers tekster statistiske beregninger som viser ”annerledes” vurdering, og sensorer bak slik vurdering kaller hun ”statistisk påvisbar avvikare” (s. 56). Tilsvarende vurderings-avvikere er det Berge kommenterer i sitt doktorarbeid (1996), og skriver at sensorer som rangerer elevbesvarelser ”systematisk annerledes enn andre sensorer, kan derimot ikke sies å tilhøre *tolkningsfellesskapet* (min uth.) i samme grad” (s. 298).

³⁵ Forklaring på begrepet ”sprik”-tekst, se vedlegg 5.

V.1 Outsiderne i 1998-materialet.

Tekst 08-98-16 (oppg. 6, fortelling): Karakter M, M+, S, G, S (outsider: G-sensor, ES-2).
ES-2 (G): Sensorkommentarer er ”skriver en meget bra fortelling (...), men mister fokus”.

Om samsvar mellom Innhold og intensjon er kommentaren: ”noe lite om den vanskelige kjærligheten”. Liknende kommentar gjentas under Helhetsvurdering: ”teksten handler for lite om vanskelig kjærlighet”.

Til sammenlikning kommenterer ES-3 (S) ”godt fokus”, ”absolutt” på samsvar mellom Innhold og intensjon, og ”mestrer den vanskelige novellesjangeren meget godt”.

Karaktersignifikante aspekt: Fokus og Svar på oppgaven.

Tekst 12-98-07 (oppg. 4, fortelling): Karakter NG+, G, M, M, M (outsider: NG+- sensor, S-1)

S-1 (NG+): Karakter-klanderverdige aspekt går på Innhold (”uklart fokus”, ”kjedelige alminneligheter”), og under Helhetsvurdering: ”en lang og ganske kjedelig tekst”.

Til sammenlikning kommenterer ES-3 (kar. M) ”god fokus på kjedsomhet”, og kommenterer kreativitet og formidling av følelser.

Karaktersignifikante aspekt: Kjedelig vs. kreativt Innhold, klart vs. uklart Fokus.

Tekst 21-98-17 (oppg. 3, fortelling): Karakter G, G, G, G, S (outsider: S-sensor, ES-3)

ES-3 (S): Denne anfører ++ på Kommunikasjonsnivå, + på diverse aspekt som har med Innhold å gjøre, ++ på Komposisjon/Struktur/Fokus, og + på Språk.

G-sensorene gir en rekke sammenfallende kommentarer som uttrykker ”middelshet”, altså ikke påfallende mangler og ikke påfallende rosverdige aspekt.

Karaktersignifikante aspekt: Ikke tydelig identifiserbare. Bak karakteren S kan en anta ligger en udefinerbar, intuitiv følelse av å ”like” teksten, en korrespondanse mellom tekst og sensor som mer går på et helhetsinntrykk som legitimeres med +-er på tydelig karakterverdige aspekt. Det kan her altså være snakk om at Helhetsinntrykk er dominant, deretter tilpasses kommentarene på sensorskjemaet til helheten.

Tekst 32-98-14 (oppg. 5, fortelling): Karakter NG/G, G, NG, G, M (outsider M-sensor, ES-3)

ES-3 (M): Sensor kommenterer elevens ”originale vinkling”, og kommenterer under Samsvar med intensjon ”tøyer oppgaven” (”åpen oppgave”). ”Originalt” gjentas i Helhetsvurdering.

Til sammenlikning skriver S-1 (NG/G) at eleven bommer på oppgaven, og gjentar i Helhetsvurdering ”dårlig innhold”, og at besvarelsen ikke er i samsvar med oppgaven.

”Ikke i samsvar med oppgaven” får medhold hos ES-1.

Karaktersignifikant aspekt: Svar på oppgaven og originalitet. Det er svært interessant at det som av noen vurderes som ”bom” på oppgaven, av andre kan benevnes som ”originalt” og å ”tøye” oppgaven.

Besvarelsen 32-98-14 er, etter min mening, svært spesiell i innhold og oppbygging, og som alternativ til å bruke lang tid på å verdsette ”annerledeshet”, kan en forstå sensorer som kanskje velger minste motstands vei og setter G. Alternativet er jo, slik sensuren her viser, å

”avvise” teksten med antydning NG, eller å premiere til M. I et sensorteam ville jeg helt sikkert ha tilhørt den eller de som ville verdsette høyt på grunn av tekstens atmosfære – egentlig uhyggelige hendinger satt inn i et slags avstandsperspektiv; nakent, faktaorientert, følelsesløst.

Her fra innledningen: *Krigen ingen ventet på.*

Det var en dag alle hadde ventet på, nyttårsaften 1999. Det var bare tre timer til år 2000. Men mange kom ikke til å leve så lenge. For akkurat klokka 21.01 ble all forbindelse med New York borte.

Tekstens tre-fire sluttlinjer der ”jeg og kameratene mine” dukker opp virker som brudd på helheten, men det ødelegger ikke helhetsinntrykket (teksten ligger som vedl. 9).

Tekst 36-98-07 (oppg. 1, essay/artikkel): Karakter S, M, M, NG, M (outsider NG-sensor, ES-2)

ES-2 (NG): Sensor kommenterer ”rotete” om Innhold/Kommunikasjon, og ”blir for vanskelig stoff”. ”Disposisjon – mangelfull”, og om Språk sier sensor at eleven vil bruke et voksent språk som han ikke behersker.

Til sammenlikning kommenterer S-1 (kar. S) ”meget bra nivå på innholdet; kunnskapsrik”, ”bra” på samsvar mellom Innhold og intensjon, og vurderer Språk/Oppbygging som ”bra”.

Det virker som om sensor mener at eleven *vil* mer enn han har forutsetning for å mestre, altså at det legges opp et skriveprosjekt med for høyt ambisjonsnivå. Anderson og Hertzberg kommenterer i sin Studie 8 (kap.1.5) om ”Det høystemte” at tekster med for høyt ambisjonsnivå ofte vekker sprikende reaksjoner hos lesere. Nærværende tekst 36-98-07 er etter min mening et ærlig forsøk fra skriveren på å legge inn ”sin” stemme i en vanskelig sjanger (essay/artikkel), og en bør vise stor forståelse for at en 10-klassing, en ”undervis-skriver”, ikke gjennomfører fullgodt.

Karaktersignifikant aspekt: Overambisitet.

Tekst 52-98-06 (oppg. 4, fortelling): Karakter M, S, NG, M, M (outsider NG-sensor, ES-1)

ES-1 (NG): Sensor svarer ”nei” på spørsmålet om relevant innhold og samsvar mellom oppgave og Intensjon, og anfører uklart Fokus.

Til sammenlikning skriver S-2 (kar. S) at teksten kommuniserer utmerket, ”kreativitet både i innhold og språk, og skriver under Helhetsvurdering at teksten er ”en liten perle av en fortelling”.

Karaktersignifikant aspekt: Relevans/ Samsvar oppgave – intensjon. Vi merker dessuten S-2 sensors kommentar om Kreativitet, og uttrykksmåten ”en liten *perle* ...”

En erfaren sensor sier i samtale med meg at han over tid har merket det han kaller språklig ”slapphet”, det at språket ikke lenger bevisst brukes som det ”verktøyet” det er ment å være for å formidle tanker, følelser, saksforhold, stemninger, osv.

Teksten 52-98-06, som er elevens respons på oppgaven å skrive om (skildre) en kjedelig søndag formiddag, er motbevis på språklig slapphet. Teksten er dokumentasjon på hvordan en alminnelig ”historie” - et hverdagsbilde - kan gis økt lesverdighet ved å utnytte ”verktøyet”.

V.2 Outsiderne i 1999-materialet

Tekst 04-99-19 (oppg. 3, artikkel): Karakter M, S, S, S, G (outsider G-sensor, ES-3)

ES-3 (G): Betydningsfull kommentar er ”noe er utenfor oppgaven”, ”meget uklart fokus”.

Til sammenlikning kommenterer de tre S-sensorene godt Fokus og samsvar mellom Innhold og intensjon. M-sensoren kommenterer ”skriver vel mye utenom fokus i midtdelen av oppgaven”.

Karaktersignifikant aspekt: Svar på oppgaven, Fokus.

Tekst 09-99-09 (oppg. 2, fortelling/novelle): Karakter G, S, G, G, M (outsider S-sensor, S-2)

S-2 (S): Framstående kommentar er ”dristig og original historie”, og tilsvarende gjentas i Helhetsvurdering med ”en spesiell tekst – meget godt skrevet !”

Til sammenlikning kommenterer S-1 (kar. G) om Innhold at han opplever dette som bom på oppgaven (legg merke til uttrykksmåten ”opplever”), men kommenterer også ”godt skrevet”. ”Bom” på oppgaven får støtte hos sensor ES-2 (G).

Karaktersignifikant aspekt: Svar på oppgaven. Favorisering av dristighet og originalitet.

Tekst 09-99-18 (oppg. 6, dagbok): Karakter G, S, M, G, G (outsider S-sensor, S-2).

S-2 (S): Sensor kommenterer under Innhold ”originalitet”, og gjentar under Helhetsvurdering ”en original tekst. Godt skrevet”. Til sammenlikning kommenterer S-1 (kar. G) ”kjedelig innhold” og ”middels språk”, og ES-3 (G) peker på ”brist i troverdigheten”, ”overfladisk”, men peker ellers på rosverdige aspekt.

Karaktersignifikante aspekt: Troverdighet/autentisitet i Innhold. Dette aspektet må antakelig forstås dels eller helst i forhold til at denne oppgaven er sjangeren Dagbok-tekst (jf. liknende for 50-01-15 nedenfor). Som oppgaven ovenfor (09-99-09) favoriseres også i denne originalitet.

Tekst 19-99-06 (oppg. 2, fortelling): Karakter G, G, NG, G, S (outsider S-sensor (ES-3)

ES-3 (S): Sensor kommenterer meget godt samsvar mellom oppgave og Intensjon, og at oppgaven oppfordrer til samspill med leser. Sensor peker spesielt på samspillet mellom overskrift og innhold, et samspill som gir besvarelsen ”en spesiell dybde”, og ”setter tittel i et lys med dobbel, noe komplisert bunn”. I en sum uttrykker sensor teksten som ”grenseutprøving”. Helhetsvurdering uttrykkes med: ”utmerker seg i struktur og bevissthet”. Til sammenlikning kommenterer sensor ES-1 (kar. NG) (kommentarene er utydelige p.g.a. dårlig avtrykk) tvilsomt Fokus, og i Helhetsvurdering bemerkes ”et lite akseptablet svar” med begrunnelse at det er for lite tydelig svar på det oppgaven burde handle om.

Karaktersignifikant aspekt: Godt vs. ikke godt svar på oppgaven/Fokus. Mer interessant er S-sensors premiering av ”utprøvende” (komplisert) skriving.

Tekst 38-99-06 (oppg. 3, novelle?): Karakter G, G, M, NG, S (outsidere NG-sensor, ES-2 og S-sensor (ES-3))

ES-3 (S) kommenterer ”spennende tekst”, ”samsvar med intensjonen i oppgaven”, ”mestrer novellesjangeren, og slikt talent må belønnes”. ”Skrivetalent” gjentas under Helhetsvurdering (”en tekst som utmerker seg i skrivetalent”).

ES-2 (NG): ”ikke i samsvar med intensjonen. Denne skriveren ser ikke forskjell på å slå og å slå i hjel”.

Karaktersignifikant aspekt: Samsvar vs. ikke samsvar mellom Innhold og Intensjon. Ellers bør en merkes seg S-sensors kommentar om sjangermestring, og det ikke-spesifikke ”skrivetalent”. Dette siste, skrivetalent, minner om overnevnte 52-98-06 som jeg kalte et motbevis på språklig ”slapphet”. Opplagt fortjener også denne siste (38-99-06) å bli verdsatt for det nyanserte, situasjonsskapende, presise og kontrollerte språket.

Her utdrag fra teksten: *DU SKAL IKKE SLÅ I HJEL*

Jeg heter John, er en gutt på 16 år, bor sammen med mammaen min, Mary i den sterkt voksende ”Oslo-gryta”.

[...]

Ja, ja, tenker jeg når mamma har dratt. ”Leiligheten alene ei stund, skal ikke det bli morsomt da?

[...]

Etter en stund spør Sven: ”Hva skal vi gjøre nå da? Kanskje vi skal ta turen oppover Karl Johan å se etter noen ”schpaa caber”?” – ”Høres ganske fett ut det da!”

[...]

Umiddelbart etter vi kommer inn begynner Kine og Sven å kline. De velter seg frem og tilbake på dansegulvet som to sugekopper.

Anderson og Hertzberg presenterer og kommenterer relativt utførlig denne teksten som mulig ”risiko”-tekst, og finner delvis støtte for det i sensorenes sprikende karaktergiving som de mener kan skyldes ”den provoserende tonen” i teksten.

V. 3 Outsiderne i 2000- materialet

Tekst 09-00-07(oppg. 3, uklar sjanger, instruksen er dagbok/essay): Karakter 5, 5, 3, 5, 2 (outsider er 2-sensor, ES-2)

ES-3 (2): Sensor kommenterer ”tja” på forholdet mellom Innhold og Intensjon, setter spørsmåltegn ved Sjanger, og anfører at Fokus er ”springende”. Til sammenlikning kommenterer 5-sensor (ES-2) ”bra” på intensjon. Tydeligst anerkjennelse går til ”utprøvende og utforskende skriving”, og at teksten har litt uvanlig henvendelsesfunksjon (henvender seg til ”meg” for eksempel). Interessant er også kommentaren til tekstens komposisjon; ”teksten skrider fram i takt med egen tankeprosess”, og Helhetsvurderingen der ”utprøvende” gjentas, at eleven tar ”sjanser”.

Karaktersignifikante aspekt: Gjenkjennende er ES-2 sine argumenter om Intensjon, Fokus og Sjanger. Men mer interessant er 5-sensorens premiering av ”utprøvende”, ”utforskende” og ”sjanspreget” skriving.

Tekst 24-00-10 (oppg. 2, novelle): Karakter 5, 3, 6, 4, 5 (outsider 6-sensor, ES-1)

ES-1 (6): Kommenterer ”engasjerende” innhold (engasjerer leser), ”ja” på samsvar mellom oppgave og Intensjon, og kommenterer svært rosverdig Sjanger; ”behersker sjangeren meget godt”. ”(...) en novelle med alle de ingredienser en kan ønske”, og under Helhetsvurdering ”strålende oppbygging”. Til sammenlikning kommenterer S-2 (kar. 3) under Komposisjon/ Struktur: ”litt spesiell, og delvis vanskelig å vurdere”, og under Helhetsvurdering: ”springende i form og innhold”. Om Innhold bemerker S-2 delvis relevans/svar på oppgaven. S-2 sin kommentar på Form og Innhold får støtte hos sensor ES-2 som sier: ”genial”, men skriver også kaotisk både i form og innhold.

Karaktersignifikante aspekt: Samsvar Innhold – Intensjon, Komposisjon, og det mer subjektive ”engasjerende” (samspill tekst – leser).

Tekst 55-00-02 (oppg. 5, fortelling): Karakter 3+, 3+, 3+, 5, 2 (outsider 5-sensor, ES-2)

ES-2 (5): Kommenterer ”OK” og ”ja” på Relevans og Intensjon. Sensor kommenterer god bruk av virkemidler, og språklig spesielt de korte setningene som gir atmosfære av ”spenning”/ ”frykt”. På samsvar mellom Innhold og Intensjon får sensor ES-2 medhold fra ES-3 (kar. 2). Denne siste kommenterer ”tynt” om tema, elevens ”skrift vanskelig å lese” og ”mangelfulle setninger”.

Karaktersignifikante aspekt: Det synes som kategorien Språk har vært avgjørende for karakteren 5, og tilsvarende avgjørende for karakter 2, altså to sensorer med svært ulikt syn på språk og funksjon.

V. 4 Outsiderne i 2001-materialet

Tekst 09-01-20 (oppg. 7, moderne eventyr): Karakter 4, 4, 5, 5, 2 (outsider 2-sensor, ES-3)

ES-3 (2): Kommenterer at teksten er mer ”science fiction” enn eventyr, som oppgaven ber om. Svarer ”nei” på spørsmål om Sammenheng tekst – intensjon, og gjentar i Helhetsvurdering at dette er en fantasifortelling, og ikke svar på det oppgaven ber om. Til sammenlikning skriver ES-2 (kar. 5) at teksten starter ikke som eventyr, men får etterhvert fokus på et moderne problem. ES-1 (5) poengterer ”artig vri” og relevant stoff, og forlenger med ”original ide” og ”godt svar på oppgaven”.

Karaktersignifikante aspekt: Svar på Sjangeren vs. uklart eller ikke svar på sjangeren. Mestring eller tvil om Sjanger angår samtidig om teksten er svar på oppgaven. Som for noen tekster ovenfor her merker en seg 5-sensors honnør for ”original ide”.

Anderson og Hertzberg presenterer i sin studie denne teksten som mulig ”risiko”-tekst på den måten at den utfordrer sjangerbegrepet. De konkluderer at teksten *har* utfordret sensorenes forestillinger om sjangerriktighet.³⁶

³⁶ Om sjangeren ”moderne” eventyr, se Nilsen, H. (1999, kap. 7, spesielt s. 141 – 143).

Det er forståelig at denne teksten skaper problem for sensorers sjangeroppfatning. Guiding til elevene er å skrive et moderne eventyr, og det følger også en slags tematisk anvisning, "(...) utfordring eller et problem som unge i dag kan møte". Teksten er etter min vurdering spesiell etter som en kan hende ikke har relevant sammenlikningsgrunnlag. Altså – en fremmed tekstvirkelighet, ungdommelig moderne og oppdatert. Hvordan møter vurderingssystemet den slags nyskaping? Vender tommelen ned, opp, eller oppdaterer seg til å møte en ny tekstvirkelighet med "nye" ord og supplerende kriterier? (teksten ligger som vedl. 10).

Tekst 20-01-16 (oppg. 3, fortelling/novelle): Karakter 6, 3, 4, 4, 5. (outsider 6-sensor, S-1)
S-1 (6): Kommenterer positivt på Fokus, skriver "fin fortelling", "godt språk" og "gode formelle ferdigheter". Til sammenlikning samtykker S-2 (kar. 3) i "ja" på Fokus, men stiller svakt spørsmål til samsvar mellom Innhold og Intensjon. Om Formelle ferdigheter skriver S-2 "mange formelle feil" og "enkelt" om Språk.

Karaktersignifikante aspekt: Her synes ulik vurdering av Språklige ferdigheter å ha vært mest avgjørende for ulik karaktersetting.

Tekst 20-01-19 (oppg. 6, fortelling/novelle): Karakter 6, 3, 3, 3, 4 (outsider 6-sensor, S-1)
S-1 (6): Kommenterer på Fokus – "ja", "fylldig, godt innhold", "OK" på Oppbygging, og Formell ferdighet vurderes som "meget gode". Til sammenlikning kommenterer S-2 (kar. 3) og ES-1 (3) "svakt" eller "nei" for Fokus, "nei" på Relevans (S-2) og "på siden av oppgaven" (ES-1). ES-3 gir litt mer positiv kommentar enn ES-1 og ES-2 på Intensjon og Fokus, og verdsetter teksten til 4.

Karaktersignifikante aspekt: Synet på Fokus; d.v.s. om teksten har fokus, eller graden av Fokus synes å være avgjørende, og ulik oppfatning av Svar/ikke svar på oppgaven.

Anderson og Hertzberg kommenterer denne teksten fra perspektivet "mulig trivialpreget", men finner ikke støtte i sensorkommentarene at disse har tolket trivialpreg inn i teksten.

Tekst 32-01-05 (oppg. 5, artikkel/essay): Karakter 2, 4, 5, 5, 4 (outsider 2-sensor, S-1)
S-1 (2): Mest vesentlige kommentar er "dårlig fokus". Til sammenlikning vurderer ES-1, ES-2 og ES-3 (5, 5, 4) Fokus som OK.

Karaktersignifikant aspekt: Fokus vs. svakt Fokus.

Personlig mener jeg denne besvarelsen på oppgaven "Kjøpegalskap" er en moden besvarelse. Rett nok litt fragmentert, altså ikke topp velkomponert, men eleven viser både kunnskap og særlig god refleksjon, og har godt språk å uttrykke meningene sine i. Apropos modenhet og refleksjon, det er ikke dårlig av en 10-klassing å sitte på eksamensbordet og gå i rette med oppgaveteksten, her mot slutten av besvarelsen:

Det er ikkje lett finne ein definisjon på kva shopping er. Eg synest at å kalle oppgåve fem for kjøpegalskap er litt unødvendig, fordi det stiller shopping i eit dårleg lys frå starten av. Folk som skriv slikt bør tenkje seg om korleis dei får seg status, og om det hadde vore rett å kalle det for galskap. Men eg kan sjå litt meining i ordet og. Det som Victoria Adams gjer er det eg vil kalle for galskap.

Tekst 50-01-15 (oppg. 3, brev): Karakter 3, 5, 6, 4, 5. (outsider 6-sensor, ES-1)

ES-1 (6): Sensor bekrefter Innhold som relevant og svar på oppgaven (dette repeteres i Helhetsvurdering), videre ”godt fokus”/”kommunikasjon”, og ”nesten feilfri”. Til sammenlikning skriver S-1 (kar. 3) ”banal start”/ ”klisjepreget – overdrevet” / ”virker ikke troverdig” (om temaet Savn). ”En del ortografiske feil”.

Karaktersignifikante aspekt: Vi gjenkjenner vurderingsskjemaenes Relevans, Svar på oppgaven og Fokus. Kan hende mer interessant her er aspektet ”troverdighet” om temaet. Dette ligner på tekst 09-99-18 der jeg antyder at troverdighet (autentisitet; mitt tillegg) knytter seg til dagboksjangeren. I denne siste 50-01-15 handler det om brevsjanger, en sjanger der en gjerne forventer en bestemt type subjektivt innhold (troverdig, autentisk-liknende).³⁷

Anderson og Hertzberg presenterer i sin studie denne teksten som mulig ”høystemt”/ ”trivialpreget” (”umiskjennelig preg av klisjeer”), og finner støtte i sensorkommentarene på den antakelsen (se ovenfor her S-1 sin kommentar om dette).

Tekst 58-01-13 (oppg. 3, fortelling/novelle): Karakter 3 minus, 4, 4, 6, 6 (outsider 3 minus-sensor, S-1)

S-1 (3 minus): Sensor stiller spørsmål ”hva skrives det om”?, altså utydelig eller ikke svar på oppgaven (Intensjon). Kommenterer at Sjanger er ”OK”, men som helhet fungerer teksten ikke. Til sammenlikning kommenterer både ES-2 og ES-3 (begge med kar. 6) en tekst som forteller om ”savn” på en varm og ekte måte, og engasjerende. Om oppbygging av teksten setter ES-2 ++, og ”utnytter sjangeren”.

Karaktersignifikant aspekt: Språk i vurderingen synes her å ligge til ulik vurdering av om teksten er tematisk tydelig, altså om teksten er Svar på oppgaven.

V. 5 Kunnskap en kan hente fra kapittel V

Analysematerialet i kap.V bygger på sensorkommentarer på i alt 21 tekster. Outsider-sensorene fordeler seg på de 21 tekstene slik at det er 10 lavtverdsettende (outsider som har gitt NG/LG, 2/1) og 11 høytverdsettende (S/M, 6/5).

Oppsummeringen gjelder sensorkommentarer som jeg mener representerer tydelig ”karaktersignifikante aspekt”.

• Fokus, Relevans og Svar på oppgaven

Dette aspektet er mestrepresentert i materialet som inngår i dette kapitlet. Mestrepresentasjon må en tolke slik at disse aspektene har stor betydning for karakterene. Lav verdsetting på Fokus/Svar på oppgaven vil bare unntaksvis plassere en tekst på karakterskalaen over G eller 4-3. Speilvendt betyr ikke entydig høy verdsetting på disse aspektene at en tekst behøver å oppnå høyeste karakter, men Fokus og Svar på oppgaven er en god innmelding til god karakter.

• Komposisjon/ Overordnet struktur

Mangel i en teksts overordnede struktur har vi sett er ofte kommentert for entydig svake tekster. I kommentarene til spriktekstene er dette aspektet ikke høy-frekvent. Aspektet Struktur må noen ganger leses indirekte som kommentarer på Sjanger. Sensorstrenghet i forhold til sjanger er ikke kvantitativt påtrengende, men i noen

³⁷ ”Liksombrev” som skoleprøveskriving problematiseres i Nilsen, H. (1999), sp. s. 68-69.

tilfeller der det er tydelig tvil og ulik oppfatning av ”treff” på sjangeren, kan slik tvil gi betydelig utslag på karakterforslag.

- **Språk/ Formell ferdighet**

Tydelige mangler i Formell skriveferdighet har vi sett er det aspektet som er mestkommentert i sensorkommentarene for ”svake” tekster, og et aspekt som, slik en kan tolke det, garanterer svak karakter. Men Språk, forstått som bruk av virkemidler og generell uttryksmåte, og Formell ferdighet er *ikke* aspekt som *ofte* og separat peker seg ut som betydningsfulle for outsidersnes karaktersetning (merk likevel kommentarene til tekstene 55-00-02 og 20-01-16).

- **Kreativitet/Engasjement**

Kreativitet/Engasjement er et aspekt som følger høyt-verdsettende sensors karakterforslag. I særstilling står 12-98-07 der outsider (NG+) kommenterer ”en lang og ganske kjedelig tekst”, mens M-sensor leser ”kreativitet og formidling av følelser” inn i samme teksten.³⁸ Beslektet med Kreativitet/ Engasjement er ”originalitet” og ”utprøvende” skrijving.

- **Originalitet/ utprøvende og utforskende skrijving**

Liknende som for Kreativitet er ”originalitet” et aspekt som følger høyt-verdsettende outsiders karakterforslag. Men en ser også at et aspekt som fungerer som honnørpunkt for god karakter, kan opptre på et vis også som ”klanderpunkt” (altså motivere lav verdsetting). Eksempel er M-sensor i 32-98-14 som skriver ”original” vinkling, mens NG-sensor kommenterer ”bom” på oppgaven (liknende for tekst 09-99-09) (mer om originalitet/utprøvende skrijving i kapittel VI)..

- **Autentisitet/troverdighet**

I dette utvalget av sprik-tekster er det to tekster som vurderes tydelig ulikt på det jeg mener angår Innhold og Form i forhold til spesiell interessant sjanger. Tekst 09-99-18 er en dagboks sjanger som vurderes av S-outsideren som original og godt skrevet, mens en G-sensor setter spørsmåltegn ved troverdighet. Liknende er tilfelle med 50-01-15, sjangeren privat brev. Kan hende er både ”liksom”-dagbok og ”liksom”-brev kontroversielle sjangrer *som* eksamensskrijving. Hvilke skriveferdigheter er det elevene skal dokumentere og som sensorene skal kvalitetsstemple? En kan vel i eksamensvurdering ikke legge til grunn presis liknende kvalitetskriterier for disse sjangrene som for fortelling/novelle/eventyr, ol. (jf. om dette i kap. IV.3)

- **Et språk å snakke om språket med.**

Det er et avgjørende pluss at sensorkorpset ”ser” og kvalitetsmarkerer aspekt som originalitet, utprøving og sjansepreget skrijving. Her reflekterer altså kommentarene et ”raust” vurderingssyn, og bruker honnørbegrep (metaspråket) i samsvar med den modige, noen ganger uventete, men selvsagt også ”uferdige” skrijvingen vi nå ser mye av i elevenes eksamensbesvarelser. Det skal bli interessant å studere om original og utprøvende skrijving er noe spesielt outsidersne har ”sett”, eller om dette er kvaliteter som hyppig kommenteres for eksempel i tekster som vurderes som samstemt gode (kap. VI).

³⁸ I min praksis med lærerskolestudenter har jeg noen ganger presentert for dem noen av disse ”kjedelig – søndag-formiddag-tekstene”, og har nok hørt kommentarene ”kjedelig” skrevet. Som diskusjonstema har vi da tatt opp sammenhengen mellom teksters form og innhold, og problematisert om det kan hende ligger en logikk i dette at en kjedelig form (uttryksmåte) er beste påkledning for et kjedelig innhold (og vise versa).

KAPITTEL VI

GODE TEKSTER – HAR DE TYDELIG ”ANSIKT”?

³⁹

Ansikt har i hvert fall disse to 8. klasse-elevene ved Nesna skole, Linn Harriet og Yvonne; interesserte ansikt, åpne, glade ansikt, noen ganger sikkert bedrøvet, sint, uglad. Jeg er sikker på at de liker å bli *sett*, lagt merke til, *bety* noe ...
Og på mitt spørsmål om de liker å skrive? ”Tja ... noen ganger så ...”

VI.1 Å være ”bare” gode tekster – men også litt til

I sensorkommentarene for de gode tekstene forekommer ordene ”kreativitet”, ”engasjement” og en kan ta med ”modenhet” oftere enn i middels og svake tekster. Også kategorien Språk er relativt ofte kommentert, og oftes med honnørkommentarer. Relevans, Fokus, Samsvar mellom Innhold og Intensjon, og Komposisjon er også aspekt som sensorene markerer for, for eksempel som ”OK”, ”meget godt”, ”godt over middels”, ”veldig bra”, +, ++, o.l. En kan også ta med de overordnede kategoriene Kommunikasjonsnivå (vedl. 1-A), og Førsteintrykk av teksten (vedl. 1-B) der gode tekster nesten alltid markeres med Over middels. ”Meget godt”, ”++”, markeringer for Over middels, o.l. er kommentarer som kan oppfattes som standardkommentarer, avpersonaliserte kommentarer kan en kanskje kalle dem. ”Standardkommentarer” er selvsagt ikke uviktige i denne sammenhengen, og må så absolutt ikke leses med negativt fortegn. De representerer viktige tekstkvaliteter, et knippe samvirkende minimumsbetingelser for god karakter. Likevel, sensorkommentarene stopper

³⁹ Karakteristikken ” gode” tekster, se vedlegg 5.

ikke der, og slik må det være dersom de skal være genuint svar på mangfoldet og kvalitetene ("godhetene") i tekstene de representerer.

Nedenfor presenteres først på knappest mulig måte det som benevnes med sensorers standardreaksjon på gode tekster. Deretter, for å synliggjøre andre sensorstemmer enn *bare* "meget godt", "++", "langt over middels", o.l., presenteres et knippe mer individuelle kommentarer, kommentarer som gjør gode tekster til noe annet enn "bare" gode.

Tekst **38-01-06** (oppg. 6, novelle/fortelling) har fått fire 6-ere og én 5-er (5-sensor mangler det kommentarer for). Kommentarene forteller egentlig ikke om den overbevisende "godheten", bortsett fra det litt uspesifikke "meget fine tanker og følelser", "utrolig godt skrevet" "tekst i særklasse" (S-2); "godt innhold. Formidlar følelsar. Ein tekst som verkar sterk! Moden!" (ES-1). Sensor ES-2 fyller alle punktene på vurderingsskjemaet med +-er, og ES-3 fyller ut under hovedpunkt Innhold: "sterk tekst. Godt formidlet. Veldig bevisst språklig. Gjennomført." Rutinekommentarer som representerer overbevisende gode tekster er ikke enestående for 38-01-06. Det finnes mange av dem, men det er ikke noe poeng her å gjengi dem alle og kommentere. Vedlagt ligger eksempler på hva jeg legger i begrepet "avpersonaliserte" kommentarer, en slags sensorenes innforståthet av hva som er god eksamensbesvarelse (vedl. 13 A-D). Slike kommentarer representerer en slags "lydig" posisjonering i forhold til evalueringssystemet, en posisjonering som skiller seg fra et mer personlig oppdagersyn som løfter opp i dagen *det* i elevtekstene som kan karakteriseres som genuint, interessant, provoserende, dristig, sjangerfornyende, osv. Her følger noen få eksempler på individualiserte kommentarer (alle uthevingene i sitatene er gjort av meg):

Sensor ES-3 for tekst **46-98-16** (oppg. 2) og S-1 for tekst **38-00-11** (oppg. 3) kommenterer *spennende*, egentlig et ordinært ord, men utpekende i denne sammenhengen. "Spennende" er en sjelden kommentar, og det er nesten rart etter som vi nå vet at det *er* svært mange spennende tekster i KAL-utvalget.

Enda sjeldnere forekommer kommentaren *interessant*. For de gode tekstene har jeg bare registrert ES-2 for tekst **24-98-27** som skriver "interessant å lese".⁴⁰

Om tekst **04-99-07** (et essay/kåseri) kommenteres "humoristisk/ironisk, litt *lekende* tekst" (S-2); "*fornyende* godt skrevet", "humoristisk tekst", "formidler et alvorlig tema på en *lekende* og underholdende måte" (ES-2); "*ironi*", "teksten kan mane til seriøs *ettertanke*" (ES-3).

Tekst **13-99-06** (et avisinnlegg) kommenteres fra alle sensorene for *kunnskap*: "kan mye om tema"; "god kunnskap"; "imponerende kunnskaper"; "kunnskapsrik".

Sensor S-1 for tekst **02-00-17** kommenterer "(...) godt og *nakent* formidlet."

Sensor S-1 for **03-00-09** kommenterer "*Leseopplevels!*" (med utropstegn), og liknende gjør S-1 for **03-00-13** "*fengende* tekst – leseopplevelse".

Sensor ES-2 for **04-00-10** kommenterer "*trollbinder* og *suggerer*".

ES-3 for tekst **48-00-04** kommenterer "*avansert* oppbygget".

Tekst **61-00-13** kommenteres for "*mottakerbevissthet*" av flere sensorer.

Sensor S-1 skriver om **19-01-16** "*eksperimenterer* med språket", og på samme teksten kommenterer S-2 "(...) tekst som *overlater* mye til leseren".

Siste positive spesialkommentarer er fra S-2, tekst **38-01-06** "En tekst i *særklasse*".

Spesiell er også kommentaren "annerledes" (og beslektete uttrykk) som går igjen hos sensorene for eksempel i tekst **46-98-16**: "litt annerledes, voksen novelle" (S-1); "utenom det vanlige" (S-2); "en helt spesiell tekst", "en annerledes og moden tekst". Å honorere en tekst for "annerledeshet" er trolig det samme som å si at teksten overgår *forventninger* vi (og

⁴⁰ Jeg tror ikke kommentaren finnes for de svake tekstene, og for de middels gode skriver S-2 sensor "En interessant tekst" for 23-98-02.

sensorene) har til det som ellers er ”bare” elevtekster. I alle høve overrasker tekst 46-98-16 meg med sin atmosfære, sin evne til å ”fange” leser, med sin måte den setter gjenkjennelige element fra faktisk virkelighet inn i en ny tekstvirkelig, alt sammen på en måte kjent, men likevel nytt.

I en forsamling erfarne lærere ble brukt begrepet ”arti” om en elevtekst. På mitt spørsmål om ”arti” kunne kalles en tekstlig kvalitet, var svarene entydig ja. Spørsmål er om sensor kommentarene ”innertier”, ”annerledes”, ”imponerende innsikt”, ”humoristisk – sjelden kost, Flott!!” (dobbel utropstegn), ”gripende”, ”leseropplevelse” kommer i noenlunde samme kategori? Hvis svaret er ja, og det mener jeg det er, snakker vi her om tekstkvaliteter som ikke ligger alene *i* tekstene, men i møtet mellom teksten og leser(e). Dermed gir både tekstene og vurderingspraksisen svar på det språksynet som L97 markedsfører og som understrekes i ”Sammendragsrapport 2003”, s. 4. ”L97 innførte derimot et såkalt diskursivt perspektiv på morsmålet, hvor tekst blir betraktet som en form for *samhandling mellom mennesker*” (min uth.). Annet sted i rapporten (s. 7) er brukt begrepet ”dialogkultur”. Enda et annet begrep kan være ”forhandlingskultur” (se rapportens kap. II).

Eksemplene av enkeltkommentarer kunne gjøres mye lengre. Men eksemplifiseringen her er nok som utsagn om sensor korpsets måte å ”se” og honorere på. Skal disse enkeltkommentarene ellers gis en samlende karakteristikk, må det være at de understreker at tekstkvalitet er egenskaper som ligger ikke bare *i* tekstene, men også i øynene som *ser*, altså i *samsillet* og *forhandlingen* mellom tekst og leser.

De mange individuelt inspirerte sensor kommentarene bekrefter noe jeg poengterte i et foredrag om tekstkvalitet for høyskolelærere i Hörnasand og som ble refererte i avis dagen etterpå: ”Barn utvekkler språket. Och det är de som bryter mot de traditionella ramarna som oftast skriver bäst”.

Vi skal tilbake til utgangspunktet der det spørres etter et ”ansikt” for de gode tekstene.

Selvsagt har entydig gode tekster et ”utseende”, men er det tydelig nok til å kunne beskrives på en overbevisende måte. Det det i bunn og grunn gjelder er jo hvilke tekster som representerer *gode skrivere*, og følgelig hva det er mindre gode skrivere skal eller bør strekke seg mot. La oss starte med å se på hvilken sammenheng det er mellom gode tekster og språk.

VI.2 Språk/Formell ferdighet

For tekst **08-98-19** (oppg. 6) kommenterer fire sensorer det en må oppfatte som tydelige, men ikke alvorlige Formelle skrivemangler (”noen stavfeil”, ”punktum mangler/noen skrivefeil (dialekt)”, ”noen feil”, men disse manglene synes ikke å ha systematisk sammenheng med karakterene som er M, S og M. Én sensor (S-2) kommenterer solid tekst, men skrivefeil trekker ned mot G+ (på sensorarket påføres M minus). Til sammenlikning kommenterer én sensor (S-1) på Formell ferdighet ”gode” (kar. M).

24-98-09 (oppg.1): På Språk/Formell ferdighet kommenterer ES-1 ”bra” (kar. M), mens de øvrige fire sensorene kommenterer ”flott”, ”svært godt”, ”flott, variert”, ”meget godt” og har alle gitt karakter S. Nærmere inspeksjon av øvrige kommentarer på samme teksten tyder på at når sensor ES-1 har gitt mindre positiv honnør på språkferdighet, så er det den forskjellen som har forårsaket M.

Tekst **53-98-15** (oppg. 3) honoreres eksplisitt for sitt Språk, ”telegramstilen” som skaper en slags spenning (sensor S-1, kar. M). Tilsvarende kommenterer ES-1 telegramstilen med

”bevisst brukt for å få driv/nerve i novella” (kar. S), og lignende for ES-3 med kommentar + for gjentakning og korte setninger → ”god effekt” (kar. S). En sensor (S-2) setter spørsmål ved de ufullstendige setningene (”skjemmende”/ ”overdreven”), og gir karakter M minus. Det ser altså ut her at det er sammenheng mellom syn på ”telegramstil” og karakterforslag. Lignende sammenheng synes det å være i

Tekst **04-01-18** der S-2 sensor kommenterer ”en fin besvarelse som kunne gått til 6, men feilene skjemmer” (kar. 5), mens to andre sensorer gir 6 uten denne kommentaren, og sensor S-1 skriver ”selv om det forekommer noen ortografiske feil, synes jeg dette er 6” (mer om 04-01-18 i VI.3).

For tekst **13-99-06** (oppg. 4) kommenterer M minus-sensor (S-1) og M-sensor (ES-1) ”noen feil” og ”...noen formelle feil”, det siste eksemplifisert med noen skrivefeil. De to S-sensorene skriver henholdsvis ”ikke mye å utsette/slengere” og ”noen små mangler, men synes ikke dette er nok til å trekke ned det gode inntrykket”. Men her må legges til at de to S-sensorene gir klarere enn M-sensorene honnør for ”kunnskaper”, så eventuell betydning Formell ferdighet har for karakterforslaget er ikke tydelig. Unntak er for sensor S-2 som skriver eksplisitt at ”formelle feil trekker den ned til M”.

På tekst **13-99-09** (oppg. 1) kommenterer fire (av fem) sensorer mangler slik: ”litt for mange feil” (karakter M+); ”komma/noen ortogr. feil/anførselstegn” (M); ”noen feil” (S); ”tegnsetting/slengere i formverket” (M). Én sensor (ES-3) skriver ”mestrer formell ferdighet” og gir S. En ser ikke i dette bildet umiddelbar sammenheng mellom små, men merkbare mangler og karaktersetting.

Tekst **38-99-24** (oppg. 6) peker seg ut på den måten at den honoreres eksplisitt av alle fem sensorene for Språk/Formell ferdighet. Kommentarene må vel tolkes slik at dette er noe av det bestspråklige en kan finne i skoletekster. Fire sensorer gir karakter M, og én karakter under aller beste skyldes nok deres mening om innholdet Den sensoren (ES-3) som gir S har én kommentar som de andre ikke har; han skriver under Helhetsvurdering: ”over middels tekst med uvanlig *stor modenhet*” (min uth.). Språk anerkjenner han sterkt og eksplisitt som sine medsensorer.⁴¹ Jeg vet ikke om ES-3 sensors ”stor modenhet” helst refererer til språket. Personlig mener jeg at språkferdigheten eleven viser i denne teksten er udiskutabel *imponerende* (for 10.klassing å være), og så imponerende at det ikke burde hefte tvil ved aller beste karakter. Her fra et avsnitt i begynnelsen av teksten:

Overskrift: *MULIGHETEN TIL Å OPPDRA BARN – EN MENNESKERETT, ELLER?*
La meg starte med det som kanskje er vanskeligst, men ikke desto mindre dagsaktuelt, nemlig spørsmålet om homofile og adopsjon. I dag har vi veldig strenge regler når det gjelder hvem som får lov til å adoptere, noe som for meg er både fornuftig og naturlig. Disse reglene har til nå vært tolket slik at de som skal adoptere, bør leve i et godt og stabilt samboerskap/ekteskap, bestående av en mann og en kvinne.

Tekst **02-00-17** (oppg. 6) kommenteres av sensor S-1 (kar. 5+)⁴² med ”sterk tekst”, og ”gode” på Formelle ferdigheter. ES-2 (kar. 6) skriver ”spesiell vinkling” (”holder leseren”),

⁴¹ 38-99-24 kommenteres i Andersons og Hertzbergs studie som mulig ”risiko”-tekst (som mulig brudd på sjangerforventning).

⁴² Sensorvurderingsskjema har 5+, mens karakterforslag i tabellen i teksthftet, Hefte 2 s.9 har 6).

”vekslende språkbilde”, og ”gode” på Formelle ferdigheter. ES-3 (kar. 5) kommenterer ”spesiell novelle” og skriver under Helhetsvurdering ”innhold og sjanger sterkere enn språk og formelle ferdigheter”. Vi ser her ikke spesiell sammenheng mellom de små nyansene i synet på Språkferdigheter og nyansene i karakterforslag

Tekst **03-00-09** (oppg. 5) kommenteres tydeligst for ”stil” (”Leseopplevelse!”) (S-1, kar. 6), og lignende kommentar fra ES-3, kar. 6, og ”strålende formuleringsevne” (ES-1, kar. 6). Sensor ES-2 skriver ”melodramatisk”/ ”geniale passasjer, men så utpenslet og billedrikt at den blir maniert og virker mot hensikten. Jeg synes den kommuniserer for dårlig, og har lyst til å gi 4” (offisielt karakterforslag 5).

Teksten er svar på et bilde av en bombet by, og gående blant bomberester et brudepar. Fritt sjangervalg. Teksten her kan kalles en situasjons-skildring (fortelling), og her tas med små klipp som viser språket:

Ruiner (overskrift)

Det regner. Små, glitrende regndråper treffer den blanke vindusruta og lager myke, trommende lyder som brer seg gjennom det halvmørke rommet. Det er en mild, døsigg vuggevise. En evig vuggevise.

[...]

Hun ser opp på ham, tillater endelig øynene sine å møte hans. de er mørke, sørgelige, redde. Millioner av spørsmål som de begge vet de aldri vil få svar på svømmer i blikkene deres, og de kommuniserer lydløst.

[...]

Han ser ned på henne og løfter en skjelvende hånd til kinnet hennes for å tørke vekk en skinnende tåre som rømmer nedover ansiktet hennes og etterlater seg en glinsende sti.

Det kan her se ut som om 5-er sensors oppfatning av språket har vært avgjørende for 5 til forskjell fra de andre som gir 6.

Tekst **48-00-04** (oppg. 2) kommenteres av sensor ES-3 for svakheter i Språket, både formelt og syntaktisk (”men de er ikke store”), men samtidig kommenteres at språket er stilsikkert og dels ”avansert”. Sensor ES-2 kommenterer språket med ”svak språklig flyt” og skriver ”min tvil mht. 5-nivå her skyldes dårlig språkflyt” (kar. 5 under tvil). For ES-2 er det altså språket som klart berører toppkarakteren, mens ES-3, som også antyder svakheter i språket, gir 6. Sensor S-2 gir 5 minus (som ES-2), men av kommentarene går fram at det *ikke* kan være mangler i språket som trekkere ned, tvert i mot kommenteres positivt med ”korte setninger, god (min uth.) rytme”.

”Syntaktiske” svakheter og ”svak språklig flyt” mener jeg er ikke rettfærdig for denne teksten. En helhetlig vurdering burde gi til svar at eleven viser stor ferdighet i å bruke språket som ”verktøy” for tanker og situasjon som tekstvirkeligheten er ment å skulle formidle.

Tekst **29-01-23** (oppg. 3) berømmes for ”originalitet” (ES-1, kar. 5 og ES-3, kar. 6). Sensor ES-2 kommenterer ”kanskje parodi”, men friskt fortalt med alle ”klisjéene”, og kaller ”uvariant fokusering” det de andre kaller originalt, kar. 5 (svak 5). Også ES-1 anfører mulig klisjéaktig. De fire 5-sensorene har kommentert positivt på Språk: ”avansert, nyansert, personlig” (S-2 og S-1); ”personlig, levende som skildrer godt” (ES-1); ”+ (...) driv i språket” (ES-2). Men disse fire har også kommentert synlige, om enn ikke alvorlige, mangler i Formell ferdighet der ES-

3 (kar. 6) har kommentert ”veldig bra!” (med utropstegn). Umiddelbart kan det se ut som om det er denne vesle nyansen i synet på Formell ferdighet som skiller karakteren 6 fra 5-erne (jf. nedenfor 04-01-18).

Når sensor ES-3 honorerer høyt Formell ferdighet, må det sees i relasjon til stoffet språket representerer (sml. VI.3 her). Utdrag fra fremre del av teksten følger:

Overskrift: *SAVN*

Jeg famlet etter baklommen på den sægga Levi's buksa og kjente snart det kalde stålet mot fingertuppene mine. Forsiktig lirket jeg opp våpenet, mens jeg gransket det trange smuget. Øynene mine gled sakte over hver eneste mørke krok, stoppet opp litt og fortsatte. Da jeg hadde kikket nøye et par ganger og forsikret meg om at det var absolutt folketomt, løftet jeg den tunge revolveren. Den lå som støpt i hånden min og det blankpolerte stålet reflekterte det røde lyset. Jeg nistirret på revolveren og så rett inn i speilbildet av de tomme og bunnløse øynene mine. De store øyelokkene hvilte tungt over dem og jeg viste at noe manglet. Jeg følte et dypt savn som så alt for mange ganger før.

29-01-23 er hos Anderson og Hertzberg (kap. 4.3) presentert som ”risiko”- tekst, nærmere benevnt som ”De sterke gamblerne”.

Tekst **04-01-18** har eksplisitte kommentarer på Språk/Formell ferdighet, men presenteres i kap.VI.3.

VI.3 Harmonisering Språk - Innhold ⁴³

De standardiserte vurderingsskjemaene skiller ut i egne felt (se vedl. 1) kategoriene Innhold, Form (Oppbygging), Språk og Formell ferdighet, og en del sensorkommentarer forholder seg til slike skiller i kommentarer under Helhetsvurdering . Tidligere i rapporten er konkludert om de svake tekstene at det er ikke lett å avgjøre hvilke spesifikke mangler som *helst* representerer dårlighet. Egentlig er det vel slik også for de typisk gode tekstene at Innhold og Språk (og Form) er kategorier som samvirker og går opp i en Helhetsvurdering slik ”Sensorveiledning” peker på som en rettesnor. ”Innhold og språk henger nøye sammen. Det er lett å finne formelle feil, men en bør unngå at disse feilene får for mye å si for helhetsvurderingen” (AVGANGSPRØVA 2000:51). ”Sensorveiledning” utpeker altså holdningen ”unngå” at språkmangler skal få for mye å si. Som alternativ til dette å ”unngå”, kunne en tenke seg en oppfordring til sensorene om å ”bruke” spesielt godt språk som støtte/premiering for et ellers alminnelig (godt) innhold, særlig selvsagt i tilfeller der språk og innhold samvirker godt.

I tekst **03-00-13** (oppg. 2) merker en seg for Språklig ferdighet kommentarene ”utrolig velskrevet” (”glimrende”), ”overlegen, original formuleringsevne” (ES-1, kar. 6); ”fengende”, ”stor leserappell” (S-1, kar. 5+) (går vel både på språk og innhold), og ellers flere kommentarer på ”kreativitet”, ”engasjement”, ”frodig”, ”komisk”, ”humoristisk”. ”Humoristisk fortelling er vel sjelden kost i opplæring”, skriver ES-2 og legger til ”... denne eleven er noe for seg selv” (kar. 5). Her er det ikke aleine språket som representerer gode karakterer, men kommentarene tyder på et heldig samspill mellom Språk og Innhold.

⁴³ I ”Retningslinjer for vurdering av elevsvar” (AVGANGSPRØVA 2000:51) understrekes det at ”Innhold og språk henger nøye sammen”.

Anderson og Hertzberg presenterer denne teksten som mulig ”risiko”-tekst i forståelsen utfordring til fortellings-sjangeren. Som vi ser har sensorteamet reagert svært positivt på teksten.

Utpeking av samspill mellom Form, Språk og Innhold er tekst **04-00-10** (oppg. 5) eksempel på. Teksten kommenteres med ”meget spesielt innhold”/ ”kommuniserer på to plan” (S-1, kar.6), ”glimrende/original oppbygging” (ES-1, kar. 6), ”trollbinder/suggererer” (ES-2, kar. 6), ”uortodoks/utradisjonell” fortelling (ES-3, kar. 6).

Denne teksten er inspirert av et bilde, har overskrift *Djevelens dør er alltid åpen*, og utmerker seg i kommentarene (og belønnes rikelig formelt). Og ikke ubegrunnet, etter min mening. Vi går inn i en liten sekvens først og sist i teksten:

Langt unna høres en dempet, dyp mannsrøst. Han synger på et språk jeg ikke kjenner. Et språk jeg ikke vil kjenne. Det er noe urovekkende ved den mørke klangen i stemmen hans. Som om han forsøker å mane frem noe ondt i meg.
[...]

-Pleier du å ha disse ... eh...drømmene ofte, August?

Jeg rettet meg opp i stolen og myste forskende bort på den middelaldrende kvinnen i grått. Hvorfor snakket hun til meg som om jeg var et lite barn?

Fra sluttavsnittet:

Langt unna høres djevelens dype røst. Han synger om pinsel, død, sjalusi og hat. Prøver å mane deg til ham. Prøver å lære deg språket sitt. Han lar alt det verste av hat og frykt eksplodere på innsiden av sjelen din. Han er ond. Men hos ham står døren alltid åpen.

Har en tilgang til hele teksten, kan en ikke unngå å fornemme en Hesse-atmosfære, Språk og Innhold synkronisert, og en kan både forstå og slutte seg til sensorenes kommentarer.

I tekst **04-01-18** (oppg. 4) kan det synes som om graden av mestring i Formell språkferdighet skiller mellom karakter 5 og 6. ES-1 og ES-2 kommenterer „omtrent feilfri“ og ”få formelle feil“ (begge kar. 6), mens S-2 skriver ”en fin besvarelse som kunne stått til 6, men feilene skjemmer” (kar. 5). Ellers kommenterer sensorene S-1 og S-2 ”glimrende skildring” og ”glimrende” om teksten generelt, og ”nydelig” personbeskrivelse, og sensor ES-2 kommenterer generelt positivt med utropstegn (!) på en rekke aspekt.⁴⁴

Selv om denne teksten har fått god karaktermessig uttelling, synes jeg sensorkommentarene ikke verdsetter tydelig nok etter som dette, etter min vurdering, må være noe av det beste en kan tenke seg av en grunnskoleelev. Sammen med selve personbeskrivelsen – så nøktern, enkel og allsidig - har teksten en udiskutabel god flyt og sammenheng mellom setninger, og god sammenbinding mellom avsnitt – totalt sett en overbevisende harmoni mellom Innhold og Form/Språk. Helhetlig sett gir dette samspillet teksten en overbevisende troverdig atmosfære – ”ekthet” er kan hende den mest dekkende karakteristikken. Her noen klipp fra teksten:

Som sagt lyser det livserfaring av den lille mannen fra Sogndal. Rynkene i ansiktet, trælene i hendene, og blodårene på armen som ser ut som når som helst vil sprette ut, vitner om et langt liv med mye hardt arbeid.

⁴⁴ I forhold til sensorenes klare kommentarer om språkferdighet burde denne teksten ha vært plassert under VI.1. men den plasseres i VI.2 etter som jeg vektlegger samspillet mellom språk og innhold.

[...]

Oscar liker å presentere seg selv som avholdsmann selv om dette ikke stemmer helt. Han er glad i hyggelige fester og sammenkomster, og da hender det ofte han tar seg en liten dram. "Det hjelper på humøret," sier han og ler så den lille kroppen rister, og han får tårer i øynene.

[...]

Som du nå har skjønnet er Oscar Indredal en tvers igjennom snill og real mann som er seg selv, og ikke prøver å være noen annen. Han har helt sikkert feil og mangler som alle dødelige, men det er de gode egenskapene man legger merke til. Oscar er vel kanskje det mange vil se på som prototypen på en god gammeldags nordmann. Er du en Oscar?

Tekst **19-01-16** (oppg. 3): Fire av fem sensorer verdsetter språket i denne teksten med "eleven eksperimenterer med språket" (S-1, kar. 6); "voksen tekst som overlater mye til leseren" (S-1, kar. 6) (gjelder sikkert både språk og innhold; mitt tillegg); "nyansert og variert språk" (Es-3, kar. 6).

Teksten, som er svar på oppgaven Savn, merker seg ut språklig med dels korte setninger (setningsemner), dels repeterende stil, og begge deler harmoniserer med innholdet (harmonisering av Språk – Innhold). Her et kort utdrag fra teksten.

Eg våga ikkje å lage fleire lydar enn det. Våga ikkje å opne munnen for å skrike, sjølv om eg gjerne ville. Det var noko som låg inne i meg, låg inne i meg og sprengde, ville ut.

[...]

Eg snudde meg den dagen. Snudde meg og såg tilbake. Det var den fyrste gongen eg hadde sett meg tilbake på fleire veker, ja, kanskje fyrste gongen i mitt liv.

[...]

Fra slutten: Men angeren, den er evig. Som ei torn på ei rose klamrar han seg fast, og mister ikkje taket før rosa sjølv visnar og døyr.

Eg fraus ikkje no lenger. Kjende eg var døs. Eg doven, varm ro hadde lagt seg i kroppen. Ei stjerne losna frå kvelven og fall ned. Eg visste eg snart var framme. Eg lukka augene.

Udiskutabelt tydelig positivt om samspillet Form, Språk og Innhold er Helhetsvurdering til sensor ES-2 for tekst **38-00-11**, en (fiktiv) dagbok: "I denne teksten går emne, komposisjon, språk og konklusjon saman i ein meisterleg heilskap". På samme teksten kommenterer ES-1 "God tekst innholdsmessig, komponert og språklig", og "Fra ingenting klarer hun ved hjelp av sjangeren å skape et bilde av hovedpersonen. Godt, originalt komponert" (kar. 6). Det ligger liknende samspillshonorering også hos S-2 med Helhetsvurdering "flott tekst, fin stigning, elegante formuleringer, mesterlig struktur" (kar. 6).

VI.4 Karakterverdige aspekt og forhold til sjanger?⁴⁵

"Tekstens sterke side: Fra ingenting klarer hun ved hjelp av sjangeren å skape et bilde av hovedpersonen"(sensor ES-1, 38-00-11, se også nedenfor). Tydeligere og mer rosverdig kan kanskje ikke forhold mellom Sjanger og Innhold sies.

Tekst **09-98-05** (oppg. 1) er sjangeren essay, og honoreres spesielt for mestring av *vanskelig* sjanger (S-2, kar. 5 +); "vanskelig sjanger, får det ganske bra til" (ES-1, kar. M); "mestrer essaykunsten" (ES-2, kar. S); "essay-sjangeren bra" (ES-3, kar. 5). Små nyanser i sjangerverdsetting kan ha hatt betydning for skille mellom høyeste og nest høyeste karakter.

04-99-07 (oppg. 6), et essay om det nye familiemedlemmet, kommenteres eksplisitt for sjangermestring av alle fem sensorene. I tillegg kommenteres virkemidlene "humor"/"ironi", "fengende", "lekende", alle beskrivelser vi kan være enige om hører til sjangeren. En sensor (ES-2) kommenterer "skiller seg ut til de grader" (karakterer M, M, S, S, M).

Tekst **38-00-11** (oppg. 3) er sjangeren dagbok (se også i kap. VI.3). Også her kommer kommentar på god utnytting av sjangeren (ES-1); S-2 kommenterer "elegant" om alt som har med Oppbygging å gjøre (herunder også sjanger), og spesielt "elegante formuleringer", og "mesterlig struktur" (en må lese disse kvalitetene i relasjon til dagboks sjangeren). ES-2 kommenterer "alt stemmer" og spesifiserer idé, opplegg, sjangerval, personleg tone, og supplerer med "usedvanlig velkomponert", og "meisterleg heilskap".

Tekst **07-99-12** (oppg. 3) er "grei ut om" (hva du mener ett eller flere av budene betyr for ungdom). Alle sensorene kommenterer positivt på sjangeren, og supplerer med kommentarer "annerledes" tekst (ES-1), og "spesielt innhold" (S-2) og "spesiell" novelle (ES-2).

Kommentaren "spesiell" kan en lett slutte seg til; innholdet i teksten foregår på tankeplanet, og avdekker (slik jeg ser det) stor modenhet av en ung skribent.

Teksten **13-99-06** og **36-99-14** (oppg. 4) er begge sjangeren avisinnlegg om noe som "opptar deg". Begge honoreres tydelig for Kunnskap (kunnskapsrik) og Modenhet. Kommentarer som direkte premierer Sjanger er altså ikke framtreddende, men heller at elevene viser den typen kunnskap som saksoppgave forutsetter, "utnytter de mulighetene sjangeren byr på" med andre ord (i "Om bruk av karakterskalaen", AVGANGSPRØVA 1998 – 2001).

Tekst **13- 99-09** (oppg. 1), sjanger "tenkt" brev til en forfatter om en bok, får av alle sensorene positiv kommentar på sjangeren, og suppleres av "modenhet" (tre sensorer), voksne meninger, kunnskap. Alle disse sistnevnte egenskapene må en anta sensorene har "sett" i forhold til denne spesielle sjangeren.

Selv om "tenkt" brev er en slags fiksjon, så kan ikke sjangeren her plasseres under gruppen fiksjonstekster. Denne teksten skal derfor få følge av tre tekster til som ikke er fiksjon (skjønt her kunne en komme med mange synspunkt på dette med grenser/ikke grenser mellom fiksjon/ikke fiksjon). Kommentarer sensorene gir på disse tolker jeg i relasjon til Sjanger.

⁴⁵ Om vurdering i forhold til sjanger sier "Sensorveiledning" (her fra AVGANGSPRØVA 2000:47): Vi har justert vurderingskriteriene for å gjøre dem mer relevante også for vurdering av sakpregete tekster. (...) Alle kriteriene passer ikke like godt til de ulike teksttypene, *men sensorene må velge ut dem som passer til den teksten en har foran seg*" (min uth.). Om verdsetting i forhold til sjanger, se også i kap. IV.3 om "svake" tekster, og i VII.3 om "middels" tekster.

Tekst **54-00-02** (oppg. 7 om ”Treningsslit ...”), sjanger essay/kåseri kommenteres tydeligst for ”kunnskap”/”grundighet”/”innsikt” (S-1, ES-1 og ES-3). S-1, den eneste som gir karakter 6, honorerer også for originalitet og oppbygging, humor, ironi, ”glimrende forteller” som får fram begeistring og glede.

Tekst **61-00-13** (oppg. 1), en sakstekst i form av et (tenkt) brev til en 8. klasse, honoreres tydelig for Innsikt/Kunnskap/Refleksjon. Sensor ES-1 og ES-3 kommenterer på pluss-siden eksplisitt ”mottakerrettethet” (S-2 det samme med en litt annen formulering). Tydelig kommentar på forhold tekst – mottaker må ses i relasjon til den eksplisitte oppgaveguidingen om å skrive til en 8. klassing. Én sensor (ES-2) kommenterer mottakerperspektivet (indirekte) ved å stille spørsmål om ”ironien blir forstått” (underforstått: av en 8. klassing).

02-01-26 (oppg. 5), sjanger artikkel/kåseri/essay, honoreres eksplisitt av to sensorer (S-1 og S-2) for Kunnskap og modenhet, og får henholdsvis 5 og 6. Sensor ES-2 kommenterer at besvarelsen er ”god i forhold til vanskelig oppgave”, og har ellers tydelig aksepterende kommentarer på egenskapene som gjelder Innhold, Oppbygging og Språk. Sensor gir karakter 5, men kommenterer at besvarelsen ligger i grenseland 4 – 5. I kommentarene er ikke tydelig hva det er som trekker ned.

Tekstene under VI.3 tilhører sjangrene essay, artikkel, dagbok, ”tenkt” brev, avisinnlegg, kåseri, og jeg har tolket og presentert sensorkommentarer som enten eksplisitt honorerer Sjanger (evt. vanskelig Sjanger), eller kommentarer som verdsetter tekstkvaliteter (f.eks. Kunnskap/refleksjon) i forhold til Sjanger. I disse eksemplene kan leses inn en tendens til at verdsetting av Innhold er tydeligere der innholdet gjelder ikke-skjønnlitterære tekster. Den typen verdsetting må en forstå mellom annet på bakgrunn av at kvaliteter som Kunnskap, Innsikt og Forståelse er rimelig konkrete (tydelige) å forholde seg til.

Sjangerspesifikke kommentarer finner en dels svært tydelige eksempler på også i skjønnlitterære tekster. Ta for eksempel kommentarene som følger til en besvarelse som relativt mange har svart på; oppgave 3 ”Savn” i 2001-settet. For alle disse ”Savn”-besvarelsene (07-01-11, 19-01-16, 23-01-06, 26-01-15, 27-01-05, 29-01-03 og 41-01-01) forholder sensorenes kommentarer seg mye til følelser, stemninger (”gripende”), engasjement, skildring (av følelser) og ellers tanker som knytter seg til opplevelses-sfæren.

VI.5 Å være over middels ? ⁴⁶

Tilsvarende som for de svake tekstene virker det også for de gode overbevisende ”riktig” at sensorene nesten uten unntak markerer for Over middels om Førsteintrykk av teksten (det er bare skjemaene for 2000 og 2001 som har denne kolonnen, se vedl.1 B, C). Én sensor (ES-2) for tekst 03-00-13 markerer for Under middels, men presiserer at det gjelder uleselig kopi. Mer interessant enn ”rutine”-markeringene på 2000 og 2001 skjemaene er kommentarene på 1998 og 1999 skjemaene som *ikke* har disse kolonnene for Middels og over og under Middels. 8 av 9 gode tekster i IU-98 får kommentarer ”over gjennomsnitt/middels” fra én eller to sensorer. På 45 skjema deles det ut 9 kommentarer ”over gjennomsnitt”, og alle med karakterforslag M. Tre sensorer kommenterer ”langt over gjennomsnitt”, og karakterforeslår S, S og M+.

⁴⁶ Jamfør om de svake tekstene i IV.4.

I 1999 materialet, i alt 12 tekster, faller det 10 kommentarer på ”over gjennomsnitt”, og med karakterforslag M/S, S, S, M+ og 6 M-er. Fire sensorer deler ut ”godt over gjennomsnitt” og foreslår M, M, M og M+.

Mens det for 1998 tekstene altså synes å være et visst samsvar mellom graden av ”over middels” og karakterforslag, synes ikke denne sammenhengen seg i 1999 materialet. Som for de svake tekstene problematiserer jeg ikke dette sammenlikningsaspektet, men presenterer det som en registrering uten å gi til kjenne eventuelt syn på om den er interessant å nøste videre på. ”Over middels” er uspesifikk som utsagn om måloppnåelse, men både forståelig og tydelig som *rangering*, og kan hende også funksjonelt i enkelte kontekster (jf. kommentarer for ”svake” tekster i kap. IV.4).

VI.6 Kunnskap en kan hente fra kapittel VI

- **Godhets-profilen** – nei, vi har vel ikke identifisert den, men noe vet vi.⁴⁷ Det sensorene relativt unisont markerer for på skjemaene er rangeringen å være Over middels som et førsteinntrykk, og tilsvarende om kvaliteten på tekstenes evne til å *kommunisere*. God kommunikasjon må en anta fanger opp formelle aspekt som Svar på oppgaven (Relevans), Kunnskap, tydelig Oppbygging, god Språkbruk og Formell rettskriving. Men i tillegg til standardiserte måloppnåelser, synliggjør sensorene noe som går ut over alminnelig ”godhet”; det er verdsetting av originalitet, verdsetting av eksperimentering, premiering av humor/ironi, premiering av ”annerledeshet”, av ”driv”/”nerve”, alt dette i en sum det som et par sensorer kaller *leseopplevelse*, og det jeg ikke har sett eksplisitt sagt, men som vi kan kalle *leseutfordring*. Slike egenskaper viser at for å kvalitetsmerkes som udiskutabel *god* skriver er det ikke nok å bare kjøre pliktløpet og svare på det oppgaven ber om. En skal også gi stoffet en form – en påkledning, høy *lesverdighet*, gi teksten det ”det” som middels gode tekster mangler, slik en sensor uttrykker seg.

- Det **gode** og **språkferdigheter** gir sensorkommentarene en del svar på, for eksempel at (i): språkmangler, uten å være alt for framtreddende, kan være avgjørende for avstanden mellom beste og nestbeste karakter. Men materialet viser også at (ii): det i sensorkorpset er en viss *toleranse* for språklige mangler når tekster ellers har tydelig rosverdige kvaliteter. (iii): I noen tilfeller synes *spesielt språklig rosverdighet*, kommentert som ”originalitet”, ”engasjement”, ”spenstig”, ”ironisk”, ”humor”, ”individualitet” å være om ikke absolutt avgjørende, så i alle høve en overbevisende støtte for beste karakter. ”Syn” for og verdsetting av språklig ”overskudd”, også nevnt her som harmonisering mellom Språk og Innhold, bekrefter det som sies ovenfor om at ”minimums”- språk ikke er nok for beste karakter.

- Det er tendens til at kvalitative **honnørpunkt** er tydeligere for oppgaver som ikke er typisk skjønnlitterære (kåseri, leserinnlegg). Kan hende sensorene favoriserer (svakt) sjangrer som er minstrepresenterte i eksamensbesvarelsene, og kanskje betraktes kåseri/innlegg for ”vanskeligere” oppgaver, og fortjener derfor høyere og tydeligere verdsetting (merk sensorkommentarene ”god i forhold til vanskelig sjanger”).

⁴⁷ Jeg gjør oppmerksom på at i arbeidet her med gode tekster har jeg i sensorkommentarene ikke funnet ”spor” eller honnørpunkt som berører det interessante perspektivet Evensen legger på sin studie 9 i KAL-prosjektet: ”Perspektiv på innhold? Relieff i eksamensskrivning”. I innledningen skriver Evensen mellom annet: ”Gode tekster kjennetegnes altså ikke bare av innhold, men også av perspektiv på innhold” [...] ’Perspektiv’ oppstår altså i samspill mellom en ’forgrunn’ og en ’bakgrunn’. Dette samspillet er en kvalitetsdimensjon i meningsfull skriftlig kommunikasjon.”

- **”Godhets”-profilen** – har vi den nå?

Mangfoldet i sensorkommentarene til gode tekster er ikke mindre enn det for de svake. Mangfold må en, som allerede sagt, se på som positivt når en tenker på at kommentarene skal korrespondere med et svært variert og spennende tekstlandskap som avgangsprøvene opplagt er. Men det samme mangfoldet gjør det ikke lett å nøste opp trådene og gi nøkkelen for en beskrivbar ”godhets”-profil, et forståelig bilde av hva det er som *egentlig* kjennetegner gode tekster.⁴⁸ Men la nå ikke skepsisen skygge for at *noe* kunnskap har sensorkommentarene gitt, kunnskap som går ut over det generelle som ”over middels”, ”god kommunikasjon”, ”god tekst”, ol.

- **Oppsummering av oppsummering**

Sensorkorpsets *kompetanse* og *forhandlingsvilje*: Tekstkvalitet er også avhengig av øynene som vurderer,

Tekstenes *leserappell-1*: Kvalitet har å gjøre med nyanser – ”spenst” både i språk/form og innhold, og i harmonisering mellom disse kvalitetene,

Leserappell-2: I ”godhets”-profilen hankes gjerne inn originalitet, dobbelstemme (ironi), humor, engasjement.

Overraskelsen: Det uforutsigbare kan være en god innmelding til beste karakter. Kvalitet har i seg et element av *overraskelse* – tekst i møte med sensorers forventningshorisont.

Målbare kriterier: Kvalitet er synlig og verdsatt også gjennom relativt ukontroversielle kriterier som: Svar på oppgaven, Struktur, Sjangerforståelse, Språklige virkemidler, Rettskriving, Kunnskap, Refleksjon.

⁴⁸ Berge stiller svært kritiske, nærgående spørsmål både til karaktergradert evaluering av tekster, og til hvordan eventuelle kriterier (for kvalitet) skal identifiseres i tekstene (1993:151ff).

KAPITTEL VII

”MIDDELS” – EN IDENTITET TIL BESVÆR?

Skal en stole på utsagn fra en håndfull ungdomsskoleelever år 2003, er det ikke så verst å være middels når det er *det* en er vant med. Samtale med elevene avslørte at 4-er så avgjort er positiv karakter, og oppfattes helst med å være nesten ”god” karakter slik jeg oppfattet ungdommene. Det virket som de unge var bevisst på forskjell mellom 4 og 3. 3-er syntes å være en anonym karakter, så avgjort ikke i nærheten av å være ”godt”, men heller ikke nok dårlig til å kalle på selvironien som 2-ern’ gjør (*”fett ... 2 nå igjen!”*). På bildet fra venstre: Emil, 9. kl., Eirik og Ida, 10. kl., alle Nesna skole.

I analysen som følger vil en selvsagt prøve om ”middels” har sine egne kvaliteter, sin egen, men opplagt ikke lett beskrivbare identitet. En kan starte på et relativt unyansert nivå og dokumentere hvordan ”middels” noen ganger kommenteres i forhold til nabokarakterer.

I 1998-materialet, tekst **23-98-02** kommenterer én sensor at språket ikke er godt nok til M, og tilsvarende kommenteres **26-98-16** og **31-98-13** med ”noe over gjennomsnitt (opp mot M)” (ES-3), og ”litt i overkant av middels, men ikke opp mot M” (ES-2).

I 1999-materialet er det bare få kommentar der ”middels” sammenliknes med noe bedre; **04-99-04**: ”teksten mangler språklig variasjon og kreativitet for å heves opp fra middels nivå” (S-2), og **16-99-14** ”god G men ikke mer” (S-2).

I 2000-tekstene kommenterer sensor ES-1 på tekst **02-00-11** (kar. 4) at teksten er litt for overfladisk til å få en av de to beste karakterene. Sensor ES-2 kommenterer på **24-00-13** under Helhetsvurdering at teksten er over middels, men når ikke toppen fordi den indre handling er overfladisk skildret. Ellers i dette samme materialet sammenstilles kvaliteten på tekst **40-00-19** (kar. 4 = øvre middels) med nabokarakteren 3: Innholdet er 3, men språket gjør

at den fortjener 4 (ES-3). Tilsvarende sammenlikning gjør sensor ES-3 for **02-00-11**; ”tynn tekst, men så pass mange momenter og bra bokmål at det bør holde til 4”.

I skiktet ”nedre middels” (kar. 3) i 2000-materialet er det tre tekster som av enkeltensorer kommenteres i forhold til å kunne havne i 2-skiktet. Sensor ES-3 (**tekst 17-00-10**) skriver at innhold/sjanger er mye sterkere enn formell ferdighet, og ”syns besvarelsen fortjener svak 3”. Sensor ES-3 kommenterer på **18-00-01** at ”teksten er så kort at det er vanskeleg å sette denne 3-aren, men han får halde”. På tekst **26-00-12** kommenterer ES-3 at ”formelt ligg det meste på 2, men dei andre tre hovudområda (her: Innhold, Oppbygging, Språk; mitt tillegg) kan forsvare 3”.

I 2001-materialet er det fire tekster som kommenteres som svake tekster: Sensor ES-2 kommenterer under Helhetsvurdering (**09-01-06**) at innholdet i forhold til det som er temaet er bare 2, men språket trekker opp til svak 3.⁴⁹ Sensor S-1 kommenterer om **21-01-14** at teksten kommuniserer dårlig, og som Helhet ”rotete tekst som ber preg av hastverk og slarv. Kanskje 2’ar”. Sensor S-2 foreslår 3 minus på denne teksten. For tekst **33-01-03** kommenterer ES-3 at den ligger i grenseland mot 2, men at den kan heves til 3 p.g.a. de to første periodene.⁵⁰ Om **53-01-01** skriver sensor ES-3 ” at teksten kommuniserer, og utfyller med ”en svært umoden skriver; ville drøftet om dette er en 2-er”.

Tre tekster i ”øvre middels”-skiktet (kar. 4) sammenliknes med karakteren over: ”over middels, men når ikke opp mot 5” (ES-2, tekst **07-01-20**), og ”flott innhald, flott språkbruk. Men slarv og hastverk pregar teksten, derfor ikkje 5 ?” (S-1, **tekst 21-01-04**), og ”etter min mening, en solid 4, men det holder ikke helt til 5” (ES-2 for **21-04-04**).

”Middels” god er altså et kvalitetsstempel som av en del sensorer kommenterer i forhold til sine nærmeste nabokarakterer, både den som ligger over og den som ligger under, omtrent slik: ”ikke god nok til å være entydig god”, eller: ”for god til å havne i sekken svak”. Egne sensorerfaringer bekrefter dette å posisjonere eller rangere ”middels”-tekstene i forhold til både svakere og bedre tekster. I det formelle evalueringssystemet kan ”middels” sies å ha stor betydning slik en må oppfatte vurderingsskjemaene for L97-materialet (vedl. 1 B,C,D) der sensorene inviteres til å angi Førsteintrykket på en måte som gjør Middels til vurderingens målestokk for hva som er godt (markeres i feltet Over middels) og hva som er mindre godt (markeres i feltet Under middels). Og førsteinntrykket, vet vi, er ofte avgjørende for bedømmingens hva og hvordan etterpå.

Når over halvparten av grunnskolens avgangselever går ut med kvalitetsstempelet ”middels” i norsk, er det god grunn til å vie oppmerksomhet mot hva ”middels” betyr, og først prøve oss fram med ”middels” som ”åltreite” tekster.

VII.1 Middels er ”åltreite” tekster

Sensor S-2 for tekst **02-99-22** (oppg. 2) kommenterer:

Innhold: ”stoffet er relevant”/ ”en OK historie, men slutten blir noe konstruert”.

Oppbygging: ”brukbar in medias res åpning”/”en viss stigning i historien”.

Språk: ”brukbar flyt i språket”.

⁴⁹ Det er avvikende vurdering her mellom ES-2 og sensor ES-3 som i stedet for å sammenlikne med 2-tekst skriver at teksten ville fått 4 dersom innholdet hadde vært konsentrert om temaet Savn.

⁵⁰ Tekst 33-01-03 og ovenfornevnte 09-01-06 er begge svar på oppgave 3, Savn. Disse to kommenteres grundigere senere i dette kapitlet.

Formell ferdighet: ”en del kommafeil”/”et par orddelingsfeil”/”ellers bra rettskriving”.
Helhetsinntrykk: ”en jevnt bra besvarelse som har et OK innhold. Slutten kunne med fordel vært noe annerledes. Brukbar flyt i språket. En del kommafeil”.

Sensor ES-3 for tekst **07-99-05** (oppg. 6):

Kommunikasjonsnivå: ”godt”.

Innhold: ”helt grei historie/beskrivelse uten høydepunkt eller overraskelser”. ”OK” (om Kunnskap, Logikk, samsvar med Intensjonen).

Oppbygging: ”bra”.

Språk: ”bra”.

Formell ferdighet: ”god – stort sett feilfri”.

Helhet: ”middels tekst uten høydepunkt”.

Sensor S-2 for tekst **14-99-13** (oppg. 2):

Kommunikasjon: ”middels”.

Innhold: ”alkohol-/stoffproblematikk som kandidaten holder seg unna”.

Oppbygging: ”vanlig fortelling, grei nok”.

Språk: ”middels språkføring”.

Formell ferdighet: ”greit nok, men innslag av nynorsk-dialekt”.

Helhet: ”middels språk og innhold”.

Helhetskommentarene til oppgave **03-99-10** (oppg. 5) er svært representativ for det en kan kalle unyansert karakteristikkk av ”middels”-tekstene.

S-1: ”en middels besvarelse”.

S-2: ”en tekst som kommuniserer med leseren, men mangler det engasjementet oppgaven forutsetter”.

ES-1: ”grei oppgave, formelle feil skjemmer”.

ES-2: ”bedre ved andre gangs gjennomlesning” (...) ”Føler allerede i oppstart/i begynnelsen at dette er en helt gjennomsnittlig besvarelse”.

ES-3: ”en litt naiv tekst om datasjekking”.

Liknende kommentarer får tekst **37-98-01** (oppg. 6):

S-1: ”En enkel og middels god tekst. Få formelle feil. Ganske barnslig. i innhold/problermstillinger. Enkle løsninger.”

S-2 om Helhetsvurdering: ”Middels både innhold, språk, struktur/komposisjon.”

ES-1: Helhet: ”- en svak lang og nokså intetsigende tekst om selve temaet.”

ES-2: Helhet: ”Det er middels språkdrakt i en tradisjonell svart/hvit kjærlighetssituasjon.”

ES-3: ”Enkelt og lite variert språk. Innholdet sikkert interessant for medelevar.”

Tekst **16-99-05** (oppg. 2) kan stå som prototypen på tekster som er ”ålreite”, men ikke mer enn det. Først noen klipp fra teksten:

Da jeg begynte på ungdomsskolen hadde jeg klare regler for hva skulle gjøre og ikke gjøre. Dette var selvfølgelig mamma og pappa svært glade for. De sa også at hvis jeg greide og holde meg til reglene skulle jeg få lappen.

[...] (her fortsetter teksten med at det forberedes aleine-hjemme-fest.)

Jeg er en av de som er venner med alle så jeg sa de kunne komme inn hvis de la fra seg drikkevarene ute. Denne ”regelen” som jeg satte ble brutt etter fem

minutter, da to av vennene mine gikk ut og hentet varene sine. Jeg ville ikke kaste ut noen så jeg godtok at de drakk inne. Men det var nå problemene kom, jeg hadde låst døra så ingen skulle komme inn.

[...] (fortellingen fortsetter her med litt "husbråk", drikkepress, litt drikking, ol.)

Denne kvelden ble grensene mine satt på prøve, men jeg klarte å holde dem. Den eneste regelen jeg har brutt er at jeg drikker litt en helg iblant. Mamma og pappa vet dette men de er glade for at jeg har holdt de andre reglene mine. Det er ikke mange av vennene som har greid dette, men det er noen. Jeg har fremdeles tenkt å holde disse et par år til, ihvertfall noen.

Sensorkommentarene er:

S-1: Innhold: "noe banalt", "OK ut fra nivå". Oppbygging: "fortelling"/"holder fokus på grensesetting". Språk: "umodent"/"begrenset ordforråd". Helhet: "middels tekst – noe umoden".

S-2: Innhold: "bra, men enkelt budskap". Oppbygging/Språk: "greit"/"OK"/"litt naivt". Formell ferdighet: "noen og/å feil, tegnesetting". Helhet: "en god G".

ES-1: Innhold: "OK". Samsvar med Intensjonen: "litt overfladisk". Oppbygging: "OK", "lite virkemidler". Språk: "enkelt". Helhet: "grei, forutsigbar tekst".

ES-2: Innhold: "ja" (på relevant utvalg av stoff). "språk/innhold står i stil". Oppbygging: "fokus på grenser i en sammenhengende tekst". Språk: "greit, enkelt, saklig". Helhet: "en fornuftig og hverdagslig fortelling om grensesetting. Enkel og grei med eksempler for grenser (...). Enkelt og greit språk. Kunne gjort mer ut av denne teksten".

ES-3: Innhold: "forteller egentlig to historier"/"ikke særlig originalt". Språk: "enkelt og greit". middels ordforråd". Formelle ferdigheter: "behersker form. ferdigheter". Helhet: "en litt kjedelig forløpsfortelling uten særlig dybde".

En kan lett forstå den forbeholdne anerkjennelsen sensorene gir denne teksten – den er "grei", den er "OK", den er "saklig", den er "fornuftig", den har "enkelt" språk.

Teksten har et enkelt tema og svært kontrollert (forutsigbar) struktur. Det som etter min vurdering særpreger teksten er hvordan det enkle innholdet overtydeliggjøres gjennom språkføringen. Teksten overlater altså ingenting til leseren, og blir det en på enkelt vis kaller kjedelig lesning. Det er forståelig at denne typen tekster, egentlig nesten feilfri, men så helt uten utfordring til leseren, havner i kategorien "middels". Ingenting å premiere vesentlig, men heller ingen alvorlige mangler.

Tilsynelatende er det slik at "middels" er OK tekster, men det må være mulig å komme nærmere inn i hva dette "middels" representerer. Middels opptrer svært ofte eksplisitt som kommentaren "middels", særlig brukt om aspektene Innhold og Språk, og gjentas ofte under Helhetsvurdering. I slike sammenhenger representerer vel "middels" verken noe spesielt klanderverdig eller spesielt rosverdig. I samme kategori ligger kommentarene "OK", "brukbar", "vanlig", "midt på treet", "skiller seg ikke ut", "helt grei". Overrepresentert på de middels tekstene er kommentaren "enkel" ("enkle"/"enkelt"), oftes brukt om Innhold og Språk, og ofte gjentatt i Helhetsvurdering. Relatert til tekstkvaliteter har "enkel historie", "enkle løsninger", "enkelt, delvis barnslig språk", "enkelt, lite variert språk" et svakt negativt innhold. Bare unntaksvis står det i kontekster med mulig positivt fortegn. Liknende svakt klanderverdige kommentarer er: "tradisjonell", "ensformig", "lite variasjon", "unyansert", "ikke original", "ikke spenstig", "litt kjedelig", "uten høydepunkt". Alle disse siste begrepene hentet vi jo fram som honnørpunkt i kommentarbunken for typisk gode tekster, men her for de

”middels” presentert som en kvalitet tekstene betjener mindre godt eller mer eller mindre dårlig.

Forestillingen eller kvaliteten ”middels” som ”enkelt”, som ”OK”, som ” ”grei”, som ”midt på treet” bekreftes i ”Sensorveiledning”, pkt. 6 ”Om bruk av karakterskalaen” (AVGANGSPRØVA 2000:53).⁵¹

”Karakterene 3 og 4 viser at eleven stort sett mestrer de faglige kravene som blir stilt. I norsk skriftlig vil det si at eleven (punktene svakt forenklet av meg, og kursivering gjort av meg):

- skriver en tekst som kommuniserer og har *rimelig bra* fokus
- ... teksten blir en sammenhengende framstilling
- utnytte *noen* av de mulighetene sjangeren byr
- forståelig språk med *rimelig* flyt
- mestrer *de viktigste* formelle kravene til rettskriving
- tekst som er i samsvar med oppgavens intensjon.

Som allerede antydnet kan en slå fast at karakteristikken ”middels” - *middels gode tekster, middels gode skrivere* - er vanskelig å gi et samlende bilde av. Sekken er stor, og avstanden mellom den dårligste og beste ”middels” er stor. Kvalitets-sprang mellom beste og dårligste middels-tekst kommer muligens ikke så tydelig fram i KAL-materialets IU- tekster etter som det er tekster med full sensorenighet om ”middels” som er G-er i 88 og 89 materialet, og 3 - 4 i 00 og 01 materialet.

For om mulig å komme nærmere en karakteristikkk av ”middels” skal rapporten i det følgende presentere noen tekster som er interessante på den måten at de med sin ”middels” representerer ulike kvaliteter.

VII. 2 Middels – det er mangfoldig, det !

Tekst **37-98-01** er svar på oppgave nr. 6, ”Vanskelig kjærlighet”, og stiller elevene fritt med sjanger ”..., for eksempel fortelling/novelle”. Eleven bak 37-98-01 løser sitt skriveprosjekt ved å bruke element fra den virkelige virkeligheten og setter dem inn i tekstvirkeligheten på måter og sammenhenger som likner på vår virkelighet – en realistisk fortelling, kan en trolig si, i alle høve sett med skribentens øyne.

Tekst **03-99-10** er svar på oppgave nr. 5, ”Flausen”, og skal være ”Fortelling/novelle til klassens tekstsamling”. Denne besvarelsen er slik at den (som omtrent all litteratur) henter element fra virkeligheten, men fornyer disse elementene i tekstvirkeligheten som ikke pretenderer å skulle forstås/leses som ”noe som kunne ha hendt”.

Tekst **09-01-06** er svar på oppgave 3 ”Savn”, og tilbyr stor frihet til sjangervalg. Sensorene plasserer teksten i nedre del av ”middels”, altså karakter 3. Teksten er godt skrevet, men er ikke svar på oppgaven.

Tekst **33-01-03** er også svar på oppgave nr. 3 ”Savn”, og får karakter 3. Teksten er svar på oppgaven, men ikke godt skrevet.

⁵¹ Omtrent tilsvarende står det om karakteren G i sensorveiledningen for 1998 og 1999, og for 3-4 i 2001.

Spørsmålene til disse fire tekstene kan være: Hvilke ferdigheter er det elevene legger igjen på eksamensbordet? Og hvordan responderer sensorene, hva honorerer og hva klandres?

03-99-10 (vedl. 11, oppgave 5, "Flausen"):

Sensor S-1 kommenterer på Innhold "mye handlingsreferat, lite opplevelser/tanker", og et innhold som svarer til intensjonen. Om Sjanger kommenteres OK, men lite fokus på temaet "flausen". Språk kommenteres med "liten variasjon" og Formell ferdighet med "mange feil i ortografien". Helhet kommenteres med "middels besvarelse".

Sensor S-2 kommenterer på Innhold at stoffet er relevant, **men** formidler dårlig opplevelser/følelser. Fortelling kommenteres med "OK, **men** utnytter ikke mulighetene sjangeren gir". På Språk kommenteres "lite nyansert". Helhetsvurdering er at "teksten kommuniserer med leseren, **men** mangler det engasjement oppgaven forutsetter". (utheving av **men** er gjort av meg).

ES-1 setter "bra" på Kommunikasjon, punkt som gjelder Innhold markeres med +-er. Oppbygging: OK, og "godt sluttpoeng". Språk er "greit" Helhetsvurdering får "grei oppgave, formelle feil skjemmer".

ES-2 skriver på Innhold "småartig fortelling", og "varierende fokus". Under Helhetsvurdering gjentar sensor kommentaren "artig" i sammenhengen at teksten er blitt "artigere" ved andre gangs gjennomlesning. Interessant er her kommentaren "føler allerede i oppstart/i begynnelsen at dette er en helt gjennomsnittlig historie"! I sluttkommentaren gjentas at det er for lite fokus på temaet "flause".

ES-3 kommenterer på Innhold "original" setting, og at teksten formidler sterke følelser, og kommenterer videre "en del logiske glipp – lite troverdig", og "det er flause i teksten, men ikke så tydelig". Språk (stil) karakteriseres som "muntlig", og "enkelt", og "middels" ordregister. Under Helhet kommenteres "en litt naiv tekst om datasjekking".

To sensorer poengterer lite opplevelser og tanker (i forhold til temaet "flause" mener de nok; mitt tillegg). Min vurdering er motsatt, teksten artikulere sammenhengende følelser og opplevelser gjennom handling: "...trykte som en gal på tastaturet", "...stormet ut av bussen som en hjort". "Etter han kom fire ulver som skulle banke vettet ...", "Han løp hjem som en gal og skrudde på maskinen ...", "...men han var redd, redd ...", "Hjertet begynte å dunke og han ble litt svimmel" "...falt av stolen og tryna ...", "Han var nervøs". "... følte at det var vanskelig å puste normalt." "... men var nervøs". "Frank rødmet ...". Alt i alt en opphoping av følelser skildret gjennom ytre handling, og noen ganger direkte beskrevet.

Om Språk sies "liten variasjon", "lite nyansert", "greit", "muntlig", "enkelt". Kanskje er det slik, men ikke bare. Jeg mener denne eleven gjør et *forsøk* på å bruke språket som et "verktøy" til å gjøre fortellingen mer lesverdig enn det den ville ha blitt med "fattigere" språkbruk. La gå at for eksempel bildene han lager er ikke storartet: "...vinden ulte som sultne ulver", "stormet ut av bussen som en hjort", "løp hjem som en gal", "redd, redd som en hare", "feit som en gris" er ikke sammenlikninger en faller for. Mer på plussiden kommer "storsjekker" og "krøller som bestemor".

Sensor ES-2 som kommenterer "småartig" fortelling kommer etter min vurdering nærmest det som er kvaliteten i denne teksten. Både innholdselementer og presentasjonsmåte gjør teksten (små)vittig, svakt ironisk og selvironisk, nærmest tragi-komisk, Frank presenteres både som helt og antihelt; "storsjekker", "høy og mørk med kviser", "flink på skolen", "fikk bank hver gang han fikk karakter over M". Innholdet legger ut nok, men ikke for mye info. til at en vanlig leser fornemmer interessant utvikling i hendelsesforløpet. Og svaret på overskriften

”Flausen” kommer jo slik en ofte møter i gode novelle – som en *overraskelse*. Den som endelig trodde han var seierherren, blir latterliggjort. Den siste ler på ingen måte best! Konklusjonen på mine kommentarer til denne teksten er at jeg syns ikke sensorene honorerer for alle ”godhetene” den representerer, det at en elev henter inn element fra virkeligheten og prøver å gjøre om til litteratur for å gjøre fortellingen mer lesverdig; her småvittig, småironisk. Og som alternativ til sensorkommentarer at ”flausen” ikke kommer tydelig fram, mener jeg at det temaet er både poengtert og morsomt framstilt.

37-98-01 (vedlegg 12, oppgave 6, ”Vanskelig kjærlighet”):

Sensor S-1 kommenterer på Innhold at teksten formidler verken innlevelse eller særlig mye positive følelser, men sinne, og videre ”enkle løsninger på problemene”, og ”ikke særlig gjennomtenkt”. Språk karakteriseres som enkelt og dels barnslig. I Helhetsvurdering gjentas: ”enkel og middels god, ganske barnslig innhold og problemstilling. Enkle løsninger”.

Sensor S-2 mener Kommunikasjon er ”middels”. På Innhold med delpunktet Relevans kommenteres ”delvis”, Opplevelser/Følelser får ”middels”, Forståelse/Kunnskap ”middels”. Oppbygging kommenteres med ”OK fortelling”, og ”nytter ikke mulighetene sjangeren gir”. Språk: ”enkelt (klisjeprega)”, ”middels” om ordtilfang og ”bra rettskriving”.

Helhetsvurdering: ”middels både innhold, språk, struktur, komposisjon”.

ES-1 skriver ”middels” på Engasjement, og ”lite samsvar” på forholdet mellom Innhold og Intensjon. Om Oppbygging kommenteres at fortellingen er for lang, og lite fokus på tema. Språk: ”virker barnslig”. Sensor refererer til en god del skrivefeil (tegn/formverk).

Helhetsvurdering kommenteres med ”lang og nokså intetsigende tekst, karakteren svak”.

ES-2 kommenterer på Innhold at det tar lang tid å komme til poenget, men ”greier tross alt å skildre en situasjon” (altså et visst samsvar Innhold – Intensjon). Om Oppbygging kommenteres ”bevisst bruk av virkemidler”, og om Språk ”personlig og med god flyt”. Sensor kommenterer ortografiske feil og bøyingsfeil. Helhetsvurdering er ”middels språkdrakt i en tradisjonell svart/hvit kjærlighetssituasjon”.

Sensor ES-3 kommenterer på Relevans: ”OK”, Kreativitet ”minus”, forholdet Innhold - Intensjon ”pluss”, Virkemidler ”minus”, Komposisjon, Fokus ”minus”, Språk ”minus”, Syntaks ”minus”, Ordvalg ”enkelt”. Helhetsvurdering: ”enkelt og lite variert språk. Innholdet er sikkert interessant for medelever. Litt spenning”.

Enkelt/barnslig går igjen hos tre sensorer om Språk, og hos ES-3 supplert med ”minus” og ”lite variert”. ES-2 skriver ”personlig og med god flyt”, men også ”middels” språkdrakt. Om Innhold sies ”enkle” løsninger, ”middels”, ”lang og intetsigende”, ”tradisjonell”, og ”sikkert interessant for medelever” (denne siste kommentaren utsies, etter det en må forstå, med negativt fortegn!!)

Her har vi en tekst som fra en 14-15 årings perspektiv beskriver vanskelig kjærlighet, forviklinger som knytter seg til hudfarge. Fortellingen her er enkel, enkel i handling og presentert i et enkelt språk. Eleven prøver *ikke* å gjøre teksthendingene til noe mer enn det de er, en sjalusikonflikt med en venninne, konflikt med mor, en tragisk (men mulig realistisk) utgang, og en slags forsonende, men ikke opplagt ”happy” slutt. Enkel tekst, enkle løsninger, ja, muligens, men *jeg* syns ikke dette er en enkel tekst i betydningen å ikke være særlig god. Heller er den litt dramatisk, og gir vel ”ingen løsninger” uten det som bare skjedde på en mest mulig ikke-planlagt og tragisk måte. Det som er enkelt er presentasjonsmåten, fravær av det som gjør fortellinger spesielt lesverdige. Eleven gjør ikke mer enn det hun/han mestrer.

Her ser vi altså to tekster som begge, etter min mening, gir tydelig svar på temaet. Eleven bak "Flausen" prøver bevisst å lage litteratur, men honoreres ikke mye synlig av sensorene for det. Eleven bak "Vanskelig kjærlighet" bare forteller enkelt og forståelig, men honoreres vel neppe for det. Så altoppfangende er kvaliteten "middels" at den fanger opp over halvparten av eksamensbesvarelsene. Kunne en differensiere G-en, mener jeg både "Flausen" og "Vanskelig kjærlighet" har hver sine ulike kvaliteter som burde plassere dem i øverste skikt på "middels".

09-01-06, oppgave 3, "Savn".

Sensor S-1 kommenterer "enkelt språk", og poengterer "mangler Fokus", og får følge av "ikke godt samsvar med Intensjonen". Formelle ferdigheter "stort sett OK".

S-2 kommenterer under Innhold at "fokus på savn som bærende tema savnes", men motsier seg selv i Helhetsvurdering med "teksten kommuniserer og har rimelig bra fokus".

ES-1 kommenterer kategorisk "svarer ikke på oppgaven", mens Oppbygging får "OK", og Språk og Formelle ferdigheter får "OK", "bra".

ES-2 kommenterer "her er det skivebom i forhold til temaet". Oppbygging, Språk, Formelle ferdigheter får anerkjent "grei oppbygging", "grei språkføring", "få formelle feil".

Helhetsvurderingen understreker "totalt ute av fokus", innholdet står til 2, men språkføringen trekker opp ...".

ES-3 kommenterer "ikke fokus på temaet savn", anerkjenner Oppbygging, Språk og Formelle ferdigheter, og konkluderer med at "ville fått 4 dersom innholdet hadde vært konsentrert om savnet".

Teksten åpner slik: (overskrift SAVN)

Solfrid, du må våkne! Vi drar om en halvtime, ropte moren.

Jaja, mumlet hun i halvsøvne tilbake. Igjen hadde moren forstyrret henne midt i yndlingsdrømmen hennes.

[...]

Flyet ristet og begynte sakte å lette. Solfrid kjente suget i magen. Dt følte som hun satt i en karusell! Det var både spennende og skummelt. Solfrid konsentrerte seg om filmen de viste på flyet. Minuttene gikk, og de ble til timer.

[...]

Hotellet hadde fire store basseng som var spredt rundt på området. (...) De hadde mange lange og spennende dager foran seg.

[...]

Den siste dagen deres, faolfrid på å bruke litt av tiden i baren på hotellet. Kelneren som sto der var helskjønn! (...) Hun hadde hørt mange ufine rykter om "sydenkellere".

Hva er navnet ditt? spurte han på engelsk.

Sunshine, svarte Solfrid.

[...] (Her er vi ferdige med 2/3 av den ca 600 ord lange fortellingen.)

De kom ikke til å møtes igjen uansett, for avstanden mellom dem var for lang, og det var det som skilte dem fra hverandre. Hun tok farvel med han, og gikk tilbake ..

Kanskje Jose 'var den rette for henne .. ?

Men det fikk hun aldri svaret på ..

Utdragene er tatt med som dokumentasjon på alminnelig god språkferdighet, slik sensorene kommenterer, tydeligst hos sensor ES-3 som antyder 4 dersom innholdet hadde vært tematisk OK.

Helt tydelig har denne teksten ikke noe om ”savn”, om det er både S-1, og ES-2 100 % tydelig, og også ES-3 som trolig setter likhetstegn mellom ”ikke svar på oppgaven” og ”ikke fokus”, og tilsvarende S-1 som skriver ”manglende fokus” og understreker med ”ikke samsvar mellom innhold og intensjon”.

Essensen i sensorenes kommentarer er at til tross for ”totalt ute av fokus”, belønnes besvarelsen med 3 – nedre skikt på ”middels” rett nok, men altså ikke 2 etter som eleven viser rimelig gode språkferdigheter.

33-01-03, oppgave 3, ”Savn”.

S-1 kommenterer på Innhold ”enkelt og refererende”, på Oppbygging ”litt uklar bruk av avsnitt”, og ”flat struktur”. Om Språk: ”enkelt, men det fungerer”, og Formelle ferdigheter ”en del skrivefeil”. Helhetsvurdering er: ”litt rotet, litt naiv, men medfølelse”.

S-2 kommenterer ”mykje handlingsreferat, lite skildring av saknet”. Oppbygging kommenteres med ”uryddig struktur”.

ES-1 kommenterer om Språk og Formell ferdighet ”stort sett bra”, Fokus ”OK”, Relevans ”OK”, Engasjement ”ja”, Opplevelser og Følelser ”OK”, samsvar mellom Innhold og Intensjon ”ja”.

ES-2 mener ”ordinært innhold”, Oppbygging ”grei nok”, Språk ”ordinært”, og som helhetsvurdering ”middels tekst som plasserer seg på 3-tallet”.

ES-3 kommenterer ”OK, enkelt” om Innhold, ”uklar” om Oppbygging, ”enkelt” Språk og ”ganske mange feil”. Helhetsvurdering: ”I grenseland mot 2. Hever den til 3 p.g.a. de to første periodene”.

Her fra teksten (overskrift Sakn)

Laurdag morning ringte Kate og sa at Mons hadde tatt overdose, og døde natt søndag. det følte som om nokon slo meg hardt i hovudet, (...).

[...]

Kvelden før sat vi og snakka om den nye dama Mons hadde forelska seg i, og ville prøve seg på ho. Han mente at no var det på tide at eg og forelska meg.”

[...]

i dag er det akkurat eitt år sia Mons døde, eg står ved sia av grava hans som mora her pynta til sommaren. Tårene triller nedover kinna, men føler meg ikkje einsam når eg er her lengert. Eg leggjer ned tre roser ved siden av eit dikt eg har skrevet på grava: Ei rose for at du var den du var, to roser for at du tok hand om meg, tre roser for at det var deg eg var glad i. Takk for alt Mons.

Eg veit eg vil møte Mons igjen i himmelen, og at han er med meg heile tida, så saknet etter han vil vel minke, men kjem aldri til å gløyme Mons.

Ulikheten mellom 09-01-06 og 33-01-03 er at denne siste gir tydelig svar på hva oppgaven ber om, slik også sensorene gir uttrykk for. Men de kommenterer uklart med avsnitt og struktur; ”litt rotet”. For hver av tekstene er det én sensor som har vært i nærheten av karakter 2, men med ulik begrunnelse.

Tekst **33-01-03** tror jeg kan framstå som prototypen på den typen tekster som både innholdsmessig og særlig språklig er for svak til å plasseres i ”øvre middels”, men innholds- og språkqualiteter er så avgjort for gode til at teksten kan havne sammen med 2-erne.

09-01-06 er kan hende mer kontroversiell. Dersom eleven hadde fått utvetydig ”godt svar på det oppgaven spør etter”, tror jeg totalvurderingen kunne ha gitt over middels (altså m 5). At en tekst som så avgjort ikke er svar på oppgaven, vurderes som ”middels” (rett nok nedre

skikt), må tolkes som positiv forhandlingsvilje i sensorcorpset. Kvaliteten i språkferdigheten oppveier mangelen i innholdet.

Rammebetingelsene for denne rapporten er slik at de ikke gir rom for å komme fram til tilnærmet entydig karakteristikkk av ”middels” gode tekster (vil en forresten noen gang gjøre det, uansett hvor mye tid en hadde?). Det mest typiske er jo nettopp mangfoldet både i innhold og språkdrakt. En gjør også oppmerksom på at rapporten ikke ser spesielt på skillet i 00 og 01 materialet mellom ”øvre” og ”nedre” middels – 4 og 3. Dette kan komme i egen studie senere. Vansker med tydelige svar til tross, en sitter virkelig tilbake med et overordnet begrep som sier noe både om innhold og språk i ”middels”-tekstene, det er karakteristikken ”enkelt”. ”Enkelt” representerer så absolutt ikke ”dårlig”/”svakt”, men det representerer en mangel i forhold til kvaliteter de entydige gode tekstene honoreres for; ”spenst”, ”originalitet”, ”lesverdighet”. Dessuten kan pekes på noe som gjelder Formell språkferdighet, kommentert eksplisitt i kapittel II.4 og i VI.2. Her antydes at sensorene *ikke* legger overdreven vekt på språkmangler separat. I inspeksjon av kommentarene for ”middels”-tekstene er det heller ikke lett å avgjøre betydningen av mangler i rettskriving, tegnsetting, o.l. ”Middels”-tekster inneholder alt fra ”få feil”, ”noen slengere”, ”noen feil”, ”en del mangler” til ”en god del mangler” (karakterene G/4). Det gjøres ofte strengere mangelkommentarer på Formell ferdighet på ”nedre middels”-tekstene, men heller ikke her kan en peke på at det er språkmangler som peker seg ut som mest betydningsfulle for karakteren 3. Noen ganger, har vi sett, er det språket som gjør at 3 ikke blir foreslått til 2.

VII.3 Kunnskap en kan hente fra kapittel VII

- Kvaliteten ”middels” er vanskeligere å få grep om – mindre beskrivbar – enn det kvalitetene typisk ”godt” og typisk ”svakt” er
- ”Middels” er for godt til å være ”svakt”, men ikke godt nok til å være ”godt”
- Middels tekster honoreres med ”bra” på kvaliteter som Svar på oppgaven, Struktur, Språk og Formelle språkferdigheter, for å si det med sensor Es-3 på tekst 16-99-14, ”middels tekst, bra, men mangler *det*”, og ES-2 på tekst 03-99-10, ”føler allerede i oppstart/i begynnelsen at dette er en helt gjennomsnittlig besvarelse”
- Det tydeligst karakterverdige aspektet for middels er kvaliteten ”enkel”
- Bare unntaksvis pådrar middels-tekstene seg kommentarer som angir store mangler, og bare unntaksvis sterk anerkjennelse på aspekt som anses for kvalitetsverdige.

KAPITTEL VIII

SAMMENDRAG

Like lite som andre skoler kan denne skolen ”summeres opp”, skoler er alltid underveis, dynamisk i livet. Jeg tenker på alle de unge menneskene som er i en skole – de kan ikke

rammes inn og forklares i en formel alle Linn’er, Yvonn’er, Eirik’er, Emil’er, de er jo så levende, *vil* hele tiden noe, vil mest av alt *bety* noe ...

For å unngå å gjenta det som allerede er sagt i sluttavsnittene for hvert av kapitlene II – VII, blir denne endelige oppsummeringen svært kort. Dessuten er allerede sagt at denne rapporten snur ikke alle steinene, gir ikke de mange entydige svarene, og pretenderer ikke å være slutten på det som skal undersøkes og sies om norsksensuren som kvalitetsvurdering. Snarere er den incitament til videre undersøkelser som kan hende både går dypere, og med andre perspektiv.

SENSORENE:

- Sensorkommentarene og tilhørende karaktersetting bekrefter stort bedømmersamsvar. *Det* må forstås som bekreftelse på sensorkorpsets ”lydighet” i forhold til karakterverdige aspekt som Relevans/Svar på oppgaven, Fokus, Språklig variasjon/virkemidler, Formell rettskriving.
- Trass i stort bedømmersamsvar og formaliserte sensorvurderingsskjema, er sensorkommentarene mangfoldige og dels uensartet. Mangfold i sensorkommentarene speiler mangfoldet i elevenes skrivning, og kan være bekreftelse på at sensorene ”lytter” til tekstene *også* på tekstenes egne premisser.
- Når sensorene som gruppe viser stor enighet om karakterverdige aspekt, må en anta at de stilltiende gir aksept til at disse aspektene uttrykker *tekstkvaliteter*. Svar på oppgaven og et visst minimum utdyping av tema sammen med nyansert, engasjert

språkbruk er god innmelding til god eller beste karakter. Høy karakter ”tåler” en viss (men absolutt ikke stor) porsjon formelle språkmangler, mens store mangler i formell rettskriving ender som ”svake” tekster, og bare unntaksvis på karakteren 3 (”nedre middels”).

- Sensorene som gruppe er bedømmermessig dynamiske, og noen beveger seg i ”utakt” og raskere enn andre; det betyr: Sensorkorpset er i beredskap, og svarer på utfordringen eksamensbesvarelsene tilbyr. I kommentarmengden er klare tendenser til at sensorer posisjonerer seg forhandlingsvillig. Lesverdighet honoreres tydeligere enn Formell ferdighet (se likevel nærmeste punkt ovenfor her). Spenst, originalitet, ”annerledeshet” oppdages og verdsettes tydeligere enn slik vi kjenner fra sensurering en del år tilbake. Selv svak-svake tekster er ikke lenger *bare* svake, men kommenteres også med honnørpunkt.⁵² Sensorers forhandlingsvilje må tolkes slik at sensorene er ”garantister” for det vi nå ser av *framvoksende* skriveferdigheter hos grunnskole-elevene.

- Dynamikk i sensorenes bedømmerpraksis bekrefter at tekstkvalitet ikke er statisk, men bevegelig, og kommer etter der tekstene flytter grenser. Sensorkorpset bekrefter også da at tekstkvalitet forholder seg ikke aleine til målbare kriterier, men til bedømmernes mentale og faglige beredskap og forhandlingsvilje i forhold til tekstene.

- Sensorenes forhandlingsvilje bekrefter skriveferdigheter som fortjener atskillig større positiv oppmerksomhet enn det som til nå har vært tilfelle (jf. medieoppslag siste året).

- Sensorkommentarene bekrefter at nye tekstvirkeligheter ber om et utvidet vokabular å snakke om disse tekstvirkelighetene på.

TEKSTENE:

- **Tydelig ”svake” tekster** utpekes i sensorkommentarene med tydeligere ”ansikt”, er altså lettere å kvalitets-forklare enn det ”middels” og kan hende også entydig ”gode” tekster er. Sensorkommentarene bekrefter ”gjengse” forestillinger om at svake tekster viser seg fram i et svakhets-syndrom; det betyr: Uklart svar på oppgaven, ”rotet” tekststruktur, enkle, umodne løsninger, enkelt språk, betydelige formelle språkmangler.

- Sensorkommentarene utpeker svake tekster som *ikke bare svake*; det vil si: Svake tekster fyller kravene som skal til for å få betegnelsen tekst, det vil si de formidler handling, og handlingen presenteres i forståelige strukturer og språk.

- Enkeltstående kommentarer løfter fram også for entydig svake tekster spesielt honnørverdige aspekt som ”artig” tekst, ”interessant”, ”fantasifull”, ”engasjert”, ”humoristisk”, og en sensor kommenterer ”Godt jobba!”. Kommentaren ”makaber” fantasi havner visst på minus-siden.

- Noen ganger kan det synes som om tekster har blitt urettferdig bedømt *som* entydig

⁵² Tidsmarkøren ”en del år tilbake” må presiseres. Så tidlig som i 1994 skriver Berge at lærerens rolle som såkalt bedømmer eller evaluator har blitt en del nedtonet i betydningen at de stiller seg mer velvillige til elevenes egen måte å skrive på (som alternativ til å vurdere etter fastlagte tekstnormer) (Norsklæreren nr. 4 og 5 1994)

svake, det vil si de vurderes ikke slik de ber om å bli vurdert.

- **Tydelig ”gode” tekster** skulle en vel vite hva er, men én klassisk godhets-profil har vi vel ikke, fordi (i) også gode tekster er mangfoldige og uensartet, og (ii) ”god”-kvaliteten ligger ikke aleine i tekstene, men *også* i øynene som ser. Lesers ”syn” gjør teksten god (jmf. ovenfor om dynamikk i bedømmerpraksisen).

- Minimumsbetingelser for god tekst er Svar på oppgaven, tydelig Fokus, moden Språkbruk og ikke mange mangler i Formell rettskriving. Det som imidlertid gjør gode tekster overbevisende gode er ”originalitet”, ”ironi”/”humor”, ”avansert”/”nyansert” (”spenstig”) språk , ja, også ”eksperimentering”, ”tvilsbesvarelser” , ”risiko”-tekster kan bli honorert som spesielt gode.⁵³ Slike kvaliteter kan samles under paraplyen *leserappell*.

- Gode tekster utfordrer vurderingssystemet, og ber om supplerende måter å bli karakterisert på. De beste tekstene (det gjelder faktisk også en del svake) utvider skrivestandarden for det en forventer av skoleskriving, og ber altså om flere sett briller å bli lest med.

”Middels” tekster er en stor gruppe, og etter min vurdering de mest uensartete, men samtidig på en måte lettest beskrivbare. Trass i mangfold og ulikheter i sensorkommentarene, synes det å være bra enighet i det overordnede tolkningsfellesskapet (Helhetsvurderingen) om hvor store mangler ”middels” tåler for kvalitetsmerkes ”middels” som alternativ til ”svak”, og tilsvarende om hvor mye ”godhet” som mangler på være tydelig ”gode”.

- Overrapporterte kommentarer for ”middels” tekster er ”middels” og ”enkelt” både om det som primært angår Innhold, og det som tydeligst angår Språkbruk. For ”gode” tekster kjenner vi for disse aspektene best kommentarene ”langt over middels”, ”spenstig”, ”nyansert”, ”originalt”, o.l.

SAMSPILLET – OG VEIEN VIDERE

- Gjennom kommentarene viser sensorkorpset stor *lydighet* i forhold til vurderingssystemets målbare kvalitetskriterier, men også tydelig *forhandlingsvilje* i forhold til tekstene – verdsetting på tekstenes premisser.

- Grunnskoleelevers skriveferdigheter er ennå bare ”stier” som må ryddes til å bli synlige, farbare veier. Til det trengs enda tydeligere supplerende ”syn” og snakkemåter for å verdsette de framvoksende skriveferdighetene KAL-materialet har gitt innsyn i.

- Kunnskap om norsksensuren og tekstkvaliteter stanser ikke i denne rapporten. Råmateriale som fortsatt ligger u-undersøkt er stort. I forhold til en del kunnskap fra denne rapporten, skal det bli interessant i et utvidet studium å fokusere sterkere på hva det er som skiller såkalte ”svake” tekster fra tekster som vurderes på nederste

⁵³ Jf. her både Anderson og Hertzbergs Studie 8 om ”risiko”-tekster, og Evensens Studie 9 om ”Perspektiv på innhold”.

”middels”-skiktet. Her kan en delvis dra paralleller til og få drahjelp fra (i): Evensens Relieff- tenking (Studie 9 i KAL-prosjektet), (ii) til den ny-ferdigstilte doktoravhandlingen til Østlund- Stjärnegårdh (2002) om ”bedømming av gränsen mellan Icke godkänd och Godkänd är ...”, og (iii): til Skjeltens pågående arbeid om hva som skiller de beste tekstene fra de middels gode.

KAPITTEL IX

Med kapitlet

METODEPRESENTASJON

sier forfatteren av Rapporten takk for seg.

Om metoden gjelder selvsagt at den må forholde seg til hvilken kunnskap en er ute etter – hvilke spørsmål og hvilke sammenhenger en vil søke etter svar på, og hvilke data en har hatt tilgang til for undersøkelsen. For problematikken som gjelder norsksensuren som kvalitetsvurdering har en hatt tilgang til et tekstkorpus sensorvurderingsskjema med kommentarer på de omlag 170 elevtekstene som utgjør det såkalte ”intensivutvalget” (IU) (se KAL-prosjektets ”Sammendragsrapport – mars 2003” s. 4, og vedl. 5 her). Hver av tekstene i IU-utvalget er kommentert og vurdert av 5 sensorer. Regner en med noe skjemabortfall, sitter en tilbake med omlag 800 vurderingsskjema. Regner en i snitt 10 kommentarer på hvert skjema, har en hatt 8000 kommentarer å forholde seg til. Dette er undersøkelsens primærmateriale. I tillegg har en hatt tilgang til de 170 elevtekstene; disse regnes også som primærmateriale etter som det i mange tilfeller har vært nødvendig å undersøke og problematisere sensorkommentarer i forhold til tekstene de representerer. Støttemateriale har vært Eksamensoppgavesett for årene 1988 – 2001 (vedl. 2 A-D) og publikasjonene AVGANGSPRØVA, årene 1998 – 2001, primært den delen som gjelder ”Sensorveiledning”. Som støttestoff har Rapporten et par knappe henvisninger til samtaler jeg har hatt med erfarne sensorer, og med fire elever i grunnskolens 10. klasse.

For å finne svar på sammenhenger mellom sensorkommentarer og tekstkvalitet som for eksamensbesvarelsene i KAL-materialet sorterer under kategoriene ”gode” – ”middels gode” - og ”svake” tekster (vedl. 5), har en på det mest grunnleggende nivå måttet systematisere de rundt 8000 kommentarene. Dette er gjort ved å stille opp i tabeller sensorkommentarer som hører til de tre kvalitativt utpekende kategoriene (se eksempel på slike tabeller i vedl. 4). En har her forbeholdt seg retten til en del forenkling og noen ganger svak omforming av sensorkommentarene, tabellene er altså svakt reduksjonistisk slik en systematisering av data ofte vil bli. I arbeidet med å systematisere sensorkommentarene har en måttet foreta et utvalg av kommentarer. At utvelgelse ikke har vært enkel sak forstår en ut fra både mengden av kommentarer (kvantitet), og mangfoldet i typen av kommentarer (kvalitet). Et spinkelt eksempel på ulikheter i kommentarkorpuset legges ved her (vedl. 3 A-D). Mine valg i kommentarmangfoldet har vært å peke ut kommentarer som en må anta er betydningsfulle

som utsagn om tekstkvalitet. Noen ganger er brukt begrepet ”honnørpunkt” (alternativ ”klanderpunkt”), noen ganger karaktersignifikante aspekt (alternativ ”karakterverdige” aspekt).

Fra redigering og systematisering av sensorkommentarene har det videre arbeid vært å kontekstualisere kommentarene. Fra først å leite etter sammenhenger mellom kommentarene og kvalitetene ”gode” – ”middels” og ”svake” tekster, har en problematisert slike sammenhenger videre og undersøkt dem i forhold til elevbesvarelser kommentarene står til, og videre undersøkt kommentarene i forhold til eksamensoppgavene og til sensornormer som utpekes i ”Sensorveiledning”.

Kontakstualiseringen av sensorkommentarene – mer spesifikt uttrykt som leiting etter *sammenhenger* – angår tolkning og forståing og ny kunnskap om menneskelige handlinger som jo både sensorkommentarene og elevenes tekster er. Typen av data og mangfoldet i datagrunnlaget sammen med problemstillingen å finne sammenhenger i dette mangfoldet tilsier kvalitativ metode. Som kjennetegn på kvalitativ metode forklarer Anderson og Gamdrup (1990) følgende:

”Utgangspunkten för de kvalitativa metoderna är at varje fenomen består av en unik kombination av kvaliteter eller egenskaper, och at man därför inte kan mäta och väga det. Vidare förefaller många företrädare för den kvalitativa metodiken att lägga vikt vid attt forskningsobjektet uppfattas som ett subjekt, och ser forskningsprocessen som en kommunikationsrelasjon, dvs att forskaren deltar i en tvåvägskommunikation” (s. 71).

Både korpuset av sensorkommentarer og dette siste at forskeren deltar i dialog med materialet det forskes på, inneholder forskningsmessige svakheter en kan være oppmerksom på. For å ta først sensorkommentarene – synlige menneskelige verbalhandlinger, men hva står de for, *egentlig*? Helt sikkert representerer de genuine reaksjoner på tekstene og utsier noe om tekstkvalitet, men ikke bare. En må anta at de også representerer en *tilpasning* til eksamenssystemet, tilpasning eller lydighet til en kulturell vurderingsformel som mellom annet forutsetter (men vel ikke pålegger) at elevbesvarelsene *skal* sorteres og kvalitetsstemples på en skala fra LG(1) til S (6), og med en viss kvantitativ fordeling av tekster på de ulike nivåene på skalaen Jeg har for eksempel uttalelse fra erfaren sensor som sier at ”jeg har snappet opp uttalelser fra sensurmøter om sensorer som følger veiledningsskjemaene under sensureringen, men som har andre, egne oppfatninger av tekstkvalitet enn det skjemaene foreskriver”. En kan fortsette og peke på flere sider ved hva sensorkommentarene står for. For eksempel peker jeg i kapittel I på at de står for synlig forhandlingsvilje i sensorkorpuset, altså at sensorene møter tekstene på elevenes banehalvdel. En må også anta at kommentarene er innvevd i og farget av sensorers førforståelse av hva som kvalifiserer for gode og mindre gode tekster.

Trass i mulig tvil om hva sensorkommentarene egentlig representerer eller faktisk utsier noe om, er det en udiskutabel forutsetning for innholdet i denne rapporten at sensorkommentarene er å ”stole på”. Å stole på skal her forstås slik at en må kunne finne og beskrive sammenhenger mellom kommentarene og tekstkvaliteter, kommentarene er med andre ord *gyldige* i forhold til tekstkvaliteter.

Hypotesen er da at sensorkommentarene sammen med tekstene de representerer må kunne gi til svar at til kategoriene ”gode”, ”middels” og ”svake” tekster svarer visse tekstkvaliteter som kan beskrives i overbevisende termer.

Dette siste legger beslag på forskers troverdighet. Etter som undersøkelsesprosessen har en viss porsjon subjektiv utvelging, tolkning og systematisering (se ovenfor om dette), vil det være mulig å peke på feilkilder bak ”funn” som presenteres i rapporten. En måte å imøtegå eventuelle innvendinger på objektivitet har vært å ikke komme med for mange bastante konklusjoner. Alternativet har vært å legge inn mye relevant undersøkelsesmateriale (forskningsdokumentasjon) for at lesere av rapporten selv skal kunne etterprøve det som sist i hvert analysekapittel kalles ”Kunnskap en kan hente ...”. Det er en slik arbeids- og presentasjonsmåte Østman (1995:82) peker på når han snakker om troverdighet og etterprøvbarhet; ”... att forskaren argumenterar för sina resultat genom att redovisa sin analys textnära”. Om dokumentasjon og etterprøvbarhet kan legges til at selv om rapporten har med et relativt fyldig utvalg sensorcommentarer, og eksemplifisering og vedlegg av elevsvar, dukker undersøkelsen ikke på dypt vann. En gjentar derfor Pennac-sitatet fra introduksjonskapitlet her: ”Kunnskapens veier ender ikke i denne rapporten, det er her de skal begynne.”

LITTERATUR

AVGANGSPRØVA 1998, 1999, 2000: Eksamenssekretariatet. Skoletjenester.

AVGANGSPRØVA 2001: Læringscenteret. Skoletjenester.

Andersen, V. og P. Gamdrup 1990: "Forskningsmetoder". I: Andersen, H. (red.): *Vetenskapsteori och metodlära*. Studentlitteratur.

Berge, K. L. 1988: *Skolestilen som genre*. Landslaget for norskundervisning (LNU)/J.W. Cappelens Forlag.

Berge, K. L. 1993: "På søking etter tolkningsfellesskap". I: I. Moslett og L. S. Evensen (red.): *Skrivepedagogisk fornying*. ad Notam/Gyldendal. s. 151 –190.

Berge, K. L. 1994: „Vurdering av elevtekster”. I *Norsklæreren* nr. 4/1994, s. 37-43, og nr. 5/1994, s. 32-38.

Berge, K.L. 1996: *Norsksensorenes tekstnormer og doxa. En kulturemiotisk og sosioteknologisk analyse*. Avhandling for graden dr. artium, HF-fakultetet, NTNU.

Løfsnes, Elsa 2002: *Gyldighet og "takt" i samfunnskunnskapsundervisningen. Læreres tenkning og undervisningsplanlegging i samfunnskunnskap på fådeltskolens mellomtrinn*. Avhandling for graden dr. polit. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. NTNU.

Löfqvist, Gert 1989: *Lärare bedömer uppsatser*. Lärarhögskolan. Lund Universitet. Nr. 510.

Nilsen, Harald 1999: *På leiting etter tekstens implisitte Leser*. Avhandling for graden dr. artium. Det historisk-filosofiske fakultet. NTNU.

Nilsen, H. 2001. "Hva gjør eleven i teksten? Hva gjør læreren?" I: L. I. Kulbrandstad og G. Sjølie (red.): *På Hamar med norsk*. Rapport fra konferansen Norsk på ungdomstrinnet, 18. – 19. januar 2001. Høgskolen Hedmark.

Nilsen, H. 2003: " 'Gode' og 'dårlige' elevtekster – hvordan ser de ut?" I: W. Vagle (red.): *Vurdering av språkferdighet*, Oslo, Inst. for språk- og kommunikasjonsstudier, NTNU.

Pennac, Daniel 1999: *Som en roman* (til no. v/ I. Østenstad). Tano. Aschehoug.

Smith, Frank 1991: "Å lese som en forfatter". I: E. Bjørkvold og S. Penne (red.): *SKRIVE-TEORI*. LNU/J. W. Cappelens forlag.

St meld nr. 47 (1995 –96). *Om elevvurdering, skolebasert vurdering og nasjonalt vurderingsystem*. Kyrkje-, utdannings- og forskningsdepartementet.

Trageton, Arne 2003: *Å skrive seg til lesing. IKT i småskolen*. Oslo. Universitetsforlaget (utk. juni 2003).

Østlund –Stjärnegårdh, Eva 1999: *Svenska i utveckling*. nr. 12. En enkätundersökning av

lärares syn på bedömning av gymnasieelevers texter. FUMS Rapport nr. 195. Uppsala universitet.

Østlund –Stjärnegårdh, E. 2002: *Godkänd i svenska. Bedömning och analys av gymnasieelevers texter*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Universitet.

Østman , L. 1995: *Socialisation och mening* (kap. 1 og 4). Uppsala .

VEDLEGG 4

IU-tekster 01: Type "Gode"

N=10

oppg.3 2701-05	S-1 (6)	S-2 (5)	ES-1 (6)	ES-2 (5)	ES-3 (5) ♣
Relevans	Engasjert, reflektert	Innlevelse, refl., Tilløp klisje	Meger vel form., disponert, komp.	Sorterer info. + Kreat., engasj., ..	Litt overflad., Velformulert ..
Samsv. innh. -intensjon		Ja		reflektert, kunnskapsrik	tankestrøm. Ikke helt truffet oppg.
Struktur Virkemidler	Fin oppbygg. Avsnitt +	Brevsjanger. +	Sjanger OK M. godt komp.	Brev. Personl. tone	Monolog. "Prat" og lite om savnet
Språk	Svært solid	Personlig språk (passer godt)	Velformulert Feilfritt	Personl., nyansert	Bra
Formell ferdighet	Bra	Stødig	Få problem	Greit	Bra
Helhet	Glimrende	God sammenh. -tema, lokal og sjanger. Fokus	Moden. Fyller alle krav til 6 !	Gjennomarbeidet Tyd. fokus	Svært godt skrevet. Ikke 100% fokus

♣ Studer litt denne teksten

IU-tekster 01: Type "Gode"

N=10

oppg.3 2901-23	S-1 (5)	S-2 (5)	ES-1 (5)	ES-2 (5)	ES-3 (6)
Relevans	God mening. Kreat., Følelser ..	Stort stoffutvalg (relevant ??) Kreativ, inns.	Fengende. Original. Skildring	OK mening, kreat., engasj., refleksj.	Sterkt engasj., kreat., refleksj.
Samsv. innh. -intensjon	opplevelser	Tvil her, ja	Ja!	OK	Ja
Struktur Virkemidler	Ikke sjangervalg Skildr., sammenlikn.	Fortelling. Mange v.m.	Bra komp. Drivende skildr. (klisjeaktig??)	Miljø-/situasj. skildring +	Fortelling. God oppbygg.
Språk	Nyans., personlig	Avansert., nyans. personlig. Stort ordforr.	Personlig, levende	+	Veldig godt (engasj.) God tekstbind.
Formell ferdighet	Noen få ort. feil	Noen ort. feil, men ikke mange	Noen ort. feil, men ikke nok til å forstyrre ...	Noen ort. feil (gir noen eks.)	Veldig bra!
Helhet	Godt innh., spennende språk, men noe "rusk"	Avansert språk, men litt tvilsomt fokus	Fanger leseren, originalt svar, bra fokus	Godt fortalt (kanskje parodi) Klisjeer? Uvant fokusering	Godt skrevet Orig. løsn., Tyd. fokus

Komm. av Frøydis under tema:
"De sterke gamblerne"

Kode: 390111

Oppgavenummer: 6 (se vedl. 2D)

Elevens karakter i sensuren: 2

VEDLEGG 6

MARERITTET

Det var ein storm full kveld då
eg kom heim. Det var den kvelden
eg skulle <vene> <vera> vera åleina
heime. Eg var 20 år gamald då
eg skulle vera åleine heima for
mutteren og fatteren skulle på fest.
Då kom tida dei skulle dra eg
var redd som bare faen. Eg sprang
rundt i huset å låste alle dørene,
og <vindaga> vindauga eg kunne se.
Eg trekte føre alle gardinene
så ingen kunne se inn til meg.
Det blåste krafti ute då eg såg på
tven gjekk plutseleg straumen. Eg
hoppa som bare faen i sofaen.
Men ikkje nok med det at straumen
var (<og>) gåt og det blåste ute det
begynte og a <lyne> lyna ute og. Det
var då eg pissa på meg for eg såg
\$sideskift\$
ein skygge (<o>) som lea på seg. Som
kom <m> nærmare og nærmare
mot huset der eg var. Plutseleg var
det vekke då var eg meir redd
en noen sine. Så kom lynet igjen
då var det noen på verandaen. Eg
sprang som ein tulling opp på
lofte for å se kem det var. Eg såg for
sikti ut av vindauga då hørte
eg noen som ropte på meg det
var jo berre naboen Petter frå
nabo gården. Som var å leina
heime han var og redd så han kom
til meg. Eg gjekk å låste <opp> opp
for han. Er du redd du (å) og sa
Petter ja svara eg eg har jo pissa
på meg for faen, ja eg ser det
sa han og lo. Då kom straumen
igjen eg går i dusjen sa eg
ja bare gå du sa Petter. Mens eg
var i dusjen (<lakte>) lakte Petter
PIZZA til oss. Vi var sultne som
\$sideskift\$
bare faen me spiste som none
heltar. Då me var ferdi for (<strøm>)

straumen igjen me hoppa som
none galningar. Då hadde drit veret
begynt igjen då la Petter merke
til(<fem>) fem skyggar som (<no>)
nærma seg huset. Me () sprang
og gjøme oss i eit kot. Så (<hørte>)
hørte me noen stemar som virka
skjente. Dei låste opp og kom inn
då var me kvite som none
lik i ansikte. Dei måte leita
etter oss, så dei fant oss kote. Det
var jo bere foreldra våra som
kom heim for dei var redde for
oss. Me fortalte dei alt som hadde
skjed etter ei stond fant dei
vaksne stearinlys som dei sette
rundt i huset. Eg og Petter spurde
om det var noen som ville
vera med spella (<lydo>) ludo ja
sa dei alle sammen. (<på>) på natta
la me oss Petter låg hos meg. Dei
\$sideskift\$
vaksne sat oppe ei(<ti>) lito stund
til, neste dag var me inviterte
på middag hos Petter å dei. Me
hadde det moro resten av dagen
(<ok>) og (<kj>) kvelden.

THE END

ikke-lingvistisk tekstelement:
zikk-zakk strek #

Kode: 22012

VEDLEGG 7

Oppgavenummer: 1 (se vedl. 2D)

Elevens karakter i sensuren: 2

MUSIKK er livet!

Du hører den overalt. Musikken.
Når du går på byen, når du går
deg en spasertur eller når du
sitter hjemme. Ja, uansett hvor
du går er det musikk. Musikk
trenger ikke å ha en spesiell
rytme eller melodi. Musikk er
lyder om kring oss. Selvfølgelig er
det den dagligdagse musikken også,
men hvis du setter deg ned og
hører på alle lydene som er
omkring oss, så blir det en
slags musikk.

Jeg er veldig glad i musikk
og spiller gitar selv. Jeg
hører mye rock og techno, men
også en del rolig musikk.
Jeg drar stor nytte av å
være musikalsk både på skolen
og hjemme. Musikken betyr
for meg. Når jeg er sur eller
lei, setter jeg på glad musikk og
så blir jeg i godt humør igjen.
Musikken har alltid betydd mye for
meg og har hjulpet meg.

Men det er ikke bare at musikken
er fin å høre på den har ofte
et budskap. Viss du hører på tekstene
i rap og rockelåter har de ofte
sterke meninger og budskap om hva
de synes er rett og galt. Dette
er en annen grunn til at jeg
er så glad i musikk, for jeg
er stort sett enig i
budskapet i låtene.

Musikk har alltid påvirket oss
og kommer alltid til å gjøre
det. Mange lever av musikk og
alle hører på musikk. Enten det
er rap, rock, opera eller afrikanske
trommer så hører noen på den.
Musikken har vært så lenge mennesket
har eksistert og kommer

alltid til å være <hær> her.
Musikken er kommet for å bli og
er en av tingene jeg setter mest pris
på i livet.

Kode: 510103

VEDLEGG 8

Oppgavenummer: 3 (se vedl. 2D)

Elevens karakter i sensuren: 2

Savn!

Jeg og venninna mi, Stine, var på en ungdomsklubb, vi hadde det kjempe morsomt, for det var ungdommer fra andre kommuner i Norge som kom og besøkte ungdomsklubben vår, og det syntes vi var litt kult. Moren min jobber på denne ungdomsklubben, men denne kvelden så var det noe rart, plutselig så dro mamma hjem, uten å si i fra hvorfor, hun sa bare; ”Jeg må forte meg hjem”, Jeg skjønnte ingenting, men det første som jeg tenkte på, var at en av søsknene mine hadde blitt syk eller noe.

Litt senere så sa en annen dame som arbeider der, at mamma hadde ringt å sakt at jeg måtte komme hjem med en gang. Jeg gikk hjem, men på hele turen hjem så tenkte jeg på at det var bestefar, for han har ikke vært seg selv helt i det siste. Jeg var skikkerlig redd da jekk gikk, hadde det på følelsen at det var noe veldig alvorlig som hadde skjedd.

Jeg kom hjem, gikk opp i trappa, og der satt mamma å gråt. Da skjønnte jeg det, det er bestefar, Å NEI!!, Jeg sprang ned på rommet mitt, mamma kom også ned, og det var bestefar, bestefar var død. Jeg spurte mamma om hvordan det skjedde, men hun ga meg ikke noe svar på det, jeg tror hun ville vente med å si det. Etter en liten stund, fikk jeg vite at han hadde gjort det selv. Bestefar bodde ikke så langt unna der jeg bor, så jeg gikk ned til huset der han bodde, for å snakke med pappa, for han var der.

Jeg tenkte ikke så mye overat han var død med det samme. Jeg tenkte bare at, han er her. Men i det siste, så har jeg følt en enorm savn, har så lyst til å besøke han, få de gode varme klemmene som jeg alltid fikk av han.

Jeg tenker ofte at, er det noe jeg kunne ha gjort for deg, hjulpet deg med noe, men

nå er det for sent. Men du sa aldrig
noe, tenkte mest på de andre.
Jeg mistet mormoren min for ca 2 år
siden, men det er på en helt annen
måte, hun døde av en sykdom, men selvfølgelig
savner jeg henne også, men på en annen
måte når de tar livet av seg selv.
Å savne en person det er det verste jeg
noen gang har opplevd, jeg synes at det
rett og slett er forferdelig vondt.
Jeg savner ofte en person jeg er glad i,
bare jeg er på skolen, og den jeg er glad
i, ikke er det, det er også ”vondt”

VEDLEGG 9

OPPGAVE 5 MARERITTET. Et stort bilde av mennesker (tre ungdommer) som løper (flykter) i et landskap.

Oppgave: Ta utgangspunkt i bildet og skriv en fortelling/novelle eller en reportasje. Teksten skal være ditt bidrag til klassens tekstsamling. Lag overskrift selv.

Elevens karakter i sensuren: **G/NG**

Krigen ingen ventet på.

Det var en dag alle hadde ventet på, nyttårsaften 1999. Det var bare tre timer til år 2000. Men mange kom ikke til å leve så lenge. For akkurat klokka 21.01. ble allforbindelse med New York borte. Ingen kunne forklare det, men det ble likevel prøvd å opprette kontakt igjen. Ikke mindre enn et minutt senere forsvant all kontakt med Los Angeles. Nyheten kom nå som et sjokk. New York var §sideskift§ utslettet. Den var sprengt av en atom-bombe. Man antok at det samme hadde skjedd med Los Angeles. Det man fryktet for ti-tjue år siden hadde nettopp skjedd. I det samme kom meldinger fra Europa: Kommunistlandene hadde alliert seg for å ødelegge Nato.

Kineserne ødela de største amerikanske byene med atombomber, og sendte inn en hær på omtrent ni hundre tusen soldater <inn> på vestkysten, all motstand ble brutalt knust.

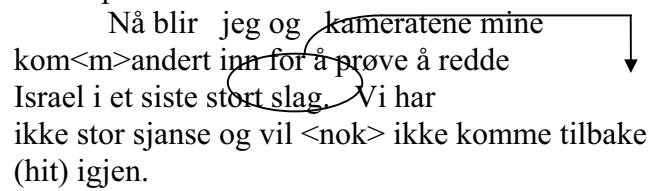
I mellomtiden rullet russiske tanks over landegrensene i Europa og tok land etter land. Det ble nesten ikke utøvet noe motstand og Natos styrker var knust på mindre enn 24 timer.

Tapene på den kommunistiske siden var minimale, men på Natolandenes side kom tapene oppi hundretalls millioner <og> Over nitti prosent av disse <menneskene> var sivile. Kommunistene var ikke fornøyd med dette og ville derfor erobre hele verden. §sideskift§

Mange land som kommunistene bestemte seg for å ta overga seg uten kamp, men de som ikke ga seg ble raskt og effektivt bombet i stykker. Israel ville ikke overgi

seg og innkalte alle som kunne slåss for landet. Mange trodde Israel ville falle på under to dager, men de holdt ut i over en uke. De soldatene som <nå> da var igjen, fikk ikke gjort mye skade før de ble drept.

Nå blir jeg og kameratene mine kom<m>andert inn for å prøve å redde Israel i et siste stort slag. Vi har ikke stor sjanse og vil <nok> ikke komme tilbake (hit) igjen.

Kode: 090120

VEDLEGG 10

Oppgave nr. 7 (se vedl. 2D)

Elevens karakter i sensuren: 4

oppg 7 Hacking, et problem
Tom hadde kjøpt seg ny skriver
til Pc'en sin. Den kunne skrive
12 sider i minuttet, noe som Tom trengte
når han skulle begynne på skoleprosjektet
sitt.
Hvit printer med nesten gjennomsiktig
svart lokk til å åpne når den
måtte mates med mere blekk av
diverse farger.
Den så nesten magisk ut der den
sto når den hadde fått strøm
og blekk.
Tom slet litt med samarbeidsviljen
til skriveren for den ville ikke
legges inn på datamaskinen, men han
klarte det til slutt.
Det Tom ikke visste var at skriveren
var magisk.
En dag Tom hadde vært på internett
glemte han å logge seg av. Han
satte seg ned og fortsatte på
prosjektet han hadde startet på tidligere
på dagen. Når han slo på skriveren
så sto det på skjermen at måtte legge
i papir, det hadde han gjort så han
prøvde å dytte papiret lenger ned
i skriveren.
Da kom det snåle lyder og Tom
ble sugd inn i maskina og kastet
ut på en bre vei eller et bånd.
Han skjønnte at han var kommet
inn på nettet, på breibåndslinja som
han hadde koblet seg til.
Forbi han føk små partikler som
lyste opp det mørke. Langs båndet
kom det mange uttak.
Det er sikkert inn til de maskinene
som er koblet til internett.
Plutselig hører Tom kvekkende latter
og gjemmer seg bak en stolpe i
kanten av båndet.
Forbi han kommer en mann med
maske, noen CD'er i hånda og en ryggsekk.
Tom skjønnte med en gang at det var

en hacker som hadde funnet ut at man kunne komme inn på samme måte som Tom hadde kommet inn. Likke etter kom det en liten tettbygd kar småløpende bort til Tom.

-Hei, jeg er internettveiviseren som hjelper deg med det du trenger hjelp til.

-Hallo jeg er Tom, jeg leter etter min datamaskin så jeg kommer hjem igjen, sa Tom.

-bare tast ditt brukernavn og passord her så skal jeg finne det for deg. Tom gjorde som han sa og satte seg på ryggen til hjelperen. Underveis spurte Tom om de hadde problemer med hackere. Hjelperen svarte at de hadde en hacker som de ikke ble kvitt og når de ble kvitt ham skulle de stenge systemet så ingen kommer inn mer.

Da avtalte å møtes neste dag til samme tid og finne ut hvor hackeren hadde maskinen sin og plante et virus som sletter hele harddisken og alt han har der.

Tom påtok seg et virus som var så farlig. Det skulle hete MF-4235.

Neste dag gikk Tom inn for andre gang. Hjelperen var der allerede og hadde planlagt hvordan de skulle finne ut hvor hackeren bodde. De spente opp en snubletråd og satte seg til å vente.

Hjelperen hørte han først, den kvekkende latteren kunne høres på lang avstand. Plutselig rundet han svingen og gikk rett i fella. Hjelperen stormet fram slo hackeren i hodet med en fil som var gjenglemt i veikanten.

De ransaket hackeren og fant brukernavn og passord. Sa gikk de tilbake til gjemmededet og ventet på at han skulle våkne.

Da han våknet gnidde han seg i hodet og så fila som lå igjen på veien, og trodde at han hadde snublet i den. Han ga den et spark og gikk videre.

Tom kom på at han hadde glemt
viruset hjemme. Han skyntet seg
hjem og hentet MF-4235.
Deretter gikk de direkte til hackeren
sin maskin og plantet viruset
mens hackeren var inne i systemet.
Akkurat når de var ferdige, kom hackeren,
han rakk hjem like før maskina hans
var kaputt.
Tom og internettveiviseren tok farvel og Tom
gikk ut av systemet før de stengte det.

Kode: 039910

Oppgavenummer: 5 (se vedl. 2B)

Elevens karakter i sensuren: G

VEDLEGG 11

FLAUSEN

Frank satt foran den store skjermen. Den lyste opp rommet som var bekt mørkt. Han var en komplett datanerd, men også en storkjekker! Hvem hadde trodd han kunne kjekke damer? Han var høy og mørk med mange kviser. Han var flink på skolen, han ville bli inginør. Han var 15 år. Fikk bank hver gang han fikk karakterer over M.

Han trykte som en gal på tastaturet. Han hadde funnet en jente. De chattet på mIRC'en hver dag i all hemmlighet. Og jentene på skolen som sa han aldri ville få en dame. Han lo. Jenta han snakket med skulle vist nok være den søteste jenta på skolen der ho bodde. Han hadde tenkt å spørre om de skulle treffes en dag. Men først skulle han bli mer kjent med ho. Det var mørkt ute og vinde ulte som sultne ulver. Han begynte å bli trøtt. Så han gikk og la seg.

Han stormet ut av bussen som en hjort. Etter han kom fire ulver som skulle banke vette ut av han. Han hadde jo bare fått S- på engelskprøva. Han løp hjem som en gal og skrudde på maskinen og logget seg på nettet. Ho var der allerede. Og han ville spørre om de skulle treffes, men han var redd, redd som en hare. Han skrev til ho og fikk svar tilbake. Det var som om maskinen svarte for ho. Utenfår smalt vinden i husveggene. Den hadde også mye å gjøre, som han. Så spurte han ho om de skulle treffes. Hjerte begynte å dunke og han ble litt svimmel. Så sa maskinen ja. Han falt av stolen og tryna rett i gulvet.

Han våknet med en kul i huet. Han så opp og på skjermen stod det at de kunne møtes ved togstasjonen i Kristiansand. Nå måtte han bare få tatt toget, så var det gjort. Han bestemte får å ta med seg noen "venner" så han kunne vise fram fangsten. Han var stolt.

Så dro han med tre av de som hadde prøvd og banke han. Nå skulle de se at han ikke var noen taper. Da de kom fram begynte hjertet og dunke igjen. Han var nervøs. Han hadde sendt bilde av seg selv så ho viste hvordan han så ut. Han så seg rundt og følte at det var vanskelig å puste normalt. Han prøvde å ta seg sammen, men var nervøs. Så kom det en dame bort. Ho var godt over 40 år. Ho hadde krøller som bestemor og mase rynker. Så var ho feit som en gris. Ho spurte hvem av oss som var Frank. Frank rødmet og løp bortover gangen på togstasjonen. Så sa damen at ho var moren til Lise som skulle treffe Frank. Det var siste gang han kjekket jenter på nettet.

SLUTT

KODE: 379801

VEDLEGG 12

Oppgave: VANSKELIG KJÆRLIGHET

Mange kjærlighetsforhold kan være vanskelige. Skriv en tekst, f.eks. fortelling/novelle, artikkel eller brev, med vanskelig kjærlighet som tema. Teksten skal være ditt bidrag til klassens temahefte om kjærlighet. Lag overskrift selv.

Elevens karakter i sensuren: **G**

EIT VANSKELEG KJÆRLEIKSFORHOLD

Eg vakna tidleg måndagsmorgon av at sola skein rett i ansiktet mitt. Eg var så trøytt, men eg måtte berre stå opp. I dag skulle me få ein ny gut i klassen. Eg var veldig spend på korleis han såg ut og om han var kjekk. Eg skynda meg på badet, gjekk med og åt frukost, pakka ranselen og sykla avgårde. For ein gong skuld kom eg tidsnok til skulen. Som regel kjem eg alltid 10 minutt for seint. Grunnen til at eg kom så tidleg var han nye guten. Eg visste berre at han var mørkhuda og at han var adoptert. Med det same eg kom inn skulegården såg eg han. §sideskift§
Han stod og snakka med gutane i klassen. Eg gjekk bort til Anette og dei andre venninnene mine. Ingen av dei hadde hilst på han, derfor gjekk me bort. Me handhilste på kvarandre. Han heitte Farim. Han var dødssøt og han virka kjempekjekk. Anette ba han på festen som ho skulle ha på fredag. Heile denne uka snakka eg med Farim. Han var kjempekjekk og verdens søtaste gut, men desverre synes Anette det også. I kveld var det fest hos Anette og eg hadde ikkje funne ut kva eg skulle ha på meg. Eg sykla frå skulen i ein fart.

Eg tok ut alle kjolane eg hadde. Eg fann ikkje nokon ting å ha på meg. Eg ringte til ei venninne og ho kunne skaffa kjole til meg. Eg henta kjolen og deretter kjørte mor meg til Anette. Eg skulle nemleg vera med §sideskift§

å laga pizza. Me lo og fjolla i veg.
I åttetida kom klassen. Eg satte
meg ved sida av Farim. Anette
sendte meg eit stygt blikk og
satte seg ved andre sida av Farim.
Etter maten var det dansing. Eg
trudde eg skulle svime av då
Farim spurde om me skulle dansa.
Då Anette såg at me dansa,
skrudde ho av musikken. Eg blei
så sint og me starta ein krangel.
Ho sa at ho fortjente Farim. Og
at eg ikkje skulle røre han.
Det klikka visst heilt for ho.
Kvar einaste gong det var ein
roleg sang, sprang ho bort til
Farim og dansa med han. Eg
blei så sur at eg orka ikkje
å vera der meir. Eg skrudde
av musikken og brølte: "No går
eg"! Eg sprang til døra og smelte
den igjen etter meg. Då eg hadde
gått ca. ti meter opna døra seg
§sideskift§
og ut kom Farim. Han sprang bort
til meg. Og han spurde rett ut
om me skulle vera saman.
Eg sa selfølgeleg ja. Då me gjekk
inn igjen kom alle bort å
gratulerte oss, borsettfrå Anette.
Det rekna eg ikkje med heller. Eg
rekna iallfall ikkje med at ho kom
bort å slo meg. Blodet fossa frå
nasen min. Farim sprang å henta
papir til meg. Etterpå skjelte han
ut Anette. Ho begynte å hylskrika,
men det var ingen som syntes
synd på ho. Alle gjekk heim. Då
eg kom heim gjekk eg rett og la
meg.

Neste morgon vakna eg tidleg. Noko
som er veldig uvanleg. Gode og
vonde tankar svirra rundt i
hovudet mitt. Eg var sammen med Farim,
§sideskift§
men har mista bestevenninna mi.
Kva skulle eg gjera? Eg ville iallfall
ikkje gjera det slutt med Farim.
Men eg ville ha tilbake bestevenninna

mi. Eg trur ho treng meg. Ho har vore gjennom masse vondt. Men Anette vil sikkert aldri tilgi meg. Eg tenkte eg kunne snakka med ho på måndag. Resten av dagen var eg faktisk i godt humør. Eg ringte bort til Farim og han kom bort ein tur. Det var mor som opna. "Kva gjer du her?" "Eg skal på besøk til Caroline". "Ho er ikkje heime no". Mor skulle akkurat til å smelle igjen døra da eg kom ned trappa. "Hei, berre kom opp". Mor såg stygt på meg og gjekk inn i stova. "Trur ikkje mora di likar meg". "Jo, det gjer ho, ho har berre hatt ein dårleg dag". Me høyrde på musikk og snakka om alt muleg. Farim gjekk §sideskift§

seint. Eg skulle akkurat til å legge meg då eg høyrde mor trampa i trappa. Det betydde at ho var sint. Ho kom opp og skjelte meg ut. Kvifor var eg saman med ein mørkhuda, eg måtte gjera det slutt med ein einaste gong og ho ville aldri se han her meir. "Eg skal vera saman med Farim uansett kva du seier", brølte eg til mor. "Det skal de ikkje og det skal eg sørga for, du har husarest i minst to månedar."

For eit liv. Korleis skulle dette gå an. Det er visst ingen som liker at eg er saman med Farim. Neste dag snakka eg ikkje med Farim. Ikkje på telefonen ein gong. Heile dagen satt eg på rommet mitt og tenkte.

§sideskift§

Så var det skule igjen. Anette var ikkje på skulen i dag og eg kunne ikkje snakka med ho. I dag var eg heilt taus, noko eg ikkje plar vera. Farim spurde heile tida om det var noko galt. Eg sa bare at

eg var bekymra for Anette.
Eg kunne ikkje seia at mor
halvveis hata han. Da eg kom
heim tenkte eg at eg skulle
ringa til Anette, men klarte
det ikkje. Ho kjem sikkert på
skulen i morgon og då kan eg snakka med ho.

Anette var ikkje på skulen i dag
heller. Eg begynte å lura om
det hadde skjedd noko. Eg
blei skremd berre ved tanken.
Resten av klassen var like
blide som vanleg. Alle snakka
i veg. Det ringte inn til første
time. Då frøken kom inn såg
§sideskift§
alle merkeleg på ho. Frøken
hadde tårer i augo. "Det har
skjedd noko frykteleg", sa ho
roleg. Frøken klarte ikkje å
seia meir, ho brast ut i gråt.
"Anette er død". Hulka ho fram
Eg sprang inn på jentedo og
begynte å slå og hamra på
døra. Det kunne ikkje vera
sant. Nei, nei min bestevenninne
var død og det var min feil.
Farim kom springande etter.
"Dei hadde funne ho død
i badekaret, ho hadde drukna
seg", sa Farim. Det kunne ikkje
vera sant. Alt var min og
Farim sin feil. Eg og Farim
snakka ut og fant ut at
me måtte gjera det slutt.
Det var best å gjera. Men me
skulle alltid vera venner.
§sideskift§
Mor henta meg på skulen i dag
Ho trøysta meg så godt
ho kunne.

Nå har det gått eit år og
eg er komt over Anette, men
tenker på ho kvar einaste
dag. Eg og Farim er venner
og mor synes det er greit.